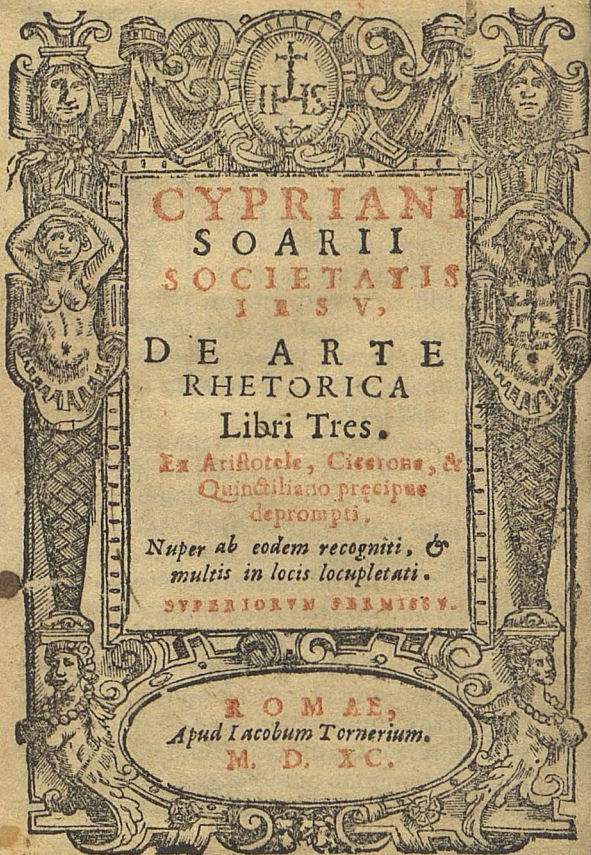

CYPRIANI
SOARII
SOCIETATIS
I E S V,

DE ARTE
RHETORICA

Libri Tres.

Ex Aristotele, Cicerone, &
Quintiliano præcipue
deprompti,

Nuper ab eodem recogniti, &
multis in locis locupletati.

SUPERIORVM PRÆFATIO.

ROMÆ,
Apud Iacobum Tornerium.
M. D. XC.

G
C
1063 (5)

LIBRARY
OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY

1. *Amphiprion* *permanens* *permanens*
 2. *Amphiprion* *permanens* *permanens*

1892-1893

CYPRIANVS
SOARIVS

Christiano Lectori S.

LONGE profecto melius, atque prudentius studijs suis consulunt, qui optimos auctores in omni disciplinarum genere legendos sibi atque imitandos proponunt, quam qui, his neglectis, delectu omni ac discrimine remoto quosuis cupidissime sequuntur. Quod si quis vetera paulo altius repetere voluerit, quocumque se animo & cogitatione conuertet, hoc ita esse comperiet. Vt enim alios omittam, qui in bonarum artium studijs liberalissimis sunt doctrinisque versati; satis constat Platonem ingenio, doctrina, & copia dicendi longe omnibus superioribus praestitisse, ergo ex eius disciplina quot viri, quanta scientia, quantaque in suis studijs varietate, & copia, quam admirabiles extiterunt? Atque, ut alios fileam, quorum scripta temporum iniuria perierunt; illi & Aristotelem summum philosophum, & Demosthenem, omnium oratorum facile principem, procul dubio debemus. Siquidem Aristoteles totos viginti annos Platonem audiuit:

diuid: Demosthenes vero eundē non solum
audiuit, sed etiā leſtitauit. Quid Ciceronem
ad tantū in philoſophia, & eloquentia decus
euexit? An non Platonis, Ariſtotelis, & De-
moſthenis imitatio? Finis nō ſit, ſi velim eos
numerare, qui ex Ariſtotelis diſciplina in
omni doctrinæ & ingenij laude præſtantes
prodierunt. Tanti reſert, quē imiteris, quem
legas, quem admireris. Hoc intelligentes no-
ſtræ ſocietatis præceptores, ex eo tēpore quo
iuuentutem virtute, & litteris informāt, eos
auctores diſcipulis exponunt, qui præter ce-
teros in ſuo genere florueiūt. Quam ob cau-
ſam moleſtius etiam ferebant, nullum eſſe
librum veterum ſcriptorum, qui adoleſcēti-
bus, diſcendi cupidis, primū aditum ad elo-
quentiā aperiret. Non quod doctrina dicen-
di parum Latinis litteris ſit illuſtrata, nam &
Quinctilianus de ea diligentiffime ſimul &
doctiffime ſcripſit, & in libris Ciceronis tan-
tum eſt curæ, tantū ſuauiſſimæ, elegantię atq;
doctrinæ, vt ne apud Græcos quidē aut pluri-
bus, aut melioribus præceptis orationis ſacul-
tas ſit exornata: ſed quod ad primā tyronum
inſtitutionem eorū ſcripta minus ſint accom-
modata. Quid enim diſcipulis ad hæc ſtudia
ingredientibus explicarent? Quinctiliani li-
bros? ſunt illi quidē, vt dixi, ſumma diligētia,
ſingulari iudicio, ſumma etiā eruditione con-
ſcripti.

scripti. at ita sunt longi, sic nōnumquā obsecu-
ri, vt maius otii, & acius iudiciū desiderent.
Partitiones oratorias? at ita sunt breues, &
concisæ, vt multas & magnificas eloquentiæ
opes constructas, & recōditas nimis anguste
coarctent. Libros de oratore ad Q. Fratrem?
at in dialogo sunt scripti. præcipuas autē in
illis partes habēt L. Crassus, & M. Antonius,
homines, vt dignitate, sic eloquentia in Ro-
mana Rep. maximi; qui minora illa, sed discē-
tibus in primis necessaria celeriter transigūt:
quæ vero sunt a vulgari intelligentia magis
remota, ea, nō facile dixerim, ornatiùs ne an
copiosius persequātur. Huc accedit, quod dū
Crassus perfectū, Antonius cōmunem infor-
mat oratorē, magnis altercationibus qui dia-
logorū est mos, in cōtrarias partes differitur:
quod mediocriter quidē eruditis, qui iudicij
iā aliquid habent, non solum magnā & inge-
nuā delectationē, sed mirabilis etiā vtilitatis
fructum affert, tyronibus non itē, qui disputa-
tionis vim, atque incitationē adspiciunt, vesti-
gia ingressumq; vix intuetur. Duos de inuen-
tione libros puero sibi inchoatos, & rudes Ci-
cero excidisse affirmat, propterea quod nec
orationis expoliendę & conformandę rationē
docent, nec inueniendi fontes ab Aristotele
demōstratos aperiunt. Itaq; multa in eis præ-
cepta sunt, quę, editis postea libris, idem Cic.
† ; impro-

improbauit. Libri vero ad Herenniū, a quocunq; illi sint scripti, similē inueniendi viam demonstrāt, & quædā de statu, multa de verborum & sententiarū continent ornamentis diuersa ab his, quæ Cicero, & Quinctilianus eisdem de rebus tradiderunt. Topicorū liber tantummodo declarat viam ab Aristotele inuentam ad reperiēdum in omni oratione argumentum: Et quoniā ad Trebatii iurisconsultum scriptus est, exempla habet ex intima iuris scientia desumpta, quæ vsq; eo sunt difficilia, vt sua obscuritate multos ab eius libri lectione reiiciant. In oratore vero ad Brutū quæ sit optima species, & quasi figura dicēdi Cicero disertissime exponit. Sed cum ad Brutū scriberet, vulgaria præcepta permulta, quæ discendi studiosis vehementer cōducunt, breuiter percurrit, vel p̄ne præterit. Quæ vero de orationis numero mirabiliter præcipit, vt ad euntibus ad eloquentiā vtilia sint, ordinē alium, & exemplorum lumen desiderāt. His de causis cupiebant nostri præceptores, vt omnes eloquentiæ partes explicatæ definitionibus, exēplis illustratæ ex Aristotelis sentētia, Ciceronis vero & Quinctiliani non sentētia solum, sed plerumq; etiā verbis aliquo libro, via, & ordine comprehenderentur. Futurum enim existimabant, si id fieret, vt discipuli simul cū vulgaribus Rhetoricæ præceptis illa magis

magis recõdita de argumentorũ locis, de am-
plificatione, de orationis forma & numero
perciperẽt. Quam egoprouinciã cum eorum
voluntate suscepissẽm, quibus libenter vitæ
meæ rationes cõmisi, his tribus libris dicẽdi
præcepta, quantum exiguæ ingenij mei vires
efficere, & cõsequi potuerunt, cõplexus sum,
vt iuuarem adolescentes ad legendos Aristot-
elis, Ciceronis, & Quintilianĩ doctissimos
libros, quibus eloquentiæ fontes cõtinentur.
Neq; vero ignoro multa horũ, quæ a veteri-
bus sunt tradita; ab his a quibus defendi
æquius erat, editis etiã libris oppugnari. Sed
cũ a multis, qui singulari doctrina sunt prædi-
ti, eadẽ defensa sint, mihi consiliũ fuit, de his,
quæ tot doctissimorũ seculorũ approbavit cõ-
sensus, nihil sine ratione mutare. Immo vero
te Christiane lector vehementer oro atq; ob-
secro, vt hanc libidinẽ temere contradicendi
veteribus scriptoribus de animo tuo penitus
euellas, ne ad eius perniciẽ lógus deinde ser-
pat. Nã simul atque cupiditas hæc ad ingeniũ
tanquã fax ad materiam adhæsit, incredibile
dictu est, quæ continuo excitet incẽdia. Illud
etiam tibi persuadeas velim, nos nihil magis
cupere, quam vt virtute & litteris maxime sis
ornatus, vt Christo Iesu, qui est parens & sa-
lus vitæ nostræ, gratus sis & iucundus.

IN

IN LIB. DE ARTE
RHETORICA
AVCTORIS

PROOEMIUM.

ATIONIS, & orationis tanta est similitudo; ut Græci, qui non intelligendi solum, sed loquendi etiam principatum tenuerunt, uno utramque vocabulo, Latini, Græcorum prudentia æmuli eodem pene nominarint. Est enim oratio quasi rationis imago quadam. Rationem in mente, cui regnum totius animi tributum est, Deus Opt. Max. posuit: orationis sedem idem summus opifex in celsissima, ac nobilissima corporis parte collocavit: ratio est sicuti lux quædā lumenque vite; oratio est rationis decus, & ornamentum: ratio regit, ac moderatur propriū animum; oratio flectit etiam alienos: rationis est species admirabilis, eam tamen intus latentem orationis pulchritudo declarat. Ita quod lumen est soli principi, ac moderatori luminum reliquorum, id est oratio rationi, domina ac regina rerum omnium. Hinc nimirum, fit, ut summi illius rectoris mundi huius bonitatem, sapientiā, vim,

*vim, & potestatem suspiciendam, admirandā-
que hominū generi ut rationis, sic orationis vis
& natura cogat confiteri. Quid enim admirabi-
lius esse potest, quam cogitationes tam multas,
tam excellentes, tam varias atque multiplices
orationi commendari? Orationem vero exceptā
aëre quasi vehiculo incredibili celeritate brevis-
simo temporis spatio ad quam plurimos perveni-
re? ac postremo per tenuissimos aurium meatus
singulari opere artificioque perfectos in alienos
animos introire, atque in eis tam perfecte tam
insigniter imprimere speciem suam; ut mœrētes
consoletur, torpentes excitet, afflictos erigat, ina-
ni letitia elatos cohibeat, & in quemvis denique
motum auditorem impellat? Quod si orationis
tanta præstantia est; non potest non maxima esse
dignitas Rhetorica, qua ornande orationis do-
ctrina continetur. Eadem enim hominis ratio,
quæ ceteras artes, inuenit, dicendi quoque artifi-
cium illustravit. Nam primo terram peruaga-
ta non modo eius formam, situm, fecunditatem,
sed eorum etiam, quæ in ea gignuntur, varia-
tem, usum, naturamque cognovit. Tum mare
ingressa profundum & immensum, quot genera
quamque disparia degentium in eo belluarum
inuestigavit? Exin siderum ornatum & pul-
chritudinem admirans, cognito prius aere, &
his, quæ ex eo generantur, in calum usque
penetravit. In quibus rebus tam impulsus,
tam*

*tam varijs, tam disiunctis, tam abditis atque
obscuris inuestigandis si tanta fuit rationis sa-
gacitas & solertia; in expolienda oratione, qua
eius comes, & interpret est, non minori profecto
fuit cura. Hic est eloquentia ortus, hac nobilitas
hac cum ratione coniunctio. Qua de causa ve-
hementer vigilandum est ijs, qui sapientia fla-
grant studio; enitendumque omni cura ac dilige-
tia, ut Rhetoricæ, dialecticæque præceptis op-
time cognitis ad reliquarum artium fastigium
contendant. Quam viam iucundam, facilem,
breuem & quasi compendiarium; non modo
non asperam atque arduam, aut longam esse
comperient. Quod ut facilius consequantur, hi
tres libri artificium dicendi a veteribus tradi-
tum breuiter explicabunt. Et in primo quidem
libro, qui de inuentione est, sexdecim argumen-
torum loci sunt explicati simul cum his, que ad
permonendos animos ex iisdem locis eruuntur,
præcepta etiam quadam sunt exposita ad exor-
nationem & deliberationem accommodata. In
secundo vero, qui dispositionis præcepta conti-
net, de orationis partibus, de statu, iudicatione,
& ea controuersia, que ex interpretatione scri-
pti existit; præterea de ratiocinatione, enthy-
meme, inductione, & exemplo agitur. Et
quoniam frequens mentio facta est ab antiquis
auctoribus Epicherematis, Soritis, & Dilem-
matis, eorum quoque vis explanatur. Tertius*

denique liber docet orationis ornatum, qui est
in verbis vel simplicibus vel coniunctis. Itaque
de verbis novis, de inusitatis, de tropis, de lu-
minibus verborum, & sententiarum, de origi-
ne, causa, natura, & usu orationis apta, ac
numerosa, tum ad extremum de memoria, &
pronunciatione in eo differitur. Sed quo maior vi-
litas ex eloquentia percipi possit, Christianis præ-
ceptis diligenter ea purganda est. Ut enim bo-
nus agricola vitem, quæ siluescit & in omnes
partes nimia funditur, ferro coercens, tum fru-
ctu latiore, tum aspectu pulchriorem reddit:
sic eloquentia, si amputetur errorum inanitas,
in quos delapsa est vitio hominum, diuinas le-
ges ignorantium, suam admirabilem speciem re-
cuperabit. Excidatur igitur mentiendi licentia,
quam seuerè diuinis præceptis interdictam ora-
tori Quintilianus & antiqui rhetores concedunt:
amputetur procacitas, & vitium illud teterri-
mum lacerandi alios probris, contumelijs, male-
dictis; cui utinam ne Demosthenes & Cicero tã-
topere indulgissent: resecetur arrogantia, &
inanis laudis appetitus, qui aciem animi perstrin-
git: intelligatur iniquum esse: tenebras auditori-
bus offundere, ne verum perspiciant, & suffra-
gium atque sententiam dicendo corrumpere; quod
a Grecis et Romanis oratoribus est facilitatum.
His tot tantisque deletis maculis, continuo exi-
stet illa diuina & celestis Christianæ eloquentiæ,
pulchri-

pulchritudo. quæ tanto erit præclara magis &
 eximia, quanto diligentius ad omnium hominũ
 utilitatem conferetur, & ad laudes celebrandas
 Dei Opt. Max. qui sermonem homini dedit ad
 societatem & coniunctionem cum hominibus
 tuendam. Hæc est illa Christiana eloquentia,
 qua Gregorius, & Basilus nobilissimum par
 amicitia, doctrina: sanctitatis plurimum præsti-
 terunt; & Iuliani amentissimi, & profligatissi-
 mi hostis religionis impetus omnes fregerunt:
 hac excelluit Athanasius vir sanctissimus, quæ
 nec sauisima periculorum tempestas, nec huma-
 norum commodorum aura potuit unquam de
 suo cursu dimouere, quin Arrij impium et con-
 sceleratum comprimeret furorem: hac floruerunt
 Chrysostomi, Ambrosii, Augustini, Hierony-
 mi, Cypriani, qui Christianæ Reip. fuerunt lu-
 men longe clarissimum. Vt alios quam plurimos
 omittam, quorum est copia digna Christiani no-
 minis gloria. Hos tales, ac tantos viros qui
 volet imitari, colat Christianam elo-
 quentiam, quæ ex diuinarum re-
 rum cura, & contempla-
 tione: ex Christi Iesu
 amore, ex maxi-
 marum
 denique artium stu-
 dijs efflore-
 scit.

I

DE ARTE
R H E T O R I C A
LIBER PRIMVS.

*Quid sit Rhetorica, quod eius officium,
& finis. Cap. I.*

R H E T O R I C A est, vel
ars, vel doctrina dicendi.
Ars est, quæ dat rationes
certas, & præcepta facien-
di aliquid, quæ habent or-
dinem, & quasdam errare
in faciendo non patien-

tes vias. Esse autem eloquentiæ artem per-
spicuum est: cum enim rerum minimarum
sine arte nulla sit, hominum est parū con-
siderate iudicantium, credere maximarum
rerum nullam esse artem. Dicere est, orna-
te, grauitè & copiose loqui. Rhetoricæ
officium est, dicere apposite ad persuasio-
nem: finis persuadere dictione. Vt enim gu-
bernatori cursus secundus, medico salus,
imperatorī victoria; vt moderatori Reip.
beata ciuium vita proposita est, vt opibus
firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute
honestā sit; sic oratori nihil aliud proposi-
tum est, nisi vt dicendo persuadeat.

*Arist. lib.
1. Rhetor. c.
1. De clar.
or. Quintil.
lib. 2. c. 18.
Quid sit
ars.*

*Offic. 2. Rhetorica est
ars.*

*Arist. 1. lib.
Rhet. ca. 3.
De inuent.
officium &
finis Rhetorica.*

*Cic. lib. 5. de
Rep. est au-
tem is locus
lib. 8. epist.
ad Att.*

A De

*De utilitate, dignitateq; Rhetorica.**Caput 11.*

*Eloquentia
dignitas.
Arist. lib. 1.
Rhet. c. p. 1.
De orat. 1.
Quint. lib.
3. cap. 17.*

*Oratoris, &
in rep. & in
ter privatos
magna, &
præclara
munera.*

*Eloquentia
cum probi-
tate iungen-
da est.*

Dignitas eloquentiæ, vel ex eo intelligi potest, quod in omni libero populo, maximeq; in pacatis, tranquillisque; ciuitatibus præcipue semper floruit, semperq; dominata est. Quid enim aut tam iucundum cognitu, atq; auditu, quam sapientibus sententijs, grauib;que verbis ornata oratio, & perpolita; aut tam potens, tamque magnificum, quam hominum animos vnus oratione conuerti? Quid admirabilius quàm res splendore illustrata verborum? Oratoris est in dando consilio de maximis rebus cum dignitate explicata sententia, eiusdem & languentis populi incitatio, & effrenati moderatio. Eadem facultate fraus hominum ad perniciem, & integritas ad salutem vocatur. Quis cohortari ad virtutem ardentius? quis a vitijs acrius reuocare? quis vituperare improbos asperius? quis laudare bonos ornatus? quis cupiditatem vehementius frangere accusando potest? quis mœrorem leuare mitius consolando? Ac ne plura, quæ sunt pæne innumerabilia, dicantur; breui statuendū est, perfecti oratoris mederatione & sapientia non solum ipsius dignitatē, sed & priuatorum plurimorum, & vniuersæ Reip. salutē maxime contineri. Quo maior igitur est eloquentiæ vis, hoc est magis probitate

bitate iungenda, summaq; prudentia: quarū
virtutum expertibus si dicēdi copiam tradi
derimus, non eos quidē oratores fecerimus,
sed furentibus quædam arma dederimus.

De materia Rhetorica. Cap. III.

Artis materia est, in qua omnis ars, &
ea facultas, quæ conficitur ex arte
versatur: vt si medicinæ materiam dicamus
morbos, ac vulnera, quod in his omnis me-
dicina versetur. Item quibus in rebus ver-
satur ars, & facultas oratoria, eas res mate-
riam artis Rhetoricæ nominamus. Sed hoc
interest inter alias artes, & eloquentiā; nam
cæteræ fere artes se ipsæ per se tuentur sin-
gulæ; bene dicere autem, quod est scienter,
& perite, & ornate dicere, non habet defini-
tam aliquā regionem, cuius terminis septa
teneatur. Omnia quæcumq; in hominū di-
sceptationē cadere possūt, bene sunt ei dicē-
da, qui hoc se posse profiteatur, aut eloquen-
tiæ nomen relinquendum est. Quā opinionē
nō solū Romanę eloquētiæ parens Cic. sed
philosophorum etiā facile principes Plato,
& Arist. multo ante secuti sūt. materia enim
oratori ad dicendum subiecta, quæstio est.

*De ora. 3.
Quid artis
materia sit.
De iuuen. 1.
Quint. lib.
2. cap. 22.
Quid inter
artium cetera
rarum, &
Rhetorica
materiam
inter sit.
De orat. 2.*

*Oratoris
materia est
quæstio.
in Phædro 2*

De quæstione. Cap. IIII.

Quæstionum duo sunt genera, alterum
infinitū, quod Græci Thesin, Cicero
A 2 propo-

*Quæstionum
duo genera.
In part.*

Topic.
Propositum,
quid sit.
De orato. 2.
Quid sit
causa.
Topic.

Propositi
duo genera
Cice. in To-
pico. in part.
Quintil. lib.
3. cap. 5.

Causarum
tria genera.

propositum vocat; alterum certum & definitum, quod hypothesein illi, Latini vel causam, vel controuersiam solent appellare. Propositum est, in quo aliquid generatim quaeritur hoc modo: expetenda ne sit eloquentia? Causa est, quæ certis personis, locis, temporibus, actionibus negotijsque cernitur, hoc modo: An Socrates iure fuerit ab Atheniensibus damnatus? Propositi duo sunt genera; cognitionis alterum, cuius scientia est finis, ut, an solis magnitudine multis partibus terra superetur; alterum actionis, quod refertur ad efficiendum quid, ut si quaeratur, quibus officijs amicitia colenda sit. Casuarum tria sunt genera, iudicij, deliberationis, exornationis, quæ quia in laudationes maxime confertur, proprium habet ex eo nomen laudationis.

De Exornatione, Deliberatione, &
Iudicio. Cap. V.

De inuict. 2.
Exornatio-
nis partes,
tempus &
finis.
Arist. lib.
2. Rhet. cap.
4. In part.
De inuict. 1.
Deliberatio-
nis partes,
tempus & fi-
nis.

IN exornatione duæ sunt partes, laus, & vituperatio. Tempus tum præsens, tum præteritum. Spectat autem orator honestatem præcipue cum vituperat, mouetq; auditores ad delectationem. Deliberatio continet in se suasionem, & dissuasionem, tempus vero futurum. Finis, quem sibi proponit orator in suadendo, est dignitas, mouetque deliberantem ad spem maxime: in dissua-

disfluendo contra indignitatem spectat,
& in reformidationem pertrahit. Iudicium,
in quo præteritum tempus maxime valet,
habet in se accusationem, & defensionem:
eius finis iustorum, & iniustorum quæstione
continetur, & ad sæuitiam aut clementiam
iudex est incitandus.

Ar. 1. Rhe
to. cap. 3.
Cic. de or. 2.
Iudicij par
tes, tempus
& finis.
In partitio.
De inuēt. 1.
Quint. lib.
7. cap. 3.

*Quomodo hypothesis ad thesīm reuocanda
sit. Cap. VI.*

CVM consultatio sit quasi pars causæ
quædam, & controuersiæ (ineſt enim
infinitum in definito) debet orator causam
ad infiniti generis quæſtionem transferre,
quod vt exemplo pateat, finita est, An Ari-
stotelis philosophia sit perdiscenda: eius
quasi pars quædam est illa infinita, An phi-
losophia sit perdiscenda, ad quam orator fi-
nitā transferet. Sunt enim ornatissimæ ora-
tiones ex, quæ latissime vagantur, & a pri-
uata ac singulari controuersia, se ad vni-
uersi generis vim explicandam conferunt,
& conuertunt, vt ij, qui audiunt, natura,
& genere, & vniuersa re cognita, de singu-
lis rebus statuere possint. Quod vt facere
possit orator excellens, a proprijs personis,
& temporibus semper, si potest, auocat con-
trouersiam, & ad vniuersi generis orationē
traducit. Sic Cic. cum de Archiæ poetæ fa-
cultate, summaq; doctrina dicere instituiſ-

Consultatio
est pars cau-
sæ.
In part. in
Top. Quint.
lib. 3. cap.
5.

Cic. de Ora-
tore 3.
Ornatissimæ
sunt oratio-
nes quæ vni-
uersi gene-
ris vim ex-
plicanti.
In oratio

Pro Ar-
chia.

• A 3 fer.

fet, de humanioribus litteris, & poetice laudibus, quæ vniuersi generis oratio est, ornatissime disputauit.

De partibus Rhetoricæ. Cap. VII.

*Quinque
Rhetoricæ
partes.
De orat. 2.
Quintil. lib.
3. cap. 3.*

De inuēt. 1.

*Iudiciū non
est Rhetori-
cæ pars.
Quintil. 3.
c. 3.*

*Non est exi-
stimādas in-
uenisse qui
sine iudicio
inuenit.
De clar.
Orat.*

Quinque sunt partes, & quasi membra eloquentiæ; inuentio, dispositio, eloquutio, memoria, pronuntiatio. Oportet enim primum inuenire quid dicas, inuenta disponere, deinde ornare verbis, post memoriæ mandare; tum ad extremum agere. Inuentio est excogitatio rerum verarū, aut verisimilium, quæ quæstionem probabilem reddant. Dispositio est rerum inuentarum in ordinē distributio. Eloquutio est idoneorum verborum & sententiarum ad inuentionem accommodatio. Memoria est firma orationis perceptio. Pronuntiatio est ex rerum, & verborum dignitate, corporis & vocis moderatio. Nec audiendi quidam, qui iudicium sextam esse partem voluerūt, adeo enim tribus primis partibus est permistum; (nam nec inuentio sine eo, nec dispositio, neq; eloquutio fuerit) vt pronūciatio quoque, vel plurimum ab eo mutuetur. Nec inuenisse credendus est, qui non iudicauit. Quod similiiter in alijs partibus, quibus iudicium permistum est, existimare debemus. Hinc apparet quam præclara res, quam etiā difficilis eloquētia sit, quæ ex quinque rebus

con-

constat, quarum vnaquæque est ars ipsa magna per sese. Quare quinque artium concursus maximarum, quantam vim, quantamque difficultatem habeat, existimari potest. Sûnt igitur quinque Rhetoricæ partes omnino. At inuenire, disponere, eloqui, memoria complecti, pronunciare opera sunt oratoris.

Opera oratoris.

Quint. lib.

3. cap. 3.

Quibus eloquentia comparetur, ac primum de Natura. Cap. VIII.

ELOquentia, quæ quinque supradictis cõstat partibus, natura, arte, & exercitatione comparatur. Imitationem enim vel arti, vel exercitationi subijcere possis. De quibus singulis, quoniam maximi sunt momenti, & ponderis, aliquid dicendum est. Natura igitur primum atque ingenium ad dicendum vim affert maximam. Nam & animi & ingenij, celeres quidam motus esse debent, qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum ornandumque, sint vberes, & ad memoriam firmi, ac diuturni. Quæ accendi, ac commoueri arte possunt, inferi quidem, & donari ab arte non possunt omnia: sunt enim dona naturæ. Illa etiam naturæ sunt, quæ cum ipso homine nascuntur, linguæ solutio, vocis sonus, latera, vires, conformatio quædam, & figura totius oris & corporis. Quæ tamen ab arte limari possunt, &

Eloquentia natura, arte, & exercitatione cõparatur.

De inuent. lib. 1.

Al. Heren. lib. 1.

Quint. lib. 3. cap. 5.

De Orat. 2.

A 4 quæ

*Natura do-
na sunt ar-
te meliora.*

quæ bona sunt, fieri meliora doctrina, & quæ non optima, aliquo modo acui & corrigi possunt. Neque homines adolefcentes, si quid naturale forte non habent, dicendi studium relinquunt, magni enim facere debent illam ipsam, quamcumque habuerint, mediocritatem in dicendo.

De Arte. Caput IX.

*Notatio na-
tura peperit
artem.
De Orat. 2.
Quint. lib.
8. c. 20.*

*Ars studio-
se colenda
est.
Ars certior
est dux quàm
natura.*

CVM natura, quæ optima est, ars iungi debet, quæ à natura profecta est. Notatio enim naturæ, atque animaduersio peperit artem. Habet igitur ars hanc vim; nō ut aliquid, cuius in ingenijs nostris pars nulla sit, pariat & procreet; verum ut ea, quæ sunt orta iam in nobis & procreata, educet atque confirmet. Quapropter studiose colenda est, ut quæ viam & rationem dicendi doceat, & si enim magnis ingenijs præditi quidam dicendi sine arte copiam sunt consecuti, ars tamen dux est certior, quam natura.

De Exercitatione. Cap. X.

*Exercitatio
dicendi per
fectionē con-
summat.
De ora. lib.
1. Quint.
lib. 2. c. 18.*

IN præstanti natura, quam ars expoliuit, exercitatio absolutionē perfectionemq; dicendi consummat. Cum enim ad naturam eximiam, & illustrem accesserit ratio quædam, conformatioque doctrinæ, tum illud nescio

nescio quid præclarum, ac singulare solet
existere. Quo circa interest permagni, stu-
dium, & ardorem quemdam amoris assu-
mere, sine quo cum nihil quidquam egregium,
tum certe eloquentiam nemo vnquam asse-
quetur. Ex hoc ardore nascitur diligentia,
quæ, vt in omnibus rebus, sic in dicendi fa-
cultate plurimum valet. Hæc præcipue co-
lenda est nobis: hæc semper adhibenda: hæc
nihil est quod non assequatur. Quoniam de
Rhetoricæ definitione, dignitate, fine, of-
ficio, & materia dictum est, quotq; sint eius
partes, explicauimus; & naturam, artem,
exercitationem eloquentiæ consequendæ ne-
cessarias ostendimus: sequitur, vt de singu-
lis eius partibus differamus.

*Cic. pro Ar-
chia.
De orat. I.*

*Diligentia
us.*

De Inuentione. Cap. XI.

Quoniam igitur primum oratoris mu-
nus est inuenire, dabit operam vt in-
ueniat, quemadmodum fidem faciat eis, qui-
bus volet persuadere; & quemadmodum
motum eorum animis afferat. Fidem facit
orator argumentis, mouet incitando aut
aut ad voluptatem, aut ad molestiam, aut
ad metum, aut ad cupiditatem: tot enim
sunt motus genera, partes plures generum
singulorum. Cum enim omnis animi com-
motio ex opinione boni alicuius: aut mali
nascatur, lætitia, & cupiditas ex opinio-

In par.

*Orator facit
fidem argu-
mentis.
Motus qua-
tuor sunt ge-
nera.
Cic. Tus. 4.*

ne

ne boni nascuntur; aegritudo, & metus in malorum opinione versantur. Est igitur aegritudo siue molestia, opinio recens praesentis mali, in quo demitti, contrahi quae animo rectum esse videatur. Voluptas, opinio recens boni praesentis, in quo efferri, rectum videatur. Metus opinio impendentis mali, quod intolerabile videatur. Cupiditas, opinio venturi boni, quod sit ex usu iam praesens esse, atque adesse. Opinio autem quae in omnes superiores definitiones includitur, est imbecilla assensio. In proposito fidem solum facit orator, in causa vero fidem & motam, de quo mox dicemus.

Quid inuentio, quid argumentum & argumentatio. Cap. XII.

Quid sit inuentio, quid argumentum.
In part.
In Top.
In part.

In part.
Quid sit argumentatio.

Inuentio est excogitatio argumenti. Argumentum est probabile inuentum ad faciendam fidem: vel aliter, est ratio rei dubiae faciens fidem: Fides vero est firma opinio, ut si velis fidem facere, eloquentiam esse expetendam, excogitesque illud argumentum, nimirum esse artem bene dicendi: possis hoc modo argumentationem concludere. Ars bene dicendi est expetenda, ea est eloquentia, est igitur eloquentia expetenda. Est autem argumentatio argumenti explicatio, qua dialectici perscius & religiosius, oratores ornatus & liberius utuntur. Locus autem

autem est sedes argumēti. Aristoteles enim proposuit quosdam locos, ex quibus omnis argumentatio ad omnem disputationem inueniretur. Qui nihil aliud esse videntur, nisi notæ quædam, quibus admonemur, quid in ipsis peruestigare debeamus.

*Dialectici
pressius quā
oratores ar
gumentatio
ne videntur.
Topic.
De Orat.*

Quotuplicia sint argumenta. Cap. XIII.

Argumenta partim in eo ipso, de quo agitur hærent, quo circa insita dicuntur; partim extrinsecus assumuntur, quæ remota vocantur: quoniam absunt, longeque ab eo, de quo agitur, disiuncta sunt; vt si dicas eloquentiam esse expetendam, quod bene dicendi sit ars, ratio est insita in eo, de quo agitur, eloquentia enim est ars bene dicendi. Sin expetendam dicas, quod Aristoteli, vel Ciceroni, vel Platoni ita visum sit, ratio erit remota; auctoritas enim illorum virorum non est in ipsa eloquentia, quæ suapte natura esset expetenda sine illorum commendatione.

*Argumenta
vel insita
sunt, vel as
sumpta.
In Topic.
In part.*

De numero locorum. Cap. XIII.

LOci, vnde argumenta insita eruuntur, numero sunt sedecim. Alia enim ducuntur a definitione, alia a partium enumeratione, alia a notatione, alia coniugata appellantur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex con-

*Loci argu
mentorū in
sitorū sunt
sedecim.
In Topicis.
In par.*

contrario, alia ex adiunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum. Argumenta extrinsecus assumpta Quintiliano sunt sex, præiudicia, fama, tormenta, tabule, iusiurandum, testes.

*Argumenta
assumpta
sunt sex.
Lib. 3. c. 1.*

De definitione. Cap. XV.

*Definitionum
multa sunt
genera.
In Topic.
Quinti. lib.
5. cap. 20.*

Definitio est oratio, quæ id quod definitur, explicat, quid sit: vt, Virtus est recta animi affectio, Rhetorica est doctrina dicendi. Definitionum multa sunt & genera: & præcepta, sed ad huius libri institutum ea nihil pertinent, tantum est dicendum, qui sit definitionis modus. Sic igitur

*Qui sit definitio
veterum
dum.*

veteres præcipiunt. Cum sumpseris ea, quæ sunt ei rei, quam definire velis, cum alijs communia, eo usque persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit; vt hoc, Rhetorica est ars; commune adhuc, multa enim genera sunt artium, vt grammatica, dialectica: vnum adde verbum, Dicendi, iam a cõmunitate res disiuncta videbitur, vt sit explicata definitio. Rhetorica est ars dicendi. Hæc facultas definiendi debet esse in eloquente, vt definire rem rem possit. Est enim explicanda sæpe

*Facultas de
sciendi est
oratori ne-
cessaria.
In Orat.*

verbis mens nostra de quaque re, atque inuolutæ

uoluntæ rei notitia definiendo aperienda est. Definitio enim quasi inuolutum euoluit id, de quo quæritur, sed id, non faciet tam pressè & angustè, quam in illis eruditissimis disputationibus fieri solet: sed cum explanatius, tum etiam vberius, & ad commune iudicium, popularemque intelligentiam accommodatius. Sic Cicero quid sint optimates definit, cum ait: Sed genus vniuersum (vt tollatur error) breui circumscribi, & definiri potest. Omnes optimates sunt, qui neque nocentes, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. Argumenti a definitione talis est formula. Ius ciuile est æquitas constituta ijs, qui eiusdem sunt ciuitatis, ad res suas obtinendas; eius autem æquitatis utilis est cognitio, utilis est ergo iuris ciuilis cognitio. Sæpe etiam definiunt & oratores, & pœtæ per translationem verbi ex similitudine cum quadam suauitate, quos licet imitari; vt si adolescentiam, florem ætatis; senectutem, occasum vitæ, velis definire.

Orator definit vberius, & explanatius quàm philosophus.

Pro Sestio Optimates qui sunt.

In Topicis.

Oratores & pœtæ sæpe definiunt per translationem.

De partium distributione. Cap. XVI.

ARGUMËTO a partium distributione sic est vtendum, nullam vt partem relinquamus. Vt si velis demonstrare, calliditatem non esse virtutem, a virtutis partibus, quæ quatuor sunt, Prudentia, Iustitia, Fortitudo,

In Topi. Quinti. lib. 5. cap. 10.

In offi. 1.

titudo, Temperantia, sic possis ostendere. omne quod honestum est, id quatuor partiū oritur ex aliqua, aut enim in perspicientia veri, solertiaque versatur; aut in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, & rerum contractarum fide; aut in animi excelsi, atque inuicti magnitudine, ac robore; aut in omnium, quæ sunt, quæque dicuntur, ordine & modo in quo inest modestia, & temperantia: calliditas ex nulla illarum partium oritur, non est igitur virtus.

De Notatione. Cap. XVII.

Notatio
Græcis Ety-
mologia di-
cta, oratori-
bus & poe-
tis est sumi-
lium.

In To. Quin-
til. l. c. 10.

In Top.

Met. lib. 1.

Fast. lib. 5.

Vnde sena-

tus dictus.

Fast. lib. 4.

Aprilis un-

de.

Arg. à nota-

tione.

Vis huius

exempli, e?

in orat. in

Pisonem.

In Top. 2.

lib. 5. c. 10.

E Tymologia, quæ verborū originē inquit, a Cicerone dicta est Notatio. Ea sæpe vtuntur Oratores & Poetæ, vt Ouidius.

Est via sublimis calo manifesta sereno.

Lactea nomen habet candore notabilis ipso.

Et alibi.

A senibus nomen mite senatus habet.

Nā quia ver aperit tunc omnia, densaq; cedit

Frigoris asperitas, foetaq; terra patet,

Aprilem memrant ab aperto tempore dictum.

A notatione sumitur argumentum, cum ex vi nominis elicitur, hoc modo: Si consul est qui consulit patriæ, non igitur Piso consul, qui eam euertit.

De Coniugatis. Cap. XVIII.

Coniugata dicuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Elusdē autem generis verba

verba sunt, quæ orta ab vno varie commutantur, vt sapiens, sapienter, sapientia. Ex hac verborum coniugatione huiuscemodi argumento vsus est Ouidius.

*Aurea nunc vere sunt sacula, plurimus auro
Venit honos.*

Et Iuuenalis.

Summum crede nefas animum præferre pudori, Saty. 3.

Et propter vitam viuendi perdere causas.

Cicero etiam. Cum enim esset omnis causa In Pisonē.

illa mea cōsularis & senatoria, auxilio mihi opus fuerat, & consulis, & senatus. Est & illud elegans in primis, Homo sum, humani a

me nil alienum puto. Cic. lib. de oratore secūdo hoc vtitur exemplo, Si pietati summa Terent. in
heaut.

tribuenda laus est, debetis moueri, cum Q. Metellum tam pie lugere videatis.

De genere & forma. Cap. XIX.

GENUS est quod duas, aut plures partes sui ipsius communione similes amplectitur. Partes, quas genus amplectitur, formæ dicuntur; vt, Virtus est genus, plures enim formas, quatuor scilicet complectitur, Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam, quæ sunt similes virtutis communione: vt prudentia enim, sic iustitia, sic fortitudo, sic temperantia virtus est. Hinc perspicuum sit, quid sit forma, est enim pars generi subiecta. Argumentum a genere sic tractatur. Virtutis laus omnis in actione Quid genus
sit.
In Top.
De Orat. 1.
Quint. lib.
5. cap. 10.

consi-

Officio. 1.
Arg. a for-
ma.
Quint. lib.
3. cap. 10.

consistit, prudentiæ igitur laus omnis in
actione consistit. Ex forma autem, Quod
iustitia est, utique virtus est.

De similitudine, & dissimilitudine.

Caput XX.

Quid simili-
tudo sit.
In Topic.
Auctor ad
He. lib. 4.
Arg. a simi-
litudine.
Phil. 4.

Similitudo est, quæ traducit ad rem quā-
piam aliquid ex re dispari simile: ex ea
sumitur argumentum hoc modo. Cicero,
Sed nimirum, ut quidam morbo, & sensus
stupore suauitatem cibi non sentiunt, sic li-
bidinosi, auari, facinorosi, veræ laudis gu-
stum non habent. Ouidius.

Trist. lib. 1.
ele. 4.

*Scilicet ut fuluū spectatur in ignibus aurū,
Tempore sic duro est inspicienda fides.*

Argumētū
a dissimilitu-
dine.
2. de Orat.
Phil. 3.

Ex dissimilitudine siue differentia, ducitur
hoc modo argumentum. Si barbarorum est
in diem viuere, nostra cōsilia semper æternum
tempus spectare debent. Eodem pertinet il-
lud eiusdem Ciceronis: dies enim affert, &
hora potius, nisi prouisum est, magnas sape
elades: certus autem dies non ut sacrificij,
sic consilij expectari solet. Quasi diceret:
dissimilia sunt sacrificium & consilium; nō
igitur sicuti sacrificij, sic certi, & statim dies
debent esse consilij.

De Contrarijs. Cap. XXI.

Contrariorū
genera sunt
quatuor.

Contrariorum genera sunt quatuor, ad-
uersa, priuantiā, quæ inter se conferun-
tur,

tur, & contradicentia. Aduersa sunt, quæ in eodem genere plurimum differunt, vt virtus, vitium; quæ cum animi habitus sint, plurimum tamen inter se differunt; & bellum, pax; sapientia, stultitia, ex quibus argumenta talia existunt. Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur; & bonitatem, si malitiam Hinc illud Drancis apud Virgilium.

Nulla salus bello, pacem te postimes omnes.

Perinde enim est, atque hoc: Bellum est nobis perniciosum, pax igitur expetenda est.

Cicero, Quid cum fatentur, satis magnam

vim esse in vitijs ad miseram vitam, nonne

fatendum est, eandem vim in virtute esse

ad beatam vitam? Contraria enim contrariorum sunt consequentia. Priuantia sunt

habitus, & eius priuatio; vt lux, tenebræ; vita,

mors; scientia, inscitia; humanitas, in-

humanitas: præpositio enim in, priuat ver-

bum ea vi, quam haberet, si, in, præpositum

non fuisset. Ex his ductum est illud Cic. in

Miloniana, Eius igitur mortis sedetis ultor-

es, cuius vitam si putetis per vos restitui

posse, nolitis? Tertio loco sunt ea quæ inter

se conferuntur, vt duplum, simplum; datû,

acceptum; miles, & imperator; docere, & di-

scere. Ex hoc loco est illud Cic. ex quo pro-

fecto intelligi debet, quanta in dato benefi-

cio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria:

& item hoc, Non igitur periculum est, ne

quis putet, in magna arte, & honesta, turpe

B

esse

*Arist. in de oppos.
Cic. in Top.
Aduersa
quid sint.*

*Argumenta
ab aduersis.
Topic.*

Lib. II.

Sen.

Tasch. S

*Priuantia
quid sint.*

Topic.

Pro Mil.

*Argumenta
à priuantia
bus.*

*Pro Marcel
lo.*

*Arg. ab his
qua inter se
conferuntur.
In Orat.*

Lib. 8.

esse docere alios id, quod ipsis fuerit honestissimum discere. Huc pertinet Virgilianum illud.

Arma rogo genitrix nato.

Aen. lib. 8.

Top.

Negantia
sunt valde
contraria
aiantibus.

Vltimo loco sunt negantia, valde contraria aiantibus: vt si hoc est, illud non est: ex quibus cecesse est, alterum verum esse, alterum falsum.

De Adiunctis. Cap. XXII.

In Topic.

Quint. lib.

5. c. 10.

Adiuncta
quid sint.

Latissime

patent ad-
iuncta.

Argumentū
ab adiunctis.
Cicer. pro
Mil.

Lans Pom-
petii. Cic. pro
Cor. Bal.

ADiuncta sunt ea, quæ cum re sunt coniuncta, vt locus, vt tempus, vt ea, quæ rem circumstant: vt vestitus, & comitatus hominem circumstant, & apparatus, colloquia, pedum crepitus, strepitus hominum, rubor, pallor, ceteraque, quæ suspicionem possunt mouere. Latissime itaque patent adiuncta, nam & quæ in hominis sunt siue animo, siue corpore, vt virtus, vt vitia, vt oris vel pulchritudo, vel deformitas, aliaque innumerabilia comprehendunt. Ab his sumit argumentum Cicero pro Milone, cum ait. Videamus nunc, id quod caput est, locus ad infidias ille ipse, vbi congressi sunt, vtri tandem fuerit aptior; & multa deinceps: & paullo post. Videte nunc illum primum egredientem e villa subito: cur vesperi? quid necesse est tarde? quid conuenit, præsertim id temporis? & pro Cornelio. Hunc quisquam incredibili quadam, atque inaudita grauitate,

te, virtute, constantia præditum, fœdera, scientem neglexisse, violasse, rupisse, dicere audebit? loquitur autem de Pompeio.

De antecedentibus & consequentibus.

Cap. XXIII.

ANtecedentia sunt ea, quæ sic antecedunt consequentia, vt cum ipsis necessario cohæreant; qua ratione ab adiunctis distinguuntur. Coniuncta enim numquam necessario coherent cum his, quibus adiuncta sunt. Argumenti ab antecedentibus talis est formula, Ortus est sol, igitur dies est, consequentia vero sunt, quæ rem necessario consequuntur: ab eis ducitur argumentum, cum ratio, rei dubiæ faciens fidem, sumitur a consequentibus, hoc modo, Dies est, igitur ortus est Sol. Ex hoc loco est illud Ciceronis in Antonium. Luculentam tamen ipse plagam accepit, vt declarat cicatrix: ostendit enim, quoniam cicatrix magna esset, vulnus quoque fuisse magnum.

De repugnantibus. Cap. XXIII.

Repugnantia, neque certa lege, neque numero inter se dissident: qua ratione a contrarijs, atque dissimilibus discernuntur: Exempli gratia, amare, & odisse contraria sunt: amare vero, & nocere, & lædere, & conuicijs insectari, repugnantia sunt.

Aristot. 9.

Topic. c. 2.

Quomodo

antecedentia

ab adiunctis

distinguuntur.

Cic.

In Topic.

Consequentia

quid sint.

Arist. 2. Topic.

c. 3. Cic.

in Top.

Phil. 7.

Repugnantia differunt

a contrarijs,

& dissimilibus.

In Topic.

Quint. lib.

5. cap. 10.

*Argu. a re-
pugnātib. .
De clar. or.*

sunt. Argumenti a repugnantibus talis est formula. Amat illum, igitur non insectatur illum conuicijs. Hortensius non erat aduersarius Ciceronis, aut obrectator, semper enim est alter ab altero adiutus, & communicando, & monendo, & fauendo.

De Causis. Cap. XXV.

*Quid causa
sit.*

*in Top. Cic.
de fato.*

Quint. lib.

5. cap. 10.

Genera cau-

sarum sunt

quatuor.

Finis quid

fit.

Arist. lib. 2.

Phys. ca. 3.

Homo ad in-

telligendum

& agendum

est natus.

De finib. 2.

Efficiens cau-

sa quid sit.

In lib. de se-

nect.

CAusa est, quæ sua vi efficit id, cuius est causa, vt vulnus mortis, cruditas morbi, ignis ardoris. Eius quatuor sunt genera, finis, efficiens, forma, materia. Finis est, cuius gratia fit aliquid, vt domus finis est vsus, belli pax, hominis beata vita. Ab eo ducit argumentum hoc modo Cic. contra Epicureos, Hi non viderunt, vt ad cursum equi, ad arandum bouem, ad indagandum canem, sic hominem ad duas res, vt ait Aristoteles, intelligendum & agendum esse natum, quasi mortalem Deum: contraq; vt tardam aliquam, & languidam pecudem ad pastum, & procreandi voluptatem, hoc diuinum animal ortum esse voluerunt; quo nihil mihi videtur absurdus. Huius enim loci hæc vis est, Homo natus est ad intelligendum, & agendum, non igitur ad pastum & voluptatem est ortus. Efficiens causa est, a qua aliquid est, vt; Sol diem efficit, toto cælo luce diffusa: Ab ea est illud Ciceronis contra senectutis vituperatores. Caret epulis, aiunt, extru-

extructisq; mensis, & frequentibus poculis: caret ergo vinolentia, cruditate, & infomnia. Cuius loci vis in eo est, quod vbi causa deest, effecta, quæ ex illa oriuntur, nullo esse modo possint. Et Nisus, vt Euryalum feruet, se auctorem cædis profitetur.

Arg. a causa efficienti.

Me me, adsum, qui feci, in me conuertite ferrū
O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iste, nec ausus,
Nec potuit.

Sen. lib. 9.

Forma est ratio rei, & nota, per quam res est id, quod est, & a rebus alijs distinguitur, vt Animus est hominis forma; hic enim causa est, cur homo sit, cumque a rebus alijs distinguit. Sic domus, sic naus, sic ignis, sic terre, cæterarumq; rerum sua forma est, vel artificiosa, vel naturalis. Ab ea ducitur argumentum hoc modo. Animi hominum immortales sunt, homines igitur ad æternitatem, immortalitatemque beatæ vitæ adspirare debent. Materia est, ex qua, & in qua res sunt, vt statua æs, argentum pateræ, corpus hominis. Ex materia sic sumitur argumentum. Corpus hominis mortale est, ab eius igitur societate, & contagione immortalis animus seuocandus est. Ex hoc loco, Regia solis, apud Ovidium, Arma Ænææ apud Virgilium, multa signa quæ sustulisset Verres, a Cic. describuntur. Ex his causarum generibus tamquã ex fonte non modo in causis, sed in omni scribendi genere magna argumentorū suppetit copia. Lice-

Forma quid sit.

Aristot. 2.

Physic. c. 3.

Forma vel artificiosa est, vel naturalis.

Argumentū a forma.

Arg. a materia.

Cic. de Nat. Deo. lib. 1.

Lib. 2. Met.

Lib. 8.

Locus a causis in omni scribendi genere suppetit magnam copiam.

Actio. 7. in Ver.

B 3 bit

bit igitur diligenter eo cognito non modo oratoribus & philosophis, quorum est proprius, sed historicis etiam & poetis multa, & varia, & copiosa ex eo facile depromere.

De effectis. Cap. XXVI.

*Effecta quid
sint, & eorum
genera.*

In Topic.

*Quint. lib.
5. cap. 10.*

*Effecta co-
gnitis cau-
sis, & causis
cognitis effe-
ctis, facile in-
telliguntur.*

*Arist. 2. post.
6. 17. Cic. in
Top.*

*Argumen-
tum ab effe-
ctu.*

De orat. lib. 2.

Effecta sunt ea, quæ sunt orta de causis. Eorum ut causarum, quatuor sunt genera, est enim suus effectus & efficientis causæ, itemque formæ ac materiæ. Quæ autem sint singularum causarum effecta, cognitis causis, intelligitur: ut enim quod effectum est, quæ fuerit causa demonstrat: sic causa effectum indicat: Nam si finis belli pax est, bellum eius pacis, quæ bello queritur, effectus est: eodemque modo dies solis effectus est, & homo corporis ac animi; quorum illud materia eius est, hic forma. Ab effectu sumitur hoc modo argumentum: Ex virtute laus, at ex voluptate nascitur infamia, sequenda est igitur virtus, & voluptas refutanda. Eodem illud pertinet: si ærarij copijs, & ad belli adiumenta, & ad ornamenta pacis vitimur, vectigalibus seruiamus.

De Comparatione. Cap. XXVII.

*Arg. a ma-
ioribus ad
minora.*

In Topic.

Locus a comparatione simplex quidem est, sed tripliciter tractatur: a comparatione nimirum maiorum, vel minorum, vel parium.

parium. A comparatione maiorum ducitur argumentū cum contendimus, vt id, quod in re maiori valet, valeat in minori. Virgilius.

Quint. lib.
5. cap. 10.
In Top.

O passi grauiora, dabit Deus his quoque finem. Aenei. 1.

Ab hoc loco ducitur illud Cic. Est ridicu-

In ora. pro
Arch.

lum, ad ea, quæ habemus, nihil dicere; quære re, quæ habere non possumus: & de hominū memoria tacere, litterarum memoriam flagitare: & cum habeas amplissimi viri religionem, integerrimi municipij iusiurandū, fidemque; ea quæ deprauari nullo modo pos-

sunt, repudiare; tabulas, quas idem dicis solere corrumpi, desiderare. Perinde enim est, atque hoc: certiora testimonia in causa ha-

In ora. pro
Arch.

hemus, non sunt igitur a nobis tabulæ postu- landæ. Idem pro eodem: Saxa, & solitudi- nes voci respondent, bestię sæpe immanes cantu flectuntur, atque consistunt: nos, insi-

tuti rebus optimis, non poetarum voce mo- ueamur? A minoribus ad maiora ducitur ar-

Arg. a mi-
noribus ad
maiora.
In Topic.

gumentum, vt id, quod in minori re valet, valeat in maiori. Cic. in eadem oratione. Ergo ille corporis motu (loquitur autem de Roscio) tantum sibi amorem conciliarat a nobis omnibus: nos animorum incredibiles motus celeritatemque ingeniorum negligemus? idem enim est, ac si diceret: omnes Roscium Comædum, cuius leuius erat artificium magni faciebant; nos Archiam sum-

Phil. 1.

munum poetam negligemus? Idem in Anton.

L. Brutus regem superbū non tulit: D. Bru-

tus sceleratum, atque impium regnare patietur Antonium? Ouidius.

*Vt corpus redimas, ferrum patieris, & ignes,
Arida nec sitiens ora lauabis aqua:*

*Vt valeas animo, quidquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore maius habet.*

Et Horatius.

*In epist. lib.
1. ad Lollium.*

*Vt ingulent homines, surgunt de nocte latrones,
Vt te ipsum serues non expergisceris?*

*Arg. a pari
bus.
In Topicis.*

Parium autem comparatio nec elationem habet, nec submissionem, est enim æqualis.

*Consilio iu-
uabat Iurii
consulii, au-
xilii Orato-
res.
Act. 3.*

Multa autem sunt, quæ æqualitate ipsa comparantur, quæ ita fere concluduntur, Si consilio iuuare ciues & auxilio æqua in laude ponendum est: pari gloria debent esse ij, qui consulunt, & ij, qui defendunt. At quod primum: & quod sequitur igitur. Huc pertinet illud eiusdem Cic. in Verrem. Si finem edicto prætoris afferunt cale. Ian. cur non initium quoque edicti nascitur a cal. Ian. & in alia oratione. Cur eadem resp. quæ me in amicos inflammare potuit, inimicis placare non possit?

*De Prom.
cons.*

De argumentis remotis. Cap. XXVIII.

*Arg. remo-
ta arte tra-
ctantur.
In par.
In Topicis.
Quintil. lib.
3.*

ARgumenta, siue remota siue assumpta non eo dicuntur sine arte, quod ita sunt; sed quod ea non parit oratoris ars, sed foris ad se delata tamen arte tractat. Ea Cicero in Top. testimonij nomine complectitur.

tur. Testimonium enim in eo loco dicit id omne quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem. sed ad intelligendum erit facilius, si cum Quintiliano in præiudiciū, rumorem, & famam, tormenta, tabulas, iusiurandum, & testes ea diuidamus. Quæ, ut ipsa per se carent arte, ita summis eloquentiæ viribus, & alleuanda sunt plerumque, & refellenda. Quare genus harum rerum, quæ ad oratorem deferebantur, meditatum in perpetuum ad vsum similium rerum, veteres oratores habebant. Nunc, translatis ab oratoribus ad iuris consultos iudicijs, ut veterum oratorum scripta intelligamus, cognoscenda sunt.

De præiudicijs & testibus. Cap. XXIX.

Ceteris quatuor omisis. quæ facile intelliguntur, de præiudicijs, & testibus dicamus. Præiudiciorum vis omnis tribus in generibus versatur; rebus quæ aliquando ex paribus causis sunt iudicatæ, quæ exempla rectius dicuntur; iudicijs ad ipsam causam pertinentibus, unde etiam nomen ductum est, qualia in Milonem a senatu facta dicuntur; aut cum de eadem causa est pronuntiatum. Veteres oratores, & pro testibus, & contra testes magno labore dicebant, ut e pluribus Ciceronis orationibus, maximeque oratione pro Flacco apparet.

Nunc

Testimonij nomine comprehendantur argumenta remota. In Top.

Argumēta remota sūt præiudicia, rumor, fama, tormenta, tabulae, iusiurandū, & testes. Quintil. Lib. 5. c. 6. 1. usq. ad 7.

Præiudicia tria sunt genera.

In pari. Quintil. lib. 5. c. 2. & 7.

Cicer. pro Mil.

Oratores bellum magno labore agebant pro testibus, & contra testes.

Nunc iudiciorum mutata ratio facit, ne is labor ~~est~~ necessarius, & vt de rumore, fama, tormentis, & iureiurando pluribus agendum non sit.

De usu & utilitate locorum. Cap. XXX.

*Loci multa
meditatione
parati esse
debent. De
or. 1. 2. In
Top. Quinc.
lib. 5. c. 10.*

HOs locos multa commentatione, atque meditatione paratos atque expectatos, qui volet in dicendo excellens esse, habere debet. Atque vt quæque res ad dicendum erit suscepta, tum denique scrutari locos, ex quibus argumenta eruat. quæ quidem ei, qui mediocriter ea modo considerarit, studio adhibito, & usu, pertractata esse possunt. Est enim utilissimum nosse regiones, intra quas venire & peruestiges, quod quæras. Vbi eum locum omnem cogitatione sepperis, si modo usum rerum percallueris, nihil te effugiet, atque omne, quod erit in re occurret, atque incidet. Vt enim, si aurum cui, quod esset multifariam defossum commonstrare aliquis vellet, satis esse deberet, si signa, & notas ostenderet locorum, quibus cognitis ille ipse sibi foderet, & id, quod vellet, paruo labore, nullo errore inueniret: sic has argumentorum notas indicare satis est, quæ illa quærenti demonstrant, vbi sint. Reliqua, cura & cogitatione eruuntur.

*Loci sunt argumentorum
vbi d.*

Qui

*Qui modus in argumentis adhibendus.**Cap. XXXI.*

NEc vero imprudenter quisquam utetur hac copia, sed omnia expendet, & seliget. Non enim semper, nec in omnibus causis, ex iisdem argumentorum momenta sunt. Iudicium ergo adhibebit, nec inueniet solum, quid dicat, sed etiam expendet. Nihil enim feracius ingenijs, his præsertim, quæ disciplinis exulta sunt: sed ut segetes fecundæ, & vberes, non solum fruges, verum herbas etiam effundunt inimicissimas frugibus, sic interdum ex illis locis, aut leuia quædam, aut causis aliena, aut non utilia gignuntur. Quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur. Illud autem intelligendum est, ex his locis, & ad faciendam fidem, & ad afferendum motum auditorum animis materiam peti. Sed quia difficile est, etiam si locorum naturam cognoueris, ex illis ea, quæ ad mouendos animos valent, eruerè: de affectibus mouendis separatim dicamus, illud iterum monentes, nihil plane esse siue ad docendum, siue ad mouendum accommodatum, quod ex his supradictis fontibus non fluat.

*Argu. sunt
seligenda.
In Orat. in
part.*

*Nihil fera-
cius ingenijs
quæ sunt di-
sciplinis ex-
ulta. Ex lo-
cis interdum
leuia quæ-
dam, aut
causis alie-
na, aut non
utilia gi-
gnuntur.
Ex locis, &
ad proban-
dum, & ad
mouendū
materia pe-
titur.*

De

De affectibus. Cap. XXXII.

Maxima
vis oratoris
est in affe-
ctibus moue-
dis. In orati-
Quinct. lib.
6. Cap. 3. In
part.

Maxima vis existit oratoris in hominum mentibus permouendis, quod amplificatione fit. Est enim amplificatio grauior quædam argumentatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem. Ea & verborum genere conficitur, & rerum. Quæ verba in amplificatione ponenda sint, tunc dicemus, cum ad eloquutionis præcepta venerimus. Rerum amplificatio sumitur ex eisdem locis omnibus, quibus illa, quæ dicta sunt ad fidem; maximeque definitiones valent conglobatæ, & consequentium frequentatio, & contrariarum, & dissimilium, & inter se pugnantium rerum conflictio, & causæ, & ea, quæ sunt orta de causis, maximeque similitudines, & exempla: fictæ etiam personæ, muta denique loquantur.

Qui loci maxime ad mouendum valent.

De amplificatione a definitionibus conglobatis. Cap. XXXIII.

Historia
itaque per am-
plificationem
a definitioni-
bus con-
globatis.
De orat. n.

A Definitionibus conglobatis est illa Ciceronis amplificatio. Historia verò, testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris, immortalitati commendatur? Est & illud ex eodem loco in primis illustrare exemplum eiusdem pro Sestio. Ign-

Ignari, quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeat; quæ in tempestate sæua quæta est, & lu-
cet in tenebris, & pulsa loco manet tamen,
atque hæret in patria, splendetque per se
semper, nec alienis vñquam sordibus obso-
lescit? Vbi sunt quinque quasi definitiones,
tum historiæ tum virtutis, conglobatæ: ra-
ro enim adhibetur ab oratore definitio ad
amplificandum, quæ genere declaratur, &
proprietas.

*Definitio
quæ genere,
& proprietate
declaretur,
raro ad
amplifican-
dum adhi-
betur.
Att. 3.*

*De amplificatione a consequentium frequen-
tatione. Cap. XXXIIII.*

A Consequentium frequentatione est il-
la in Verrem amplificatio. Constitue
nihil opis esse in hac voce, Cuius Romanus
sum, iam omnes prouincias, iam omnia re-
gna, iam omnes liberas ciuitates, iam om-
nem orbem terrarum, qui semper nostris ho-
minibus maxime patuit, ciuibus Romanis
ista defensione præcluseris.

*De amplificatione a contrariarum rerum con-
flictione. Cap. XXXV.*

A Rerum contrariarum conflictione est
illa amplificatio Ciceronis in Anto-
nium. Tam autem eras excors, vt tota in *Phil. 2.*
oratione tecum ipse pugnares; vt non mo-
do

do non cohærentia inter se diceret, sed maxime disiuncta, atque contraria; vt non tanta mecum, quanta tecum tibi esset contentio. Vitricum tuum in tanto fuisse scelere fa-
tebare, pœna affectum querebare. ita quod proprium meum est, laudasti: quod totius senatus est, reprehendisti: nam cum comprehensio fontium mea, animaduersio senatus fuerit: homo disertus non intelligit eum, quem contra dicit, laudari a se; eos, apud quos dicit, vituperari. Et in eisdem orationibus. O spectaculum illud non modo hominibus, sed vndis ipsis & litoribus luctuosum; cedere patria seruatores eius; manere in patria proditores? Et in Catilinam. Hoc vero quis ferre possit, inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebriosos sobrijs, dormientes vigilantibus? Ex hoc loco etiam est illud eiusdem in Pisonem & Gabinium. Qui latrones igitur, si quidem vos Consules? qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas Consulis. non capiunt angustia pectoris tui, non recipit leuitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam grauem, tam seueram.

Brutum vocat seruatores. Antonium vero proditores. Phil. 10. Orat. 2.

in Pis.

De

*De amplificatione a dissimiliis, & inter se
pugnantium rerum confictione.*

Cap. XXXVI.

A' Dissimiliis, & inter se pugnantium re- *Pro Rose.
Com.*
rum confictione sumpta est eleganter amplificatio Ciceronis. Qua in re mihi
ridicule es visus esse inconstans: qui eundem,
& læderes, & laudares; & virum optimum,
& hominem improbissimum esse dices:
eundem tu & honoris causa appellabas, &
virum primarium esse dicebas, & socium
fraudasse arguebas.

*De amplificatione a causis conglobatis,
& his, quæ sunt orta de causis.*

Cap. XXXVII.

Causæ etiam, & ea quæ sunt de causis
orta, multum valent ad amplifican-
dum, si conglobentur: Cicero multas, & va-
rias causas, propter quas multi essent ab eo
alieniores, iunxit hoc modo. Cum alij me
suspensione periculi sui non defenderent, *In Orat.
Pro Sestio.*
alij vetere odio bonorum incitarentur, alij
inviderent, alij obstare sibi me arbitraren-
tur, alij vlcisci dolorem suum aliquem vel-
lent, alij rem ipsam publicam, atque hunc
bonorum statum otiumque odissent, & ob
hasce causas tot, tamque varias, me vnum
depo-

Phil. 2.
Tres exerci-
tus pop. Ro-
ma. in bello
ciuili Cæsa-
ris & Pom-
peij sunt in-
terfecti.

deposcerent. Orta vero de causis ad ampli-
ficandum adhibuit contra M. Antonium.
Doletis tres exercitus P. R. interfectos?
interfecit Antonius: Desideratis clarissi-
mos ciues? eos quoque vobis eripuit Anto-
nius: Auctoritas huius ordinis afflicta est?
afflixit Antonius: Omnia denique quæ po-
stea vidimus mala (quid autem mali non vi-
dimus?) si recte ratiocinabimur, vni acce-
pta referemus Antonio. Ex hoc loco Me-
zentij immanem crudelitatem auget Euan-
der apud Virgilium.

Lib. 3.

*Quid memorem infandas cades? quid facta
tyranni,*

*Effera? Dii capiti ipsius, generiq; reseruent.
Mortua quin etiam iungebat corpora viuis,
Componens manibusque manus, atque ori-
bus ora.*

*Tormenti genus, & sanie taboque fluentes
Complexu in misero, longæ sic morte nece-
bat.*

*De amplificatione a similitudine, atque exem-
plo. Cap. XXXVIII.*

In Ver. 48.
7.

Cicero Verris auaritiam, qua multo-
rum bona deuorauerat, exéplis exag-
gerauit his verbis. Non enim Charibdin
tam infestam, neque Scyllam nautis, quam
istum in eodem freto fuisse arbitror. Virgi-
lius

lius etiam ex hoc loco pulchritudinem Aeneae pulcherrimis versibus amplificauit.

Resiit Aeneas, claraque in luce resulsit, Aen. 2.
Os, humerosque deo similis: namque ipsa decoram

*Casariem nato genitrix, lumenque inuenta
 Purpureum, & letos oculis adflarat honores:
 Quale manus addunt ebori decus, aut ubi
 flauo*

Argentum, Pariusve lapis circūdatur auro.
 Idem mirifice expressit vim, qua Aeneas in
 Turnum hastam coniecit.

Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat, Aen. 2.
*Sortitus fortunam oculis, & corpore toto,
 Eminus intorquet: murali concita numquā
 Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine rati
 Dissultāt crepitus: volat atri turbinis instar,
 Exitium durum hasta ferens.*

Ab exemplis vero est illa Ciceronis amplificatio pro Milone. Quamobrem vteretur ea Pro Mil.
 dem confessione Titus Annius, qua Hala,
 qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua
 nosmetipsi. Et in Catilinam, An vero vir Orat. 2. 1.
 amplissimus P. Scipio, Pontifex maximus
 Tiberium Gracchum, mediocriter labefactantem
 statum Reip. priuatus interfecit: Catilinam
 vero orbem terræ cæde, atque incendijs vastare
 cupientem nos Consules perferemus? nam illa nimis antiqua præter-
 C reo,

reo, quod Q. Seruilius Hala Sp. Melium, no-
uis rebus studentem, manu sua occidit.

De fictis personis & mutis rebus.

Cap. XXXIX.

*Magnam
vim habet
ad animas
permouen-
dus cū mu-
tis personis
sermonē da-
re.*

Cicero in oratione pro Coelio, Appio
Cæco vita olim functo sermonem at-
tribuit. Illa etiam oratio ad permouendos
animos magnam vim habet; cum mutis per-
sonis sermonem damus, ut Cicero fecit con-
tra Catilinam. Etenim si mecum patria,
quæ mihi vita mea multo est carior, si cun-
cta Italia, si omnis Respub. loqueretur, M.
Tulli quid agis? & ea, quæ sequuntur. Eam-
dem etiam in eadem oratione cum Catili-
na loquentem facit eleganti oratione, cu-
ius initium est. Nullum iam tot annos fa-
cinus extitit, nisi per te: nullum flagitium
sine te. Fecit & Lucanus eandem cum Iu-
lio Cæsare loquentem, priusquam ille Ru-
biconem fluuium, qui dirimit Galliam ab
Italia, transiret.

Lib. 2.

*ut ventum est parui Rubiconis ad undas
Ingens visa duci patriæ trepidantis imago,
Clara per obscurâ vultu mastissima noctem:
Turrigero canos effundens vertice crines
Casarie lacera, nudisque astare lacertis,
Et gemitu permixta loqui. Quo ceditis ultra?
Quo fertis mea signa viri? si iure venitis,
Si cines: huc vsque licet.*

Quæ

*Quæ sint ad amplificandum adhibenda.**Cap. XL.*

SI causa patitur, ea sunt ad amplificandū adhibenda, quæ magna habentur: quorum est duplex genus. Alia enim magna natura videntur, alia vſu. Natura vt celeſtia, vt diuina, vt ea, quorum obſcuræ cauſæ, vt in terris, mundoque admirabilia quæ ſunt: ex quibus ſimilibuſque, ſi attendas, ad augēdum multa ſuppetunt. Vſu habentur magna, quæ videntur hominibus, aut prodeſſe, aut obeſſe vehementius: quorum ſunt genera ad amplificandum tria. Nam aut caritate mouentur homines, vt Dei, vt patriæ, vt parentum; aut amore, vt fratrum, vt coniugum, vt liberorum, vt familiarium; aut honeſtate, vt virtutum, maximeq; earum, quæ ad communionem hominum & liberalitatē valent. Ex hiſ & cohortationes ſumuntur ad ea retinenda, & in eos, a quibus ea uiolata ſunt, odia incitantur, & miſeratio naſcitur, proprius locus augendi in hiſ rebus, aut amiſſis, aut amittendi periculo. Quamuis enim neque ad probandum, neque ad amplificandum adhiberi quidquam poteſt, quod ex locis petiitum non ſit: tamen ea ipſa, quæ petuntur e locis ad amplificandum, magna eſſe debent. Sic fecit Cicero in Catilinam, cum ait. Qua propter de ſumma ſa

Ad ampliſſificandū adhibenda ſunt, quæ magna habentur. Duplex eſt genus verū magnarū.

Genera tria ad ampliſſificandū tria.

Maxime mouentur homines honeſtate virtutum quæ ad communionem hominū valent.

Quæ petuntur e locis ad ampliſſificandū magna eſſe debent.

In Catilin. Or. 4.

C 2 lute

lute uestra, & populi Romani P. C. de uestris coniugibus ac liberis; de aris ac focis; de fanis ac templis; de totius vrbis tectis ac sedibus; de imperio, de libertate, de salute Italiae, deque vniuersa Rep. decernite diligenter, vt instituistis, ac fortiter. Pleraque omnia sumpta sunt e loco ab adiunctis, sed sunt vsu magna. Virgilius etiam, cum Iulij Caesaris deplorat mortem, a rebus natura magnis, quas ad locos supradictos referre tamē possis, amplificationem duxit.

Geor. 2. 1.

*Ille etiam extincto miseratus Cesare Romam,
Cum caput obscura nitidū ferrugine texit:
Impiaque aeternam timuerunt secula noctē.
Quam vsque ad libri finem elegantissime
prosequitur.*

Quid in amplificatione seruandum.

Cap. XLI.

*Minuta est
omnis dili-
gentia.
In par-
quo genere
amplifica-
tionis uten-
dum in ex-
ornatione.
In cohorta-
tionibus bo-
norū & ma-
lorum enu-
meratio per
amplifica-
tionem tra-
banda est.*

Nihil in amplificatione nimis enucleandum est. Minuta est enim omnis diligentia, hic autem locus grandia requirit. Illud est iudicij, quo quaque in causa genere vtamur augendi: in illis enim causis, quæ ad delectationem exornantur, ij loci tractandi sunt, qui mouere possunt expectationem, admirationem, voluptatem. In cohortationibus autem bonorum ac malorum enumerationes, & exempla valent plurimum. in iudicijs accusatori fere quæ ad iracundiam,

reo

reo plerumque quæ ad miserationem pertinent: nonnumquam tamen accusator misericordiam mouere potest, & defensor iracundiam.

Cur quadam inuentionis præcepta ad causarum genera dentur accommodata: & de dignitate exornationis.

Cap. XLII.

ET si ex supradictis fontibus omnis ad omnem orationem manat inuentio: tamen veteres oratores de generibus causarum, vt discentium minueret laborem, seorsum præcepta tradiderunt. De præceptis autem exornationis in primis dicendum est. Nam & latum genus est saneque varium, vt quod ad laudandos claros viros, & ad improbos vituperandos suscipiatur: ad aliorum etiam vel animalium vel carentium anima laudem vel vituperationem adhibetur, vt Cicero laudes Pompeij in Oratione pro lege Manilia; Siciliae in actionibus in Verrem; studiorum vero humanitatis in oratione pro Archia poeta exornauit. Accedit etiam ad eius commendationem, quod nulum est genus orationis, quod aut vberius ad dicendum, aut utilius ciuitatibus esse possit, aut in quo magis orator in cognitione virtutum, vitiorumque versetur. Conficitur autem genus hoc dictionis ad animi mo-

*Laud generis demonstrationis.
De ora. 1.
Quint. lib. 3. cap. 9.*

AB. 4.

Animi motus leniter

C 3 tus

in exor-
natione tracta-
tur.

Arist. lib. 1.
Rhet. c. 8. &
Quint. lib.
3. cap. 9.

Exornatio
maxime i-
donea ad-
scribendū.

tus leniter tractandos, magis quam ad fidē faciendam aut confirmandum accommoda-
te. Proprium enim laudis est res amplificare, & ornare. Quam ob causam Aristoteles, & postea Cicero, & Quintilianus idoneam maxime inter omnia genera causarum existi-
maverunt ad scribendum exornationem.

Ex tempore praterito quomodo laus du-
catur. Cap. XLIII.

Laus viro-
rum in duo
tempora di-
uiditur.

Laus mor-
tuorum in
tria tempora
diuiditur.

Quint. lib.
3. cap. 9.

Dupliciter
tractat laus
eorum quae
ante homi-
nem sunt.

LAus hominum, cuius cognita praecepta facile ad res alias transferentur, diuiditur in tempora, quodque ante eos fuit, quoque ipsi vixerunt: in his autem qui vita functi sunt, etiam quod est infecutum. Ante hominem patria, ac parentes, maioresque erunt, quorum duplex tractatus est; aut enim respondisse nobilitati, pulchrum erit, aut humiliter genus nobilitasse factis. Illa quoque interim ex eo, quod ante ipsum fuit tempore trahentur, quae responsis, vel oraculis, vel signis futuram claritatem promiserint, ut in diuo Ioanne Baptista, multisque alijs viris sanctissimis.

De tempore, quo vixit is, qui laudatur.

Cap. XLIIII.

Laus homi-
nis ex ani-
mo & cor-
pore, & re-
bus externis
petenda est.

Ipsius laus hominis ex animo, & corpore, & extra positae peti debet. Externa sunt, ut educatio, opes, diuitiae, propinqui, amici,

ci, potentia, gratia, ceteraque huiusmodi. In corpore vero sunt hæc, forma, vires, valetudo, & his similia. Qui hæc habuerit, laudabitur quod bene illis sit usus. si non habuerit, quod sapiēter caruerit: si amiserit, quod moderate tulerit. & quamvis & corporis, & fortuita quæ dicuntur bona, in se veram laudem non habeant, quæ deberi virtuti vni putatur: tamen, quod ipsa virtus in earum rerum usu ac moderatione maxime cernitur, tractanda etiam in laudationibus hæc sunt. in quibus est summa laus, non extulisse se in potestate, non fuisse insolentem in pecunia, non se prætulisse alijs propter abundantiam fortunæ; ut opes & copiæ, non superbix uideantur ac libidini, sed bonitati ac moderationi facultatem ac materiam dedisse. Inter corporis uero bona, forma, quæ uirtutem significat, facile laudatur, quod elegantissime Latinus poeta his uerbis significauit.

*Tutatur fauor Euryalū, lacrymaq; decoræ,
Gratior & pulchro ueniēs in corpore uirtus,
Sed horum omnium leuior, at animi semper
uera est laus: quæ quoniam a uirtute profi-
ciscitur, de illa nunc dicendum est.*

*De animi bonis, & uirtute, quæ scientia
cernitur. Cap. XLV.*

Virtutis duplex est uis: aut enim scientia cernitur uirtus, aut actione. Nam

C 4 quæ

*Quint. lib.
3. cap. 9.
Cic. de orat.*

*Virtus in
externarū
rerum uita
ac modera-
tione maxi-
me cerni-
tur.*

*In part.
Inter bona
corporis for-
ma excellit.*

*Aen. 5.
Ceterarum
rerū leuior,
animi sem-
per uera est
laus.
Quint. lib.
3. cap. 7.*

*Virtus aut
scientia cer-*

*inur aut
actione.
In part.*

*Prudentia
quid sit.
Officio. 1.*

*Dialectica
& oratoria
quasi mini-
stra sunt &
comites sa-
pientie.
In part.
Eloquentia
est copiose
loquens sa-
pientia.*

quæ prudentia, quæque grauiſſimo nomine ſapientia appellatur, hæc ſcientia pollet vna; quæ vero moderandis cupiditatibus, regendiſque animi motibus laudatur, eius eſt munus in agendo. Prudentia eſt rerum expetendarum, fugiendarumque ſcientia. Sapientia autem virtutum omnium princeps, eſt diuinarum humanarumque rerum ſcientia. Sunt autem aliæ quaſi miniſtræ, comitesque ſapientie: quarum altera, quæ dialectica dicitur, quæ ſint in diſputando vera atque falſa diſtinguit & iudicat: altera eſt oratoria. Nihil enim eſt aliud eloquentia, niſi copioſe loquens ſapientia; quæ ex eodem hauſta genere quo illa, in diſputando vberior eſt, atque latior, & ad motus animorum vulgique ſenſus accommodatior. Studia etiam omnium bonorum artium ad hunc locum pertinent.

De virtute, qua in actione conſiſtit.

Cap. XLVI.

*Tres ſunt
partes vir-
tutis i actio
ne poſita.
Ariſt. li. 1
rhet. c. 9.
Iuſtitia
quid ſit.
Offic. 1.
Iuſtitie
partes.
In part.*

Virtus, quæ in actione poſita eſt, tres habet partes, Iuſtitiam, Fortitudinem, & Temperantiam. Iuſtitia eſt virtus, quæ in hominum ſocietate tuenda, tribuendoque ſuum cuique, & rerum contractarum fide verſatur. Illa erga Deum religio, erga parētes pietas, vulgo autem bonitas, creditis in rebus fides, in moderatione animaduertēdi leni-

lenitas, amicitia in beneuolentia nominatur. Fortitudo est considerata periculorum suscepio, & laborum perpessio, cuius est liberalitas in usu pecuniæ. Temperantia est rationis in libidinem, atque in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio. Custos vero virtutum omnium, dedecus fugiens, laudemque maxime consequens, verecundia est.

*Fortitudo
quid sit.
De inuic. 2.
Temperantia
quid sit.
Verecundia
est custos
virtutum
omnium.
In part. 1.*

Quomodo laus ab hoc loco sit ducenda.

Cap. XLVII.

ET quoniam singularum virtutum sunt certa quedam officia, ac munera, & sua cuique virtuti laus propria debetur: erit explicandum in laude iustitiæ, quid cum fide, quid cum æquabilitate, quid cum huiusmodi aliquo officio is, qui laudabitur, fecerit. Huc spectat illa Ser. Sulp. laus apud Ciceronem. Nec vero filebitur admirabilis quedam, & incredibilis, & pene diuina eius in legibus interpretandis, equitate explicandis, scientia. Omnes, qui ex omni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, si vnum in locum conferantur, cum Ser. Sulpicio non sunt comparandi. neque enim ille magis iuris consultus, quam iustitiæ fuit. itaque quæ proficiscebantur a legibus & a iure ciuili, semper ad facilitatem æquitatemque referebat: neque constituere litium action-

*Singularium
virtutum
sunt certa
quedam
officia.
De orat. 2.*

Phil. 2.

*Res gesta
ad cuiusq.*

virtutis no-
mē, & vim
sunt reuo-
canda.

Quæ virtus
præstantis
viri sit.

actiones malebat, quam controuersias tol-
lere, Itemque in ceteris res gestæ ad cuiusq;
virtutis genus, & vim, & nomen accommo-
dabuntur. Gratisissima autem laus eorum fa-
ctorum habetur, quæ suscepta videntur a vi-
ris fortibus sine emolumento, ac præmio:
quæ vero etiam cum labore, & periculo ip-
forum, hæc habent vberriam copiam ad
laudandum, quod & dici ornatissime pos-
sunt, & audiri facillime. Ea enim denique
virtus esse videtur præstantis viri, quæ est
fructuosa alijs, ipsi autem laboriosa, aut pe-
riculosa, aut certe gratuita, Drances apud
Virg. ita Aeneam alloquitur,

Aen. 11.

O fama ingens, ingentior armis.

Vir Troiane, quibus calo te laudibus æquem?

Iustitia ne prius mirer, belli ne laborum?

Phili. 9.

Magna est
laus tulisse
casus sapien-
ter aduer-
sos.

Hinc Seruium Sulpicium mirifice Cicero
laudat: quod difficillimo Reip. tempore,
gravi periculosoque morbo affectus, aucto-
ritatem senatus, salutemque populi Rom.
vitæ suæ praposuerit, contraque vim, gra-
uitatemque morbi contenderit, vt ad castra
Antonij, quo Senatus cum miserat, perueni-
ret. Magna etiam illa laus, & admirabilis vi-
deri solet: tulisse casus sapienter aduersos,
non fractum esse fortuna, retinuisse in rebus
asperis dignitatem. Sic Cicero Milonis in
gravi, ac difficili tempore vultum semper
eum.

eumdem, & vocem, & orationem stabilem,
ac non mutata commendat, & eius infra-
ctum, & excelsum animum extollit. Sumen-
de autem res erunt, aut magnitudine presta-
biles, aut nouitate primæ, aut genere ipso
singulares, cuiusmodi rerum plenæ sunt ora-
tiones Ciceronis pro lege Manilia, & pro
M. Marcello, in quarum altera Cn. Pom-
peium, in altera Iulium Cæsarem laudat: ne-
que enim parue, neque vilitatæ, neque vulga-
res admiratione, aut omnino laude dignæ
videri solent. Est etiam cum ceteris præstan-
tibus viris comparatio in laudatione præ-
clara. Sic apud Virgilium Augustus Cæ-
sar cum ijs comparatur, quorum erant il-
lustres victoriæ.

*Que res in
laudationes
ponenda.*

*Nec vero Alcides tantum telluris obitit:
Fixerit aripedem ceruā licet, aut Erymanthi
Placarit nemora, & Lernā tremescerit arcu.
Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
Liber agens celsō Nisæ de vertice tigres,*

Lib. Aen. 6

Et Cicero in Philippicis M. Antonium cum
Tarquinio superbo comparat, & D. Bru-
ti, qui regnare non patiebatur Antonium
beneficia in Rempubl. maiora esse docet,
quam L. Bruti, a quo Tarquinius expul-
sus est.

phil. 3.

De

De tempore, quod finem hominis insequitur.

Cap. XLVIII.

*Quæ sunt
laudanda in
tempore q̃
finē homi-
nis insequi-
tur.*

*Liberi pa-
rentibus, vr-
bes condito-
ribus, inuē-
ta inuēto-
ribus laudē
afferunt.
Quint. lib.
I. cap. 9.*

NEc mors eorum, quorum vita laudabi-
tur, silentio præteriri debet: si mo-
do quid erit animaduertendum, aut in ipso
genere mortis, aut in ijs rebus, quæ mortem
erunt consecutæ. In tempore autem, quod
finē hominis insequitur, insunt habiti post
mortem honores; decreta virtutis præmia;
res gestæ iudicijs hominum comprobata.
Afferunt etiam laudem liberi parentibus,
vrbes conditoribus, leges latoribus, artes
inuentoribus, nec non instituta quoque au-
ctoribus. Hinc est illud Ciceronis de Ser.
Sulpicio. Quamquam nullum monumentū
clarius Ser. Sulpicius relinquere potuerit,
quam effigiem morum suorum, virtutis, con-
stantiæ, pietatis, ingenij filium: cuius luctus
aut hoc honore vestro, aut nullo solatio le-
uari potest. Et in alia oratione: Romulum,
qui hanc urbem condidit, ad deos immorta-
les beneuolentia, fama que sustulimus. Qui-
dius laudem eorum, qui astrorum scien-
tiam inuenerunt, his elegantissimis versi-
bus celebrauit.

Id. Catilin.

Id. lib. I.

*Felices anima, quibus hæc cognoscere pri-
mum.*

*Inque domos superum scandere, cura fuit.
Credibile est illos pariter cuiusque, iocisque*

Albius

Altius humanis exeruisse caput.

Non Venuſ, & vinū ſublimia peſtora fregit,

Officiumque fori, militiaque labor.

Nec leuis ambitio, perſuſaque gloria ſuco,

Magnarumve fames ſollicitauit opum.

Admonere oculis diſtantia ſidera noſtris

Aetheraque ingenio ſuppoſuere ſuo.

Omnis ordo ſupra dictus in vituperatione conſtabit, tantum in diuerſum: id quod in orationibus Ciceronis in Piſonem, in Vatinium, in M. Antonium, maximeque ex ſecunda Philippica animaduertere licet.

*Quint. lib.
3. cap. 2.*

De laude urbium. Cap. XLIX.

L Audantur vrbes ſimiliter atque homines. Nam pro parente eſt conditor, & multum auctoritatis affert vetuſtas, & virtutes ac vitia circa res geſtas, eademque in ſingulis. Illa propria, quæ ex loci poſitione, ac munitione ſunt. Ciues illis vt hominibus liberi, decori. Ad hunc locum pertinet illud Virgil. de vrbe Roma.

*Vrbes ſimiliter atque homines laudantur.
Quint. lib.
3. cap. 2.*

En huius, nate, auſpicijs illa inclyta Roma

Imperium terris, animos æquabit olympo,

Septemque vna ſibi muro circundabit arces,

Felix prole virum.

Ann. 6.

Idem etiam poeta Italiæ laudes elegantiffime celebrauit ex his locis, in ſecundo libro Georgicorum,

De

De deliberatione. Cap. L.

Exornatio-
nis præce-
pta multi
cōferunt ad
deliberatio-
nem.

Aristo. lib.

1. cap. 9.

Quintil. lib.

5. cap. 10.

De orat. 2.

Tria sunt

pectanda in

suadendo,

vel dissua-

dendo.

QUæ tradita sunt exornationis præce-
pta, multum ad sententiam dicendā
valent. quia plerumque eadem illic lauda-
ri, hic suaderi solent. In deliberando finis
est dignitas, ad quem omnia referuntur in
consilio dando, sententiaque dicenda. sunt
autem & in suadendo, & in dissuadendo tria
primum spectanda; quid sit, de quo delibe-
retur; qui sint, qui deliberent; qui sit, qui
suadeat.

De re, de qua deliberatur. Cap. LI.

Quintil. lib.

3. cap. 10.

Aristo. lib.

1. c. 6. & 7.

Quintil. lib.

5. cap. 20.

REm, de qua deliberatur, aut certum
est posse fieri, aut incertum. Si incer-
tum, hæc erit quæstio sola, aut potentissi-
ma. sæpe enim accidit, ut prius dicamus, ne
si possit quidem fieri, esse faciendum; dein-
de fieri non posse. Cum autem de hoc quæ-
ritur, coniectura est; ut, An Rex Alexander
terras ultra Oceanum sit inuenturus. Sic ait
Cicero. Pacem cum M. Antonio esse nolo;
quia turpis est, quia periculosa, quia esse nō
potest. Quæ tria diligentissime in oratione
explicat. Quædam & fieri posse, & futura ef-
se credibile est; sed aut alio tempore, aut alio
modo. Partes suadendi in vniuersum sunt
tres; prima est, ut doceamus effici posse id,
quod

Phil. 7.

Quintil. lib.

3. cap. 10.

Partes su-

adendi sunt

tres.

quod suademus; secunda deinde honestum esse; postremo vero esse utile. In primis itaque videndum est, an effici possit id, quod suademus. nam si quid effici non possit, deliberatio tollitur, quamvis & honestum & utile sit: videndum etiam est quam facile possit. nam quæ perdifficilia sunt, perinde habenda sunt, ac si effici non possint, & cū de necessitate attendemus, & si aliquid non necessarium videbitur, videndum tum erit, quam sit magnum. quod enim permagni interest, pro necessario saepe habetur. est apud T. Liuium præclara P. Scipionis oratio, in qua & posse Hannibalem in Africa vinci demonstrat; & ad dignitatem populi Romani, famamq; apud reges, gentesq; externas pertinere, non ad defendendam modo Italiam, sed ad inferenda etiam Africæ arma, videri Romanis animum esse: & in primis esse utile requiescere aliquando diu vexatam Italiam, vri popularique inuicem Africam.

Si quid effici non potest, deliberatio tollitur.

Arist. Rhet. lib. 1. c. 4. Cic. de orat. 2.

Lib. 28.

De his, qui deliberant. Cap. LII.

Diuersi sunt deliberantium animi: & siue consultant plures, siue singuli, in vtrisque differentia est. Quia & in pluribus multum interest, senatus sit, an populus; Romani, an Galli; & in singulis, Cato an Cicerone; Cæsar, an Pompeius deliberet. proinde intuenda sexus, dignitas, ætas, sed mores

Multum interest qui deliberent. Quint. lib. 3. cap. 10.

*Præcipue
intuendi mo-
res eius qui
deliberat.
In part.*

mores præcipue discrimen dabunt. Duo enim sunt hominum genera, alterum indotum, & agreste, quod antefert semper utilitatem honestati; alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponebat.

De prima parte suadendi. Cap. LIII.

*Magna est
honestatis
pulchritudo,
Ariff.
eth. lib. 1.
Offic. 1.
In part.
Facile est
honestam a-
pud honestos
obtinere.*

*Quintil. lib.
3. cap. 10.*

*Leuissimi
eiusque a-
nimus facil-
lime terre-
tur.*

*Pro lege
Manilia.*

SI honestatis pulchritudo cerni oculis posset, mirabiles sui amores excitaret. Sed quoniam genus hominum, ad honestatē natum, malo cultu, prauisque opinionibus corruptum est, diligenti cohortatione opus est. Et honesta quidem apud honestos suadere, facillimum est: si vero apud turpes recta obtinere conabimur, ne videamur exprobrare diuersam vitæ sectam, cauendum est. Et animus deliberantis non sola virtutis commendatione permouendus: sed laude, vulgi opinione, & secutura utilitate; aliquādo vero magis obijciendo aliquos, si diuersa fecerint, metus. Nam præter id, quod his leuissimi cuiusque animus facillime terretur, nescio an naturaliter apud plurimos plus valeat malorum timor, quam spes bonorum. Genus est enim eiusmodi, inquit Cic. quod vestros animos excitare, atque inflammare debet, in quo agitur populi Rom. gloria quæ vobis a maioribus, cum magna in omnibus rebus, tum summa in re militari tradita est: agitur salus sociorum, atque amicorum; pro qua multa maiores vestri magna & gra-
uia

uia bella gesserūt: agūtur certissima populi
Rom. vectigalia, & maxima; quibus amissis,
& pacis ornamēta, & subsidia belli require-
tis. Sola virtutis commendatione incendit
militum animos Cato apud Lucanum, ad
aggrediendum iter difficillimum, & peri-
culosissimum.

O quibus una salus placuit, mea castra se- Lib. 2.
cutis,

Indomita ceruice mori, componite mentes

Ad magnum virtutis opus, summosque la-
bore.

Quam orationem pulchra illa claudit sen-
tentia.

Serpens, sitis, ardor, arena,

Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris.

Latius est, quories magno sibi constat, ho-
nestum.

Sæpe etiam controuersia inter hominum
sententias in illo est, vtrum sit honestius.

Affirmant autem viri sapientissimi omne
officium, quod ad coniunctionem hominū,
& ad tuendam societatem valet, antepo-
nendum esse illi officio, quod cognitione
& scientia continetur. In ipsa autem com-
munitate sunt gradus; ex quibus, quid cui-
que præstet, intelligi potest; vt prima Deo
Optimo Max. secunda patriæ, tertia paren-
tibus, deinceps gradatim reliqua reliquis
debeantur. ex quibus atque similibus in-
telligimus, quo modo hanc suasionis par-

*Quæ officia
quibus an-
teponenda.*

D tem,

tem, quæ ad honestam pertinet, tractare debeamus.

De utilitate. Cap. LIIII.

Facile, magnum, incertum ad utilitatis questionem pertinent.

Aristo. lib. 1. Rhet. c. 6. Quintil. lib. 3. cap. 10. Aen.

AN sit autem facile, magnum, incertum, sine periculo, ad questionem pertinet utilitatis, suasor itaque vel omnia hæc, vel eorum pleraque inesse in eo, quod suadet, ostendit. Ilioneus his verbis alloquitur Latinum regem apud Virgilium.

*Dijs sedem exiguum patrijs, litusq; rogamus
Innocuum, & cunctis undamque auramq;
patentem.*

Non erimus regno indecoros, nec vestra feretur

Fama levis, tantiq; abolefcet gratia facti.

Qui vero dissuadet, ille difficile, paruum, iniucundum, periculosum monstrabit. Hoc modo Fabius Maximus apud T. Livium, ne P. Scipio in Africam trajiciat, contendit: cum Hannibal hostis incolumi exercitu quartumdecimum annum Italiam obsideat. Nam nunc quidem præterquã quod, & in Italia, & in Africa duos diuersos exercitus alere ærarium non potest, præterquam quod vnde classes tueamur, vnde comæatibus præbendis sufficiamus nihil reliqui est: periculi tandem quantum adeatur, quem fallit? Deinde grauitè, & sapienter difficultates multas, & pericula commemorat,

Lib. 28.

memorat, quæ futura sint, nisi consul vterque in Italia retineatur. Eodem etiam modo propositis duobus vtilibus vtrum sit vtilius controuersia est. Cum autem species vtilitatis cum honestate certat, qui vtilitatem defendet, enumerabit commoda pacis, opum, potentiæ, vectigalium, præsidij, militum, vtilitatesque ceterarum rerum, quarum fructum vtilitate metimur, itemque incommoda contrariorum. Ex his locis Catilina apud Sallustium ad nefarium facinus, quod ille maximum atque pulcherrimum vocat, coniuratos hortatur: Vobis, inquit, est domi inopia, foris æs alienum, mala res, spes multo asperior; denique quid reliqui habemus præter miseram animam? Quin igitur expergiscimini? en illa, quam sæpe optastis, libertas: præterea diuitiæ, decus, gloria in oculis sita sunt. Curio similiter apud Lucanum specie vtilitatis Iulium Cæsarem ad ciuile bellum hortatur.

De ora. 1.

Sallust. de Catil.

Bellantem geminis tenuit te gallia iufris, Lib. 1.

Pars quota terrarum: facili si prælia pauca

Gesseris euentu, tibi Roma subegerit orbem.

Qui ad dignitatem impellet; maiorum exemplum, quæ erunt vel cum periculo gloriosa colliget, posteritatis immortalem memoriam augebit, vtilitatem ex laude nasci defendet, semperque eam cum dignitate esse coniunctam. Hæc autem exercitatio defendendi

Vtilitas semper cum dignitate coniuncta est.

D 2 Speciem

Quint. lib. 5. cap. 10. speciem utilitatis contra honestatem, in qua vna vera est utilitas, ad scholarum exercitationes utilis est: nam & iniquorum ratio noscenda est, vt melius æqua tueamur.

De eo, qui suadet. Cap. LV.

*Suadere ali-
quid, aut dis-
suadere gra-
uissima est
persona.
De orat. 2.
Quint. lib.
2. cap. 10.
Pro leg.
Man.*

MUltum etiam refert, quæ sit persona dicentis. suadere enim aliquid, aut dissuadere grauissimæ est personæ. Nam & sapientis est, consilium explicare suum de de maximis rebus: & honesti, & disertis, vt mente providere, auctoritate probare, oratione persuadere possit. Nunc, inquit Cic. cum & auctoritatis in me tantum sit, quantum vos honoribus mandandum esse voluistis; & ad agendum facultatis tantum, quantum homini vigilanti ex forensi vsu prope quotidiana dicendi exercitatio potuit afferre: certe & siquid in dicendo consequi possum, ijs ostendam potissimum, qui ei quoque rei fructum suo iudicio tribuerunt.

Quint. lib. 3. cap. 10.

Ante acta vita si illustris fuit, aut clarius genus, aut ætas, aut dignitas affert expectationem; videndum est, ne quæ dicuntur, ab eo qui dicit dissentiant. Hoc egregie seruauit Virgilius in Latino rege, quem sic dicentem introducit.

Æn. li. 12.

Olli sedato respondit corde Latinus.

O præstas animi inuenis, quantum ipse feroci
Vir-

Virtute exsuperas, tanto me impensius a-
quum est

Consulere, atque omnes metuentem expen-
dere partes.

At his contraria submissiorem quemdam modum postulant. Nam quæ in alijs libertas est, in alijs licentia vocatur; & quibusdam sufficit auctoritas, quosdam ratio ipsa ægre tuetur.

Quadam in deliberatione obseruanda.

Cap. LV I.

AD consilium de repub. dandum caput est nosse Rempubicam; ad dicendum vero probabiliter nosse mores ciuitatis; qui, quia crebro mutantur, genus quoque orationis est sæpe mutandum. In senatu minori apparatu dicendum est. Sapiens enim est consilium, multisque alijs dicendi relinquendus locus, vitanda etiam ingenii, ostentationisque suspicio. Concio capit omnem vim orationis, & grauitatem, varietatemque desiderat: maximaque pars orationis admouenda est ad animorum motus. Hoc viderè est in quibusdam Ciceronis orationibus contra M. Antonium in senatu habitis; quæ, cum sint elegantes, & disertæ, nullum tamen apparatus habent. At oratio pro lege Manilia, & orationes de lege Agraria, multo magnificentius habent, &

Ad dicen-
dum proba-
biliter mo-
res ciuitatis
sunt cogno-
scendi.

Arist. lib. 1.
rhet. cap. 3.

De ora. 2.

Quint. lib.

1. cap. 10.

Minori ap-
paratu apud
sapientes di-
cendum.

Concio capit
omnem vim
orationis.

D 3 orna-

34 DE ARTE RHET. LIB. I.

*Exemplorū
maxima est
vis ad sua-
dendam.
Arist. lib. i.
Rhet. c. 2.
Quint. lib.
4. cap. 10.
Cic. in par.
Experimen-
tum est ve-
lut quoddā
rationis te-
stimonium.*

ornatius dicendi genus. Vis autem ad sua-
dendum exemplorum est maxima, aut recen-
tium, quo notiora sunt, aut veterum, quo
plus auctoritatis habent. Plerumque enim
videntur respondere futura præteritis, ha-
beturque experimentum velut quoddam ra-
tionis testimonium. Suadet Fabius Maxi-
mus in senatu, ne P. Scipio, Hannibale in
Italia relicto, in Africam traiciat: Dies
me deficiat, inquit, si reges, imperatoresque
temere in hostium terras transgressos, cum
maximis cladibus suis, exercituumque suo-
rum enumerare velim. Deinde vetus affert
Atheniensium exemplum, qui classe in Sici-
liam transmissa, rempublicam suam in per-
petuum affligerunt. Et nouum M. Attilij
qui in ea ipsa Africa annis ante quadragin-
ta in prælio victus, & captus est. Sequeba-
tur, vt ea, quæ iudicijs accommodata sunt,
explicarentur: sed quia & iudiciorum mu-
tata ratio, vt ea præcepta parum sint neces-
saria, efficit, & ex orationibus Ciceronis, &
locis supradiſtis, tum etiam his, quæ de par-
tibus orationis dicentur, facile cognosci
possunt: sequitur vt de secunda parte Rhe-
toricæ dicamus.

DE

DE ARTE
RHETORICA
LIBER SECVNDVS.

De dispositione. Cap. I.

LIBER hic secundus dispositionis præcepta continebit, quæ oratori perutilia sunt, & maxime necessaria. quid enim diligenter argumenta inuenisse conferet, nisi pari diligentia, quæ inuenta sunt, collocentur? excellentis ducis uirtus non magis in deligendo fortissimo, & strenuissimo quoque militate ad bellum, quam in instruenda ad pugnam acie cernitur. & si quam in corporibus nostris, aliorumve animalium partem permutes, atque transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen. & artus etiam leuiter loco moti, perdunt, quo uiguerunt usum: & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento: sic oratio carens hac uirtute, tamultuetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohereat sibi: multa repetat, multa trāseat, velut nocte in ignotis locis errāsinec initio, nec sine proposito, casum potius quā consiliū sequatur. Quapro-

Quint. lib. 3. in præf.

De iun. 1.

In part.

DE

D 4

pter

*In propo-
sitiōe qui ordo
dispositiōis
fit seruandus.*

*Cur in cau-
sa orationis
partibus v-
samur.*

In part.

*Dua partes
orationis*

*valēt ad rē
docendam,
ad impellen-
dos animos
duæ.*

De inuent.

pter hic liber dispositioni feruiat. Est autē dispositio rerum inuentarum in ordinem distributio. Cuius in infinita quæstione ordo est fere idem, qui expositus est locorum. In definita autem adhibēda sunt illa etiam, quæ ad motus animorum pertinent. Atque eo fit, vt vtamur Exordio, Narratione, Cōfirmatione, Peroratione. Hæ sunt enim quatuor orationis partes, per quas inuenta distribuimus. Quarum duæ valent ad rem docendam, narratio & confirmatio: ad impellendos animos duæ, principium & peroratio, de quibus sigillatim dicendum est.

De Exordio.

Cap. I I.

*Quid sit ex
ordium.*

Quid sit lib.

4. 1. 1.

*Auditor in
exordio be-
neuius, do-
cilius & at-
tentus fieri
debet.*

In part.

*Quomodo
conciliatur
auditoris
beneuolentia*

EXordium est oratio animum auditoris idonee comparans ad reliquam dictionem. Id fieri tribus, maxime rebus inter auctores plurimos constat, si beneuolum, attentum, docilem auditorem fecerimus: quorum primus locus, idest, vt amice audiamur, est in personis nostris, auditorum, aduersariorum; e quibus initia beneuolentiæ conciliandæ comparantur, aut meritis nostris, aut dignitate, aut aliquo genere virtutis, & maxime liberalitatis, officij, iustitiæ, fidei, contrarijsq; rebus in aduersarios conferendis, & cum auditoribus aliqua coniunctionis, aut causæ, aut spe significanda. Cicero pro C. Rabirio perduellionis reo. Me cum amicitia vetustas, tum dignitas hominis,

nis, tum ratio humanitatis, tum meæ vitæ
 perpetua consuetudo, ad C. Rabirium de-
 fendendum est adhortata: tum vero ut id
 studiosissime facerem, salus Reip. Consula-
 re officium, Consulatus denique ipse mihi
 vna vobiscum cum salute Reip. commen-
 datus cōegit. Hæc autem accurate in eo
 exordio, & ornate explicat. In oratione
 vero pro P. Sylla sic ait: Quamquam ex
 huius incommodis magnam animo mole-
 stiam capio: tamen in ceteris malis facile
 patior oblatum mihi tempus, in quo boni
 viri lenitatem meam, misericordiamq; no-
 tam omnibus quondam, nunc quasi inter-
 missam agnoscerent; improbi ac perditici-
 ues, edomiti atque victi, præcipitante Rep.
 vehementem me fuisse atque fortem, con-
 seruata mitem ac misericordem faterentur.
 Et pro Cn. Plancio, suam cum iudicibus
 coniunctionem significat his verbis. Nunc
 autem vester, Iudices, conspectus, & confes-
 sus iste reficit, & recreat mentem meam;
 cum intueor & contemplor vnumquemque
 vestrum: video enim hoc in numero nemi-
 nem, cui mea salus cara non fuerit, cuius
 non extet in me suum meritum, cui non sim
 obstrictus memoria beneficij sempiterna.
 Itaque non extimesco, ne Cn. Plancio cu-
 stodia meæ salutis apud eos obsit, qui me ip-
 sum maxime saluum videre voluerunt. At
 in oratione pro P. Quinctio vim aduersa-
 riorum,

*In part.**Quomodo
flat auditor
docilis.**Pro A.
Cluent.**Qua ratio-
ne redda-
tur auditor
attentus.**In part.**Pro domo
sua.**Quint. lib.
4. cap. 1.*

reriorum, & gratiam in inuidiam vocat. & C. Aquilium, eosque, qui in consilio ad-
sunt, orat, atque obsecrat, vt multis iniu-
rijs iactatam, atque agitatam æquitatem in
eo tandem loco consistere, atque confirma-
ri patiantur. Intelligentes autem vt audia-
mur, & attentè, a rebus ipsis ordiendum est:
sed facillime auditor discit, & quid agatur,
intelligit; si complectare ab initio genus
naturamque causæ, si definias, si diuidas, si
neque prudentiam eius impediatis confusione
partium, nec memoriam multitudine. Sic
exorditur Cicero pro A. Cluentio: Ani-
madueriti Iudices, omnem accusatoris ora-
tionem in duas diuisam esse partes: quam
distributionem ait certum sibi esse in defen-
sione seruare; vt omnes intelligant se nihil
nec subterfugere voluisse reticendo, nec
obscurare dicendo. Vt attente autem au-
diamur, trium rerum aliqua consequemur;
nam aut magna quædam proponemus, aut
necessaria, aut coniuncta cum ipsis, apud
quos res agetur. Luculenter hunc locum
Cicero tractauit in exordio nobilissimæ
orationis pro domo sua: Quod si villo tem-
pore magna causa in sacerdotum populi
Rom. iudicio, ac potestate versata est: hæc
profecto tanta est; vt omnis Reip. dignitas,
omnium ciuium salus, vita, libertas, aræ, fo-
ci, dij penates, bona, fortunæ, domicilia,
vestræ sapientiæ, fidei, potestatiq; commissa
sa

sa creditaq; esse videantur. Verum ex his, quæ propofita sunt, aliud atque aliud pro varietate caufarum defiderari palam eft.

De generibus caufarum. Cap. I I I.

Genera porro caufarum, plurimi quinque fecerunt, honeftum, humile, dubium vel anceps, admirabile, obfcure. Sunt quibus recte videatur adijci turpe, quod alij humili, alij admirabili fubijciunt. Admirabile autem vocant, quod eft præter opinionem hominum conftitutum. In ancipiti maxime beneuolum iudicem, in obfcuro docilem, in humili attentum parare debemus: nam honeftum quidem, ad conciliationem fatis per fe valet: in admirabili, & turpi remedijs opus eft: & in eo quidã exordium in duas diuidunt partes, principium, & infinuationem; vt fit in principijs recta beneuolentiæ, & attentionis poftulatio; quæ, quia effe in turpi cauſæ genere non poſſit, infinuatio furrepat animis maxime vbi frons cauſæ non fatis honeſta eft; vel quia res fit improba, vel quia hominibus parũ probetur. Et quidẽ quibus aduerfus hæc remedijs fit medendũ, cõſilium ex cauſis ſumetur: Illud in vniuerſum præceptum fit; vt ab ijs quæ lædũt, ad ea, quæ profunt, refugiamus. Si cauſa laborabimus, perſona ſubueniet; ſi perſona, cauſa. His etiam de cauſis infinuatione vtendum eſt; ſi aduerſarij

Quinq; cauſarum ſunt genera.

Quint. lib. 4. c. 1. Cic. lib. 1. de inuent.

Genus admirabile.

Ad Her. li. 1. Cic. de inuent. lib. 1.

Infinuatio quando fit neceſſaria.

Quint. lib. 4. cap. 1. ad Her. lib. 1. Cic. de inuent. lib. 1.

rij oratio auditorum animos occupauerit; vel si dicendum apud fatigatos est: quorum alterum promittendo nostras probationes, & aduersas eludendo vitabimus: alterum & spe breuitatis, & ijs, quibus attentum fieri auditorem docuimus. Urbanitas etiam opportuna reficit animos, & vndecumque petita auditoris voluptas leuat tedium.

*Urbanitas
opportuna
reficit ani-
mos.*

Cuiusmodi exordia esse debeant.

Cap. I I I I.

*Exordia de-
bent esse a-
pta verbis,
et instructa
sententijs.*

*Arist. lib.
3. Rhet. ca.
14. De orat.
2. Quin-
til. lib. 4. c. 1.*

*In exordio
leniter est
alliciendus
aut incitan-
dus auditor*

EXordia semper cum accurata, & acuta, & instructa sententijs, apta verbis, tum causarum propria esse debent. Prima est enim quasi cognitio & commendatio oratoris in exordio, quæ continuo eum, qui audit, permulcere atque allicere debet. Maxima autem copia exordiorum ad auditorem, aut alliciendum, aut incitandum ex his locis trahitur, qui ad motus animorum conficiendos inerunt in causa: quos tamen totos in exordio explicari non oportebit, sed tantum impelli primo auditore leniter, vt, iam inclinato, reliqua incumbat oratio.

De vitijs exordij. Cap. V.

*Septem exor-
dij sunt vi-
tia.*

HAec autem sunt vitia certissima exordiorum, quæ summopere vitare oportebit: vulgare, commune, commutabile, longum,

gum, separatum, translatum, contra præcepta. Vulgare est, quod in plures causas potest accommodari, vt conuenire videatur.

*De inuent.
li. 1. ad He.
lib. 4. c. 1.*

Commune est, quod nihilo minus in hanc, quam in contrariam partem causæ potest conuenire. Commutabile est, quod ab aduersario potest leuiter mutatum ex contraria parte dici. Longum est, quod pluribus verbis, aut sententijs, vltra quam satis est, producit. Oportet enim vt ædibus, ac templis vestibula, & aditus, sic causis proportionem rerum principia præponere. Separatum est, quod non ex ipsa causa ductum est, nec sicut aliquod membrum annexum orationi. Translatum est, quod aliud conficit, quam causæ genus postulat, vt si quis docilem faciat auditorem, cum beneuolentiam causa desideret: aut si principio vtatur, cum insinuationem res postulet. Contra præcepta est, quod nihil eorum efficit, quorum causa præcepta de exordijs traduntur: hoc est, quod eum, qui audit, nec beneuolum, nec attentum, nec docilem reddit; aut, quo profecto nihil peius, vt contra sit, facit.

*Exordium
vulgare.
Commune.
Commutabile.
Longum.*

Separatum

Translatum

Contra præcepta.

De exordio quadam in genere iudiciali.

Cap. VI.

Dictum est de exordio in communi, restat ut breuiter, si quid in singulis generibus

*Arist. li. 3.
Rhet. c. 14.*

*De orat. 2.**Quintil. lib.**4. c. 1.**De Orat. 2.**Ex causæ**visceribus**exordia in**genere iudi-**ciali sunt**sumenda.**Laus iudi-**cum est cū**utilitate**causæ iungē-**da.**Nō semper**exordio vte-**dum in iudicio.**Arist. Rhe.**lib. 3. c. 14.**Quintil. lib.**4. cap. 1.**Cic. de ora.**2.*

neribus in exordiendo proprium est, adijcia-
mus. Et, vt à iudicijs incipiamus, veteres
oratores diligenter id curabant, vt in gene-
re iudiciali ex ipsis visceribus causæ sume-
rent exordia: iudicem conciliabant non tã-
tum laudando eum, sed laudem eius ad vtili-
tatem causæ suæ coniungentes: allegando
pro honestis dignitatem illi suam, pro hu-
milibus iustitiam, pro infelicibus misericor-
diam, pro legis seueritatem, & similiter cete-
ra: metum nonnumquam amoueabant, vt Ci-
cero pro Milone, ne arma Pompeij contra
se disposita putarent, laborauit: nonnum-
quam adhibebant, vt idem in Verrem facit.
Dabant etiam operam, ne ostentarent in
principijs curam. Non semper autem exor-
dio utebantur, sed in honestis, in paruis
etiam, atque frequentibus causis ab ipsa re,
omisso exordio, incipiebant.

*De exordio in exornatione, & delibe-
ratione. Cap. VII.*

*In exorna-**tione Prin-**cipia sunt**maxime li-**bera.**Rhe. ad A-**lex. c. 11. &**Quintil. lib.**3. c. 10.**In delibera-**tione princi-**pia vel mu-**la sunt, vel**bruta.*

PRæter ea, quæ de exordio dicta in ge-
nus demonstratiuum facile transferri
possunt, illud est notandum: exordia in eo
esse maxime libera, vt Aristoteles existi-
mat. Nam & longe a materia duci, & ex
aliqua rei vicinia possunt. In deliberatio-
ne vero sæpe nulla, uel breuia esse debent.
Nō enim supplex ut ad iudicem uenit ora-
tor,

tor, sed hortator, atque auctor. Quare cum principio utetur, proponere, qua mente dicat, quid velit, quibus de rebus dicturus sit, debet; hortarique ad se breuiter dicentem audiendum.

In Part. Quint. lib. 3. cap. 10.

De narratione. Cap. VIII.

Narratio est rerum explicatio, & quædam quasi sedes, ac fundamentum constituendæ fidei. Oportebit autem eam tres habere res, ut brevis, ut aperta, ut probabilis sit: per quas efficitur, ut auditor intelligat, meminerit, credat. Erit autem brevis narratio, si constet simplicibus verbis, & semel vnaquæque res dicatur; tum etiam si reciderimus omnia, quibus sublati, neque cognitioni quidquam, neque utilitati detrahatur. Non tamen inornata debet esse breuitas, alioqui sit indocta. Erit autem perspicua, si verbis usitatis, si ordine temporum conseruato, si non interrupto narrabitur. Probabilis autem erit, si personis, si temporibus, si locis ea, quæ narrabuntur consentient; si cuiusque facti, & euenti causa ponitur; si testata dici videbuntur; si cum hominum opinione, auctoritate, si cum lege, cum more, cum religione coniuncta; si probitas narrantis significabitur; si antiquitas, si orationis veritas, & uite fides. Ciceroni uehementer placet ut iucunda, & suaui

Narratio debet esse brevis aperta & probabilis. Arist. lib. 3. Rhet. c. 16. In part. de Inuent. lib. 1. ad Her. lib. 1. Quint. lib. 4. c. 4. In part. Quint. lib. 4. cap. 2.

Breuitas narrationis non sit inornata. In part.

*Narratio
incunda sit
& suavis.
In part. &
2. de orat.
& Quint.
lib. 4. cap. 2*

suavis sit narratio, eamque suauem esse narrationem ait, quæ habet admirationes, expectationes, exitus inopinatos, & quæ interpositos motus animorū, colloquia personarum, dolores, iracundias, metus, lætities, cupiditates.

Quando narratione utendum sit.

Cap. IX.

De orat. 2.

IN iudicijs quando utendū esset, aut non esset narratione, id erat consilij. nec. n. si nota res esset, nec dubium erat, quid gestū esset, narratio adhibebatur; nec si aduersarius narrauerat; nisi si refellebatur. In exor natione uero narratio non erit ulla, quæ ne cessario consequatur exordium; sed si qua incidērit, cum aliquid eius, de quo loquēmur, nobis narrandum sit cum laude aut uituperatione: præceptio narrandi de hoc loco petitur. Nec multum sane sepe in deliberatione narrandum est: est enim narratio præteritarum rerum, aut præsentium: suasio autem futurarum. Priuata certe deliberatio narrationem numquam exigit eius dumtaxat rei, de qua dicenda sententia est, quia nemo ignorat id, de quo consulit: extrinsecus possunt pertinentia ad deliberationem multa narrari. In concionibus sepe est etiam illa, quæ ordinem rei docet, necessaria. Nūc ad cōfirmationē transeamus.

De

*Ari. Rhe.
in c. 16. Cic.
in part.
Quint. lib.
3. cap. 8.*

De confirmatione. Cap. X.

SEquitur confirmatio, in qua suggerenda sunt firmamenta causæ coniuncta, & in firmandis contrarijs, & nostris confirmandis. namque vna in causis ratio quædam est eius orationis, quæ ad probandam argumentationem valet: ea autem & confirmationem, & reprehensionem querit. Sed quia nec reprehendi quæ contradicuntur, possunt, nisi tua confirmes: neque hæc confirmari, nisi illa reprehendas; idcirco hæc & natura, & tractatione, & vtilitate coniuncta sunt. Tota autem spes vincendi, ratioque persuadendi in hac parte proposita est. Nam cum argumēta nostra exposuerimus, contrariaque dissoluerimus, absolute nimirum erit à nobis oratoris muneri satisfactum. Vtrumque igitur poterimus commode facere, si constitutionem causæ cognouerimus.

*Ari. 3. Rhe
ti. cap. 17.
De ora. 2.
De inuent.
li. 1. ad Ro.
lib. 1.*

*Tota spes
vincendi est
in confirma
tione.*

*Ad Her.
lib. 1.*

Quid sit status. Cap. XI.

STATUS est quæstio, quæ ex prima causarum conflictione nascitur, vt sit intentio accusatoris: Sylla coniurasti cum Catilina: depulso vero defensoris: non coniuravi: Ex hac prima conflictione nascitur illa quæstio, coniurauerit ne Sylla cum Catilina: quam quæstionem vel statum, vel

*Status nasci
tur ex pri
ma causarū
conflictione.
Quint. lib.
3. cap. 6.*

E

consti-

*Unde dictus
sit status.*

constitutionem oratores appellant. Status
autem appellatio dicitur ducta vel ex eo,
quod ibi sit primus causæ congressus, vel
quod in eo causa consistat.

Quot sint status. Cap. XII.

Et in Top.

Et in part.

Quint. lib.

3. cap. 8.

Status sunt

tres.

Coniectura

in status

quid sit.

Finitio

status quid

sit.

Status qua-

litas quid

sit.

Ad Hec. lib.

3. sic. de in-

uent. lib. 1.

Et Quint.

li. 7. cap. 5.

Status qua-

litas habet

partes duas

Absoluta

constitutio

quid sit.

Assumpti-

na constitut-

io quid sit.

CV M tria sint, quæ in omni disputa-
tione querantur, sit necne, quid sit,
quale sit: sit vt constitutiones quoque tres
sint. Prima coniecturalis, in qua, sit, necne,
querimus; vt sit necne insidiatus Miloni
Clodius: secunda autem nominis vel fini-
tionis, cum quid sit aliquid, & quo nomine
afficiendum inuestigamus; vt Fuerit ne Iu-
lius Cæsar rex, an tyrannus, an dictator:
tertia, in qua de vtilitate, honestate, aequi-
tate differitur, deque his rebus, quæ his
sunt contrariæ; vt, Recte ne fecerit Romu-
lus cum fratrem interfecit. Eius constitu-
tionis partes sunt duæ, quarum vna absolu-
ta, altera assumptiua nominatur. absoluta
est, cum id ipsum quod factum est, vt aliud
nihil foris assumatur, recte factum esse di-
cemus. ea est eiusmodi: pater filium verbe-
rauit, is iniuriarum cum patre agit, pater
nihil aliud defendit; nisi licere filium a pa-
tre verberari. Assumptiua est, cum aliquid
necessario foris assumitur, vt recte factum
esse aliquid confirmemus: vt, Milo damne-
tur, nisi foris assumat, a Clodio sibi esse fa-

ctas

Gras insidias. Hæ tres constitutiones & in
exornatione & in deliberatione, & in iudi-
cio reperiuntur.

De ratione, firmamento, & iudicatione.

Cap. XLII.

Rationem appellant oratores eam, quæ
affertur a reo, depellendi criminis cau-
sa; quæ nisi esset; quod defenderet, non ha-
beret: firmamentum autem quod contra ad
labefactandam rationem refertur, sine quo
accusatio stare non potest: Ex rationis au-
tē, & firmamenti confictione, & quasi con-
cursu, quæstio exoritur quædam, quam iudi-
cationem appellat, in qua, quid deueniat in
iudiciū, & de quo disceptetur, quæri solet,
hoc modo: Orestes, cū confiteatur, se inter-
fecisse matrē, nisi attulerit rationē, peruer-
tit defensionē: ergo affert eam: Illa enim, in-
quit, patrem meū occiderat. Tum contra ra-
tionem defensoris firmamentū ab accusato-
re subijciatur, hoc modo: Sed nō abs te occi-
di tamen, neq; indemnata pœnas pendere
oportuit. Ex cōiunctione rationis, & firma-
mentī iudicatio cōstituitur, hoc modo: Cum
dicat Orestes, se patris vlciscēdi causa, ma-
trē occidisse; rectū ne fuerit, à filio sine iudi-
cio Clitemnestrā occidi? Ergo hac ratione
iudicationē reperire cōuenit, ad quā omnē
rationē totius orationis cōferri oportebit.

E 2.

Nam.

*In quoniam
genere con-
sistunt repe-
riuntur tres
status.*

*Ratio affertur
a reo.*

*Cic. in par.
ad Her. lib.
1. de laen.
lib. 1. &
Quinct. lib.
3. cap. 13.
Firmamen-
tū est, quod
ratio rei la-
befactatur.*

*Ex ratione
& firmamē-
ti cōfitione
nascitur iu-
dicatio.
Ratio totius
orationis
ad iudica-
tionem con-
ferenda est.*

*Cic. in par.
In cōiectura
eadē & pri
ma cōfusiō
nō & indi
catio est ex
trema.*

Nam primus status diffusam habet quæstionem; rationum vero & firmamentorū contentio adducit in angustū disceptationem. Ea in coniectura nulla est, nemo enim eius quod negat factum, rationē aut potest, aut debet, aut solet reddere. Itaque in his causis eadem & prima quæstio, & disceptatio est extrema.

*Quo statu quæstio, qua in scripto existit,
contineatur. Cap. XIIII.*

*Quatuor
modis in
scripto exi
sit contro
uersia.*

*Cic. in Top.
Quint. lib.
7. cap. 6.
De inuen.
lib. 1.*

SAepe ex scripti etiam interpretatione existit contentio. quod quatuor modis potest contingere. Aut enim defenditur, nō id scriptum dicere, quod aduersarius velit, sed aliud: id autem contingit cum scriptum ambiguum est, vt duæ differentes sententiæ accipi possint; tum opponitur scripto voluntas scriptoris; tum scripto scriptum cōtrarium assertur, aut ex eo, quod scriptum est, aliud quoque, quod scriptum non est ducimus: ita sunt quatuor genera, quæ controuersiam in omni scripto facere possunt; ambiguum, discrepantia scripti & voluntatis, scriptura contraria, ratiocinatio. Ambiguum hoc modo. Testamento quidam iussit poni statuam auream hastam tenentem; quæritur, an statua hastam tenens, aurea esse debeat, an hasta aurea in alterius statua materiæ. Ex discrepantia vero scripti, & volun-

*Ambigui
controuer
sia.
Quint. lib.
7. c. 10.
Discrepantia
scripti &
voluntatis.*

voluntatis eiusmodi oritur controuersia. Lex est, Peregrinus si murum ascende it, capite puniatur: cum hostes murum ascenderint, peregrinus eos depulit: petitur ad supplicium: ille voluntatē allegat scriptoris. Ex contrarijs scripturis hoc modo existit contentio: lex est. Vir fortis optato prēmium, quod volet; & altera lex est, Magistratus ab arce ne discedito: Magistratus qui fortiter egit, optat hoc prēmium, vt ab arce liceat discedere: lex illi posterior opponitur, ipse vero priore se tuetur. In ratiocinatione vero. quæritur, an vbi propria lex non est, simili sit vtendum. vt, lex est, lanas Tarento vehere non liceat: quidam oues vexit: & si nulla lex certa est, quæ factū eius nominatim prohibeat, tamen illa, quæ similis est, accusatur. Itaque ex eo, quod certum est, id, quod incertum est, ducit hæc controuersia: quod, quoniam ratiocinando fit, nomen etiam ratiocinationis accepit. Hæc quatuor controuersiarum genera, quæ in scripto nascuntur, semper in qualitatis statum cadere cum Cice. debemus existimare. vt in primo genere status sit, vtrum æquum sit ex differentibus sententijs accipi: in secundo vero, verba ne plus, an sententia valere debeant: in tertio, vtram legem sequi sit iustius: in quarto, oporteat ne legem similem ad factum, quod venit sine lege in iudicium, accommodare.

*Idem lib. 7.
cap. 7.*

*Contrariæ
leges.*

*Idem lib. 5.
cap. 9.*

*Scripti controuersia se
per in qualitatibus
statu versantur.
2. de or.*

E 3

Quo-

Quomodo status tractetur. Cap. XV.

De inuent.
lib. 1.
Quint. lib.
3. cap. 13.

De ora. 2.
Vtilissimum
est locus in
mente & co
gitatione
desigere.

Quomodo
argumenta
debeant col
locari.

Vitiosus ar
gumentis
nusquam
locus esse
debet.

Indicatio cum est constituta, proposita esse debet oratori, quo omnes argumentationes repertæ ex inveniendi locis coniungantur, quod satis est ei, qui videt, quid in quoque loco lateat, quique illos locos tantum thesauros aliquos argumentorum notatos habet. Quibus in mente & cogitatione defixis, & in omni re ad dicendum posita excitatis, nihil erit quod in villo dicendi genere oratorem possit effugere. Diligenter tamen ordinem, collocationemque argumentorum attendet, & curabit, ut firmissimum quodque sit primum; dum ea, quæ excellent, seruentur ad extremum, siquæ erunt mediocria, (nam vitiosis nusquam esse oportet locum) in mediam turbam coniiciantur. Reliquum nunc est, quando de argumentorum locis & causarum constitutionibus dictum est, ut rationem, qua expoliuntur ab oratore argumenta, quorum propria sedes est in confirmatione, accurate doceamus.

De Argumentatione. Cap. XVI.

Arist. li. 1.
Rhet. cap. 6.
sic in part.
& li. 1. de
inuent.

Argumentatio est argumenti vel explicatio, vel artificiosa expolitio. Sed ea conficitur, cum ex locis, de quibus superiore

riore libro dictum est, aut certa. aut probabilia sumpseris; ex quibus id efficias, quod aut dubium, aut minus probabile per se videtur. dubijs enim probari dubia quomodo possunt? Pro certis autem habemus primum, quæ sensibus percipiuntur, ut quæ videmus, audimus: deinde ea, quæ communis hominum opinione, atque sententia sunt comprobata: ut afficiendos esse honore parentes. præterea, quæ legibus cauta sunt, quæ persuasione, si non omnium hominum, eius certe ciuitatis aut gentis. in qua res agitur, in mores recepta sunt: si quid inter utramque partem conuenit: si quid probatum est; denique cuicumque aduersarius non contradicit. Probabilium autem genera sunt tria; vnum firmissimum, quod ferè accidit; ut, liberos a parentibus amari: alterum velut propensius; cum qui recte valeat, in crastinum peruenturum: tertium tantum non repugnans, in domo factum ab eo, qui domi fuit. Ad probandum vero id quod est dubium, hoc modo id quod probabile est, potest adhiberi. Sit dubium, an Catilina cõiurarit; sumatur illud quod credibile est: Homines aris alieni magnitudine oppressos, eos deniq; egen-tes, & sumptuosos, facile adduci, ut coniurent. Iam id, quod dubiũ erat, efficitur probabile: Catilinam coniurasse. Sed hæc oratores non tenuiter, more dialectorum, sed

*Quid argu-
mentatio sit.
Quint. lib.
5. cap. 12.
Idem lib. 5.
cap. 10.
Que habeat
tur pro cer-
tis.*

*Probabiliũ
genera sũt
tria.*

copiosissime expoliunt. Dicitur autem illa argumenti expolitio argumentatio. De cuius quatuor partibus, ratiocinatione enthy memate inductione, & exemplo breuiter & enucleate differemus.

De ratiocinatione. Cap. VII.

*Cice. de inuent. lib. 1.
Quintil. lib. 5. cap. 14. ad
Heren. lib. 2.*

*συλλογισμός
ἢ ἐπὶ
ἐπιχειρημα*

Grecis appellatur.

Propositio quid sit.

Propositio nis approbatio.

Assumptio.

Assumptio nis approbatio.

Complexio.

Ratiocinatio, quam & syllogismum, & epicherema Græci vocant, constat propositione, cum qua eius ratio iungitur, dein de assumptione & eius probatione, postremo complexione. Propositio est, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis vis oportet emanet ratiocinationis. Propositionis vero approbatio est, per quam breuiter id, quod expositum est, rationibus firmatum probabilius, & apertius fit. Assumptio, per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur. Assumptionis approbatio, per quam id, quod breuiter sumptum est, rationibus firmatur. Complexio, per quam id, quod conficitur ex omni argumentatione breuiter exponitur, hoc modo. Sit propositio: Melius gubernantur ea, quæ consilio geruntur, quam quæ sine consilio administrantur: deinde subijciatur ratio, Exercitus enim is, cui præpositus est sapiens imperator omnibus partibus commodius regitur, quam is, qui stultitia, & temeritate alicuius administratur. Assumptio
deinde

deinde ponitur: Nihil autem omnium rerum melius quam omnis mundus administratur. Assumptioni probatio adiungitur: Nam & signorum obitus, & ortus definitum quemdam ordinem seruant, & annuæ cōmutationes non modo semper eodem modo fiunt, verum ad vtilitates quoq; rerum omnium sunt accommodatæ. Tercio loco inducenda est complexio, quæ id infert, quod ex superioribus partibus cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Hæc vberius, & doctius dicuntur in oratione, sed præcipiendi ratio hanc simplicem, & apertam breuitatem requirit.

Quor sint partes ratiocinationis.

Cap. XVIII.

EX supradictis manifestum est, nihil referre siue tripartitâ, siue quinquepartitam putes esse hanc argumentationem. Commodior tamen illa partitio videtur esse, quæ in tres partes distributa est; quod fit, si propositionem, & eius rationem vnam partem existimemus: alteram vero assumptionem, & eius exornationem: at si separe propositionem à ratione, & assumptionem ab exornatione, in quinque partes distributa erit. Cum propositio ex se intelligitur, sine ratione assumenda est. Assumptio etiam cū perspicua est, nullius approbationis indiget. Quod si & pro-

Cic. de inuent.

Quint. lib.

3. cap. 14.

Nihil refert

siue tripartitâ,

siue quinquepartitâ

rationem esse partem

rationis.

Reclius existimatur ratiocinatio esse

tripartitâ, quâ quædam

que paritâ

Cic. de inuent. lib. 2.

Reclius existimatur ratiocinatio esse

tripartitâ, quâ quædam

que paritâ

Cic. de inuent. lib. 2.

Reclius existimatur ratiocinatio esse

tripartitâ, quâ quædam

que paritâ

& propositio & assumptio perspicuae sint, utraque approbatione præterita ratiocinationem conficiemus hoc modo. Summopere virtus expetenda est: At prudentiam esse virtutem in confesso est: Summopere igitur prudentia expetenda est. Vitare autem similitudinem, quæ satietatis est mater, poterimus, non semper à propositione ordientes, sed interdum a complexione, ab assumptione nonnumquam.

*Similitudo
quæ satietatis
est mater
est in argu-
mentationi-
bus vitetur
sic. in par.
Et lib. 1. de
inuent.*

De Enthymemate. Cap. XIX.

*Enthyme-
ma est syl-
logismi
pars, vel syl-
logismus im-
perfectus.
Arist. li. 1.
Rhet. c. 2.
Quint. lib.
5. cap. 10.
Et 14.*

*Optimum
est enthyme-
ma ex pug-
nantibus.
Quint. lib.
5. cap. 14.*

Sic. in Top.

ENthymema est imperfectus syllogismus, vel, ut alij definiunt, syllogismi pars. ratiocinatio enim tripartita est: ex tribus igitur eius partibus si una prætereatur, bipartita fit argumentatio, quæ est enthymema; ut, Omnes artes sunt expetendæ, igitur expetenda est eloquentia. intelligitur enim assumptio. Propositione vero præterita fit enthymema, hoc modo: Eloquentia est ars: igitur est expetenda. Optimum autem videtur enthymema, quod fit ex pugnantibus, quod etiam solum enthymema quidam vocant; non quod non omnis argumentatio bipartita proprio nomine enthymema dicatur; sed, ut Homerus propter excellentiam commune poetarum nomen effecit apud Græcos suum; sic, cum omnis argumentatio bipartita enthymema

memoria dicatur, quæ uidetur ea, quæ ex cōtra-
 rijs conficiatur, acutissima; sola proprie no-
 men cōmune possidet. Eius generis est illud
 Cic. Eius igitur mortis sedetis ultores cuius
 uitā, si putetis per uos restitui posse, nolitis?
 Et illud Micipsæ ad Iugurtham apud Sal-
 lustium. Quem alienum fidum inuenies, si
 tuis hostis fueris? Enthymemate sapius
 utuntur oratores, quam ratiocinatione:
 quod mouit Aristotelem, ut enthymema
 syllogisimum oratorium esse diceret. Enthymema
 Quintilianus commentum, aut com-
 mentationē interpretatur. Quo nomine cū
 possint oēs animi cogitationes significari,
 argumētatio bipartita signatur. Alij propte-
 rea credūt bipartitā argumentationem en-
 thymema appellatā, quod in animo maneat
 cōdita illa pars, quæ silentio est præterita.

Pro Mil.

In Iugurth.

Lib. 1. Rhet.

c. 1. & lib.

1. post. c. 1.

Lib. 5. c. 10.

Enthymema

ma cur ora-

torius syllo-

gisimus dica-

tur.

Vnde dictū

sit enthymema.

ma.

De inductione. Cap. XX.

INDUCTIO est oratio, quæ rebus non dubijs
 captat assensionem auditorum, quibus
 assensionibus facit, ut illis dubia quædam
 res propter similitudinem earum rerum,
 quibus assenserint, probetur: uel, Inductio
 est argumentatio, quæ ex pluribus collatio-
 nibus peruenit, quo uult, hoc modo. Quod
 pomū generosissimum? puto quod optimū:
 & equus? qui uelocissimus: & plura in eum-
 dem modū: deinde: cuius rei gratia illa pro-
 posita sunt; Ita hominum, non qui claritate
 nascen-

Quid sit

inductio.

Cic. lib. 1.

de inuent.

Breuior in

ductiois

definitio.

In Topic.

Quint. lib.

5. c. 11.

*Inductione
Socrates plu-
rimum usus
est.*

*Aristo. lib.
13. Meta. c.
14. de in-
sens. l.*

nascendi, sed qui virtute maxime excelleret, erit generosissimus. Hoc genere argumentationis plurimum Socrates usus est, propterea quod nihil afferre ad persuadendum volebat, sed ex eo, quod sibi ille dederat, qui cum disputabat, aliquid conficere malebat: quod ille ex eo, quod iam concessisset, necessario approbare debebat. Sed in oratione perpetua dissimile est. Etenim sibi ipsi respondet orator. Poetæ veliemēter inductione delectantur: Virgilius inducit Aeneam à Sybilla petentem, ut iter doceat ad patrem, oratione fictis illa quidem fabulis plena, sed qua nihil esse possit, vel blandius, vel magis artificiosum: in qua hæc est inductio,

*Lib. 6.
Aen. 6.*

*Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus,
Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris;
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq; reditq; viâ toties; Quid Thesea? magnū
Quid memorē Alciden? & mi genus ab Ioue summo.*

Sed maxime omnium eam frequentavit Ovidius, apud quem, & multa, & præclara sunt exempla. nos vno erimus contenti. Ostenditis ad consolandam uxorem hac inductio ne asperas res, & tristes segetem, ac materiam esse gloriæ.

*Epist. 66. 4.
Ov. 9.*

*Materiamq; tuis tristem virtutibus imple:
Ardua per præceps gloria vadit iter.*

He-

Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset?

Publica virtutis per mala facta via est.

Ars tua Tiphys iacet, si nō sit in equore fluct?

Si valeant homines ars tua Phœbe iacet.

Quæ latet, inq, bonis cessat nō cognita rebus,

Apparet virtus, arguiturque malis.

Hoc in genere duo sunt diligenter cauenda, primum vt illud, quod inducemus pro si militudine, eiusmodi sit, vt sit necesse concedi. Deinde vt illud, cuius confirmādi causa fiet inductio, simile ijs rebus sit; quas res quasi non dubias ante induxerimus.

*Quæ sunt in
hoc genere
cauenda.*

De exemplo. Cap. XXI.

Exemplum est inductio imperfecta, vel, quod idem est, Inductio Rhetorica. Cicerō pro Milone. Negant, intueri lucem esse fas, ei qui ab se hominem esse occisum fateatur. In qua tandem vrbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vidit M. Horatij, fortissimi viri; qui, nondum libera ciuitate, tamen Populi Ro. comitiis liberatus est; cum sua manu sororem esse interfectam fateatur. Aliqui Aristotelem, summum in omni scientia virum, temere ausi sunt reprehendere, quod exemplū genus argumentationis fecerit. sed magnus ille vir, & acuta mente præditus, maius quiddā perspexit: nimi-

*Exemplū est
inductio im-
perfecta.*

*Arist. Rhet.
1. c. 2. & li.
2. cap. 20.
Quint. lib.
1. cap. 11.*

*Recte Ari.
exemplū ar-
gumentatio-
nis partem
esse dixit.*

Boetii supra
dictum & li.
2. prior. ca.
24. & li. 1.
post. cap. 1.

Exemplum
ex una re
singulari,
aliam indu-
cit.

nimirum exemplum esse argumentum quidem a similitudine; sed in argumentatione positum, efficere nouum argumentationis genus, quod a ratiocinatione, & inductione sine controuersia differt. Enthymema autem esse non potest, cum in enthymemate semper generale aliquid uel ponatur, uel intelligatur: in exemplo uero ex una re singulari alia inducatur. Unde fit, ut sit quantum argumentationis genus; quod ea ratione ab inductione separatur, qua enthymema a syllogismo disiungitur.

De Epicheremate. Cap. XXII.

Epicherema
quid sit.
Quint. lib.
3. cap. 14.
Epicherema
est aliquando
breuiter co-
prehensa ra-
tificatione.

Quamuis argumentationis partes omnes sint iam expositæ, tamen operapretiū fuerit, quid Epicherema, quid Sorites, quid Dilemma sit, explicare. Nam auctores, & quidem grauissimi eorum mentionem fecerunt. Ea ubi explicata fuerint, facile intelligetur, cur nouæ argumentationis partes non debeant existimari. Epicherema igitur Græci aliquando argumentationem uocant, nonnumquam eam argumentationis partem, quam Cicero ratiocinationem appellauit, de qua paulo ante dictum est. Aliquando etiam epicherema uocant breuiter comprehensam ratiocinationem, cuius omnes partes in unam conferuntur, hoc modo: Sine causa dominum seruus accuset?

accuset? Similis enim est locus apud Ciceronem pro rege Deiotaro, quē seruus apud Cæsare accusabat: En crimē, en causa, cur regem fugitiuus, dominum seruus accuset. Vbi uehemens argumentum epicheremate inclusum & inuolutum est. erit autem absoluta ratiocinatio, si hoc modo euolueris. Sine causa non debet dominum seruus accusare: hic medicus est seruus Deiotari: non igitur debet sine causa dominum accusare.

Pro rege
Deiot.

De Sorite.

Cap. XXIII.

Sorites contra multas argumentationes capitulum
aceruatim conuoluit, atque completitur: unde nomen etiam inuenit. Cicero scripsit de eo in libro de diuinatione his uerbis: Si necesse sit, inquit, Latino uerbo liceat, acerualē appellare: sed nihil opus est: ut enim ipsa philosophia, & multa uerba Græcorum, sic sorites satis Latino sermone tritus est. Pulchrum in primis est eius exemplum apud eundem Ciceronem: Atque si etiam hoc natura præscribit, ut homo homini quicumque sit, ob eam ipsam causam, quod is homo sit, consultum uelit: necesse est secundum eandem naturam, omniū utilitatem esse communem; quod si ita est, una continemur omnes, & eadem lege naturæ: idque ipsum si ita est, certe uiolare alterum legem

Ths.
Lib. 2.
Nisi sorites
esset Latino
sermone
tritus, pos-
set acerua-
lis appella-
ri.
1. Officio

Vulgo appel-
latur argu-
mentario /
primo ad-
timum.

lege naturæ prohibemur: verum autem primum, verum igitur, & extremum. Sed apertissime concludit sorites ille, qui est in quinta Tusculana. propositum erat ostendere: quod esset honestum, id solum esse bonum; id autem sic demonstrat: Etenim quid sit, quod sit, id expetendum: quod autem expetendum, id certe approbandum: quod vero approbandum, id gratum, acceptumque habendum: ergo etiam dignitas ei tribuenda est. bonum igitur, omne laudabile. ex quo efficitur, ut quod sit honestum, id sit solum bonum. In quo sorite cum per sex quasi gradus ad complexionem perueniatur, quinque ratiocinationes incluse sunt. Sed hoc argumentandi genus sæpe solet esse fallax, atque captiosum. dum enim minutatim, & gradatim multa adduntur, periculosissima respondententi tela textitur: retexere igitur oportet, & seorsum singula considerare; sic facilius vniuersa frangentur. In hoc disputandi genere frequentes fuerunt Stoici, & Zeno, qui eorum inuentor, & princeps fuit. sed maxime omnium illo delectatus dicitur Chrysippus, ut Socrates inductione.

*Sorites sæpe
fallax est: et
que captio-
sus.
Cic. i. Aca.*

*Quomodo
sit sortiri re-
sistendum.*

*Perf. i.
Sary. 6.*

De dilemmate. Cap. XXIII.

*De inuent.
lib. i.
Orat. i.
διάνη-
μα.*

Dilemma est, in quo vtrum concesseris reprehenditur. Cicero patriam cum Catilina sic agentem inducit: Quamobrem disce-

discede, atque hunc mihi timorem eripe: si
 verus, ne opprimar: sin falsus, vt tandem
 aliquando timere desinam. Et in epistola
 ad Quintum fratrem. Si implacabiles sunt
 iracundiæ, summa est acerbitas; sin autem
 exorabiles, summa leuitas. Dictum est autē
 dilemma, quod ita vtrunque premat, ac vr-
 geat, vt ex alterutra parte capiat aduersa-
 rium: quam ob rem cornutus etiam syl-
 logismus vocatur: sicut enim argumentatio-
 nis cornua in eo disponuntur, vt qui alte-
 rum effugerit, in alterum incurrat. Cicero
 complexionem appellat. Ea si vera est, num-
 quam reprehendetur: sin falsa duobus mo-
 dis diluetur; aut conuersione: aut alterius
 partis infirmatione. Cum viderem, inquit
 Varro apud Ciceronem, philosophiam Græ-
 cis litteris diligentissimè explicatam; exi-
 stimaui, si qui de nostris eius studio teneren-
 tur, si essent Græcis litteris eruditi, Græca
 potius, quam nostra lecturos: sin à Græco-
 rum artibus, & disciplinis abhorrerent: ne
 hæc quidem curaturos, quæ, sine eruditione
 Græca, intelligi non possunt: Itaque ea scri-
 bere nolui, quæ nec indocti intelligere pos-
 sent, nec docti intelligere curarent. Hoc di-
 lemma deinde Cicero in eum cōuertit, hoc
 modo: Immo vero & latina legent, qui Græ-
 ca non poterunt, & qui Græca poterunt, nō
 contemnant sua. Veterum scriptis celebra-
 ta est conuersio ea, qua Euathlus discipulus

*Quid sit di-
 lemma.*

*Vnde dictū
 sit dilemma*

*De inuent.
 lib. 1.
 Dilemma Cī-
 ceroni est
 complexio.
 Complexio
 falsa duo-
 bus modis
 diluitur.*

in Acad.

F

Prota-

Gellius lib.
3. cap. 10.

Quomodo
ex dilem-
mate fiat ra-
tione
perfecta.

Protagoræ, præceptoris dilemma elusit. Al-
terius partis infirmatione reprehēderetur, si
diceret Cicero: Et si doctis minus esset ne-
cessarium, tamen indoctis latine scribendo
consuli debere. Non est autem, cur quis-
quam existimet complexionem genus esse
argumentationis a quatuor illis, de quibus
supra dixi, diuersum. Est enim ratiocinatio
imperfecta, quæ a duobus partibus contra-
rijs ducitur; cui si assumptionem subiunxeris,
efficies ratiocinationem perfectam, hoc
modo: Si implacabiles sunt iracundiæ,
summa est acerbitas: sin autem exorabiles,
summa leuitas: Sed vel implacabiles sunt
iracundiæ, vel exorabiles: igitur in illis sum-
ma est acerbitas, vel summa leuitas.

De Confutatione. Cap. XXV.

Refutatio
duplicit
accipi pot.
Quint. lib.
5. cap. 13.
Quid refu-
tatio sit.
Cic. lib. 2.
de Orat.
De inuent.
lib. 1.

Eodem in-
uentionis
fonte vniu-
tur confir-
matio, &
confutatio.

EXpositis generibus argumentationum,
reliquum est, vt rationem, qua refutan-
da ac reprehendenda illæ sunt, ostēdamus.
Refutatio dupliciter accipi potest. Nam
& pars defensoris tota est posita in refuta-
tione: & quæ dicta sunt, ab aduersario de-
bent vtrique dissolui, & hæc est proprie re-
prehensio, quam cum confirmatione, usu &
natura & tractatione, coniunctam esse dixi-
mus. Est autem reprehensio, per quam argu-
mentando aduersariorū confirmatio dilui-
tur, aut infirmatur, aut eleuatur. Hæc fonte
inuen-

inventionis eodem utetur, quo utitur confirmatio: propterea quod quibus ex locis aliqua res confirmari potest, iisdem potest ex locis infirmari. Quare inventionem, & argumentationum expolitionem sumptam ex illis, quæ ante præcepta sunt, hanc quoque in partem orationis transferri oportebit. Sed ut facilius ea, quæ contra dicentur, diluere aut infirmare possimus; observare debemus aut totum esse negandum, quod in argumentatione aduersarius sumpserit, si perspicue falsum erit: ut Pro Cluentio Cicero eum, quem dixerat accusator, epoto poculo, concidisse, negat eodem die mortuum: aut redarguenda esse ea, quæ pro verisimilibus sumpta sunt: primum dubia sumpta esse pro certis; deinde etiam in perspicue falsis eadem posse dici: Tum ex ijs, quæ sumpserint non effici, quæ velint. Accedere autem oportet ad singula; sic facilius vniuersa frangentur.

Quomodo sint argumentationes oratoria tractanda. Cap. XXVI.

IN oratione insunt aliquando & ratiocinationes breuiter conclusæ, & aperta enthymemata, & inductiones, atque exempla subtili quadam & breui oratione comprehensa, quod, ut reprehendendum non est, ita diligentissime est curandum, ne syllogismorum & enthymematum turba cõferta oratio sit.

F 2 diale-

*Que sint
observan-
da, ut que
contradicta
sunt, diluere
aut infirma-
re possimus
Quint. lib.
5. cap. 13.
Cic. in parte*

*Arist. lib. 3.
Rhet. ca. 17.
Quint. lib.
5. cap. 14.
Oratio non
debet syllo-
gismorum,
& enthyme-
matum tur-
ba esse con-
ferta.*

*Locuples,
& speciosa
vult esse elo
quentia.*

dialecticis enim disputationibus, quam ora
torijs actionibus erit propior ac similior,
quod longe aliter esse debet. Locuples enim
& speciosa vult esse eloquentia: quorum ni
hil consequetur, si conclusionibus certis, &
crebris, & in vnam prope formam cadenti
bus concisa, & contemptum ex humilitate,
& odium ex quadam seruitute, & ex copia
satietatem, & ex amplitudine fastidium tu
lerit. Feratur igitur non semitis sed cam
pis; non, vti fontes angusti fistulis colliguntur,
sed vt latissimi amnes totis vallibus
fluat; ac sibi viam, si quando non ac
ceperit, faciat. Adhibeatur in argumen
tando varietas, & iucunda quædam distin
ctio: figuris verborum, & ornamentis sen
tentiarum argumentatio expoliatur. quo
fuerit enim vberior, ac suauior; eo etiam
erit credibilior. Nunc sequitur vt de pero
ratione dicamus.

*In argumē
tando varie
tas est adhi
benda.*

Cic. in part.

*Quo fuerit
vberior, ac
suauior, eo
erit credibi
lior argu
mentatio.*

*Peroratio
nis due sūt
partes am
plificatio &
enumeratio.*

*Arist. Rhet.
Cap. 19. Ci.
in part.*

*Affectus
sunt in exor
atio, & pero
ratione fre
quentissimi,
in narratio
ne & confir.*

De peroratione. Cap. XXVII.

EXtrema pars orationis est peroratio,
quæ diuisa est in duas partes, amplifi
cationem, & enumerationem. Augendi
autem, & hic est proprius locus in pero
rando, & in ipso cursu orationis declina
tiones ad amplificandum dantur, confir
mata re aliqua, aut reprehensa. Omnes
enim affectus etiam si quibusdam videntur

in

in procemio, atque peroratione sedem habere, in quibus sane sunt frequentissimi: tamen aliæ quoque partes recipiunt; sed breuiores, vt cum ex his plurima sint reseruanda. At hic, si vsquam, totos eloquentiæ aperire fontes licet: hic denique efficiendum est oratori, vt non modo auditores, qui sua sponte se dant, & quo impellit ipse, inclinant atque propendent, penitus incitentur; sed vt quietos etiam & languentes possit vi orationis permouere. In quo & si plus est operis, tantam vim habet tamen illa, quæ recte à bono poeta dicta est flexanima, atque omnium regina rerum oratio; vt non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare, sed etiam aduersantem, & repugnantem, vt imperator bonus, ac fortis, capere possit. Quod vsque eo magnum est atque præclarum, vsque eo admirabile, vt in eo pene sint omnia. Ad id autem consequendum, quæ superiore libro de amplificatione dicta sunt, valde conducunt. sed illud caput est, in quo optimi & grauissimi auctores vna voce consentiunt; vt omnes animi motus, quos orator adhibere volet auditoribus, in ipso oratore impressi sint atque inusti. Neque enim facile est perficere, vt incitentur alij; nisi is, qui dicit, ijs ipsis sensibus, ad quos illos adducere vult, permoueatur. Vt enim nulla materies tam facilis ad exardescen-

matione
breuiores.
Quintl. lib.
6. cap. 1.
De orat. 2.
In perora-
tione peni-
tus incitan-
di sunt au-
ditores.
Cic. in ora.

Magnum
vim habet
omnium re-
gine rerum
oratio.
Cic. de Or.
2. Quintl.
lib. 6. ca. 2.
Hora. i. art.
poet.

Ad mouen-
dos animos
auditorum
caput est, cui
qui dicit,
commone-
ri.

dum est, quæ nisi admoto igni, ignem concipere possit sic nulla mens est, tam ad comprehendendam vim oratoris parata, quæ possit incendi, nisi inflammatus ipse ad eam, & ardens accesserit. Primum est igitur, ut apud eum, qui dicit, valeant ea, quæ valere apud auditores volet: afficiaturque priusquam afficere conetur. nihil autem opus est simulatione, & fallacijs, ut toties omni animi motu concitetur orator. ipsa enim natura orationis eius, quæ suscipitur ad aliorum animos permouendos, oratorem ipsum magis etiam, quam quemquam eorum, qui audiunt, permouet. Miram etiam vim habet in hoc ipsum, imagines rerum absentium ita complecti animo, ut eas cernere oculis, ac præsentibus habere videamur. has quisquis bene conceperit, is erit in affectibus potentissimus. Hæc, quæ dicta sunt, vera esse indicant multæ Ciceronis perorationes, ut pro Milone, ubi ait: Sed finis sit: neque enim præ lacrymis iam loqui possum; & hic se lacrymis defendi vetat. Et pro C. Rabirio Posthumo: Sed iam quoniam, ut spero, fidem, quam potui, tibi præstiti Posthume, reddam etiam lacrymas, quas debeo. Et paulo post: Iam indicat tot hominum fletus, quàm sis carus tuis, & me dolor debilitat, includitque vocem. Alijs autem affectibus, alijs eiusdem perorationis

*Qua ratio-
ne mouen-
tur is qui
dicit.
Quint. lib.
2. cap. 3.*

rationes sunt plenæ. Enumeratio autem nonnumquam laudatori, suadori non sæpe, accusatori sæpius, quam reo est necessaria.

Huius tempora duo sunt: si aut memorix diffidas eorum, apud quos agas, vel intervallo temporis, vel longitudine orationis, vel si, frequentatis firmamentis, vim est habitura causa maiorem. Quæ autem repetimus, quam brevissime dicenda sunt; & quod Græco verbo patet, decurrendum per capita. Nam si morabimur, non iam enumeratio, sed altera quasi fiet oratio.

Quæ autem enumeranda erunt, cum pondere aliquo dicenda sunt, & aptis excitanda sententijs, & figuris vtique varianda: alioqui nihil est odiosius recta illa repetitio, ne, velut memorix auditorum diffidentis. Est etiam in enumeratione vitandum, ne ostentatio memorix suscepta

videatur esse puerilis.

Cic. in par.

Enumeratio laudato

ri nonnum

quam, sua-

sori non se

pe, accusato

ri sæpius

quæ reo est

necessaria.

Enumeratio

tionis duo

sunt tempo

ra.

Quint. lib.

6. cap. 1.

δινακ=

φαλαίω

σις.

Quæ enu-

merantur

cum ponde

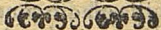
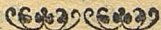
re aliquo di

cenda sunt

& varieta-

te Cic. in

par.

DE ARTE RHETORICA LIBER TERTIVS.

De eloquutione.

Cap. I.

Cic. in ora.

*Et apud
Græcos, &
apud Roma-
nos ab elo-
quendo no-
men acce-
pit orator.
Quint. lib.
8. in proa-
mio.
Quid sit elo-
qui.
Cetera om-
nia superua-
cua sunt. si
ne eloquan-
tione.*

3. De orat.

PROXIMO libro ratio inuenta collocandi atque disponendi explicata est. hic iam eloquutionis rationem tractabimus; in qua oratorem excellere, cetera in eo latere indicat nomen ipsum. non enim inuentor, aut compositor, aut actor hæc complexus est omnia; sed & Græce ab eloquendo Rhetor, & Latine eloquens dictus est. ceterarum enim rerum, quæ sunt in oratore, partem aliquam sibi quisque vindicat; dicendi autem, id est eloquendi, maxima vis huic soli conceditur. Eloqui autem est, ea, quæ inuenieris, idoneis verbis, ac sententijs perpolire, & exornare. sine quo superuacua sunt priora, & similia gladio condito, atque intra vaginam hærenti. hoc itaque maxime docetur: hoc nullus nisi arte assequi potest: huc studium adhibendum: hoc exercitatio petit, hoc imitatio, hic omnis ætas consumitur: hoc maxime orator oratore præstantior

tior. Ideoque M. Tullius inuentionem quidem, ac dispositionem prudentis hominis putat, eloquentiam oratoris. cum autem eloquentem, id est in eloquendo excellentem putat, qui ita dicit, ut probet, ut delectet, ut flectat. sed probare necessitatis est, delectare suauitatis, flectere vero victoriae. Hæc cum ita sint, merito tertius hic liber, qui eloquutionis præcepta continet, ut duobus superioribus utilior est, sic etiam erit aliquanto longior.

Eloquēs est
qui ita di-
ci, ut pro-
bet, ut dele-
flet, ut fla-
flat.
In orat.

Quæ in eloquentia spectanda sint .

Cap. 111

Haec in eloquutione spectanda sunt, vt Latine, vt plane, vt ornate, vt ad id, quodcumque agetur apte, congruenterque dicamus. De ratione puri dilucidique sermonis: & si permagni eam facere debemus, cum verborum delectus origo sit eloquentiæ, locus hic præcipiendi non est: nã traditur litteris, doctrinaque puerili, & consuetudine sermonis quotidiani, & lectione veterum oratorum, & poetarum confirmatur. Reliquas igitur duas partes, quibus omnis admiratio ingenij, omnis laus eloquentiæ continetur, explicemus, quæ duæ partes illustrandæ orationis ac totius eloquentiæ cumulandæ, quarum altera dici postulat ornate, altera apte hanc habent vim; vt sit

Quatuor in
eloquentia
spectanda.
Arist. li. 3.
Rhet. cap. 4.
3. de Orat.
Quint. lib.
1. c. 9. & li.
8. cap. 1.
Casar aucto
re Cic. in
Bruto.
Verborum
delectus ori
go est elo
quentie.
Omnis elo
quentie la
us contine
tur in apte
atque orna
te dicendo.

quàm maxime iucunda, quàm maxime in
fensus eorum, qui audiunt, influat, & quàm
plurimis sit rebus instructa.

De ornatu. Cap. III.

*Ari. 3. Rhe
10. cap. 7.
3. De orat.*

ORnatur igitur oratio genere primum;
& quasi colore quodam & succo suo:
nam vt grauis, vt suavis, vt erudita sit, vt li-
beralis, vt admirabilis, vt polita, vt sensus,
vt dolores habeat quantum opus sit, non est
singulorum articulorum: in toto spectantur
hæc corpore. Genus igitur dicendi est eligē-
dum, quod maxime teneat eos, qui audiant,
& quod non solum delectet, sed etiam sine
satietate delectet. Sed volenti ornatè dicere
diligentissime filua rerum primum, senten-
tiarumque comparanda est. rerum enim co-
pia verborum copiam gignit; & si est hone-
stas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit
ex rei natura quidam splendor in verbis; fa-
cileque suppeditat omnis apparatus, orna-
tusque dicendi.

*Venus dicē
di eligendū
est, quod si-
ne satietate
delectet.*

*Hor. in art.
poet.*

*Rerum co-
pia verborū
copiam gi-
gnit.*

De Ornatu orationis. Cap. IIII.

*Cicer. 3. de
orat. in par.
Quint. lib.
2. cap. 3.*

OMnis oratio conficitur ex verbis; quo-
rum primum nobis ratio simpliciter
videnda est: deinde coniuncte. Nam est qui-
dam ornatus orationis, qui ex singulis ver-
bis est; alius qui ex continuatis, coniunctis-
que

que constat. Ergo utemur verbis, aut ijs quæ propria sunt & certa quasi vocabula rerum pene vna nata cum rebus ipsis, aut ijs quæ nouamus, & facimus ipsi.

De Verbis simplicibus. Cap. V.

Verba simplicia natura sunt, alia consonantiora, grandiora, leuiora, & quodam modo nitidiora; alia contra. Consonantiora enim sunt, Quamquam, Moderatio, & Concertare, quam, Et si, Modestia, & Confligere, grandiora, Immanis, Contrucidare, Optimus, Officiosissimus, quam hæc, Magnus, Necare, Bonus, Officiosus. nitidius etiam bos, quam vacca. Ut syllabæ autem e litteris melius sonantibus clariores sunt, ita verba e syllabis magnis vocalia: & quod plus quæque spiritus habet, eo pulchrior: & quod facit syllabarum, item verborum quoque inter se copulatio, ut aliud alij iunctum melius sonet. in vniuersum quidem optima simplicium creduntur, quæ aut maxime exclamant, aut sono sunt iucundissima. Et honesta quidem turpibus potiora semper, nec sordidis vnquam in oratione erudita locus. Clara vero ac sublimia materiæ modo cernenda sunt. quod enim alibi magnificum, tumidum alibi; & quæ humilia circa res magnas apta circa res minores videntur: & sicut in oratione nitida notabile est humiliter verbum,

Ornatus orationis aut est in singulis verbis, aut in conuenientia.

2. Te ora.

In Part. 3.

Verba simplicia alia

sunt consonantiora.

grandiora,

nitidiora.

Quint. lib.

3. cap. 3.

Cicero. 2.

Quint. 2.

Arist. 3.

rhet. c. 7.

Verbi clare

& sublimia

materie

modo cer-

nenda sunt.

*Verba sim-
plicia iudi-
cio aurium
sunt ponde-
randa.*

bum, & velut macula, ita a sermone tenui sublime, nitidumque discordat, sitque corruptum, quia in plano tumet. sed fere aurium quodam iudicio sunt ponderanda; in quo consuetudo etiam bene loquendi valet plurimum. Sed quoniam tria sunt in verbo simplici, quæ orator afferat ad illustrandâ, atque exornandam orationem, aut inusitatum verbum, aut nouatum, aut translatum, de singulis breuiter dicamus.

De verbis inusitatis. Cap. VI.

*Verba inusi-
tata.*

3. De orat.

Quint. lib.

3. cap. 3.

Virgilius

mirifice

usus est ver-

bis inusita-

is.

Particuli ali-

quod verbu

si raro, &

in loco ad-

hibeatur,

dignitatem

habet in

oratione.

I nusitata sunt prisca fere ac vetusta, & ab usu quotidiani sermonis iam diu intermissa, quæ sunt poetarum licentiæ liberiora, quam oratorum, eoque ornamento acerrimi iudicij P. Virgilius vnice est usus; olli enim, & quianam, & pone, pellucunt aspergunt illam, quæ etiam in picturis est gratissima, vetustatis inimitabilem arti auctoritatem. Habet etiam in oratione poeticum aliquod verbum dignitatem, si raro etiam, & in loco adhibeatur. Neque enim est, cur illud quisquâ fugiat dicere, vt Coelius, sobolem, aut effari, aut nuncupari, & alia multa. quibus loco positis, grandior, atque antiquior oratio sæpe videri solet.

De Verbis nouis. Cap. VII.

3. De orat.

Quatuor

modis ver-

ba nouan-

tur.

Nouantur autem verba, quæ ab eo, qui dicit, ipso gignuntur ac fiunt, aut similitudi-

litudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione verborum. Similitudine, vt syl-
laturit, a Cicerone formatum est: & ab Af-
nio, fimbriaturit, ad similitudinem verbi
proscripturit: & a Liuiio, sobolescere, ab
Horatio iuuenescere, a Virgilio lentescere,
& ignescere dictum est, vt feruescere. Imita-
tione facta sunt tinnio, rugio, clangor,
murmur, aliaque permulta. Inflexione, vt a
bibo bibosus inflexit Laberius Mimogra-
phus, Adiunctione versutiloquus, & expe-
ctorare, nouauit Ennius. Sed Græcis magis
concessum est fingere: audendum tamen ali-
quando, & si quid periculosius finxisse vide-
bimur, quibusdam remedijs præmuniendum
est, ut ita dicam, si licet dicere, quodam
modo, permitte mihi sic dicere, in quo non
falli iudicium nostrum, sollicitudine ipsa
manifestum erit. Nunc quoniam de verbis
inuitatis & nouis dictum est, de tropis (nā
illis verba transferuntur) exponamus.

*Ad Att.
li. 9. in epis.
12.
Lib. 29.
Lib. 4. cap.
Ode. 7.
Georg. 2.
Æt. Sen. 9.
Græcis ma-
gis concess-
um est fin-
gere quam
Latinis.
Quintil. lib.
8. cap. 3.
Hor. in art.
post.*

De Tropis. Cap. V I I I.

TRopus est verbi, vel sermonis a pro-
pria significatione in aliam cum virtu-
te mutatio: vt cum dicimus, lætas segetes,
verbum, Lætus, a propria significatione,
qua lætos homines dicimus, ad segetes, cum
virtute transfertur. Sunt autem tropi nume-
ro vndecim. in vno verbo septem, Metapho-

*Quid Tro-
pus sit.
Quintil. lib.
8. c. 6. & li.
9. cap. 1.*

ra.

ra . Synecdoche , Metonymia , Antonomasia , Onomatopoeia , Catachresis , Metalepsis . In oratione vero quatuor : Allegoria , Periphrasis , Hyperbaton , & Hyperbole : de quibus , tametsi nondum de eo dicamus ornatu , qui ex coniunctis , continuisque verbis constat , breuiter scribemus , ne iterum de tropis differere cogamur .

De Metaphora . Cap. I X.

*Arist. Rhet.
lib. 3. ca. 2.
Quintil. lib.
8. cap. 6.
metapho
eg.*

*Translatio
cū frequen-
tissimus tro-
pus est, tum
longe pul-
cherrimus.
3. De orat.
auctor ad
Her. lib. 4.
Translatio-
nis origo.
ad Her. li.
3. Quid
translatio
sit. & qua-
ro transla-
tione usa-
mur.
Quin. li. 3.
cap. 6.*

Incipiamus igitur ab eo , qui cum frequē-
tissimus est , tum longe pulcherrimus ,
translatione dico , quæ Metaphora Græce
vocatur . Latissime enim patet . Eam neces-
sitas genuit inopia coacta & angustiis , post
autem delectatio iucunditasque celebrauit .
nam , vt vestis frigoris depellendi causa re-
perta primo , post adhiberi coepta est ad or-
natum etiam corporis & dignitatem , sic ver-
bi translatio instituta est inopiæ causa , fre-
quentata delectationis . Est autem transla-
tio cum verbum in quandam rem transfer-
tur ex alia ; quod propter similitudinem re-
cte videtur posse transferri . id facimus aut
quia necesse est , aut quia significantius , aut
quia decentius . nam gemmare vites , luxu-
riam esse in herbis , lætas segetes etiam ru-
fici necessitate dicunt . oratores durum
hominem aut asperum ; non enim proprium
erat , quod darent his affectionibus nomen .

Ia

Iam incensum ira, inflammatum cupiditate, & lapsum errore, significandi gratia, nihil enim horum suis verbis, quam his accersitis magis proprium erat. Illa ad ornatum, lumen orationis, & generis claritatem, & concionum procellas, & eloquentiæ flumina, vt Cicero pro Milone, Clodium fontem eius gloriæ vocat, & alio loco fegetem, ac materiam. Illud autem admirandum videtur, quid sit quod omnes translatis & alienis magis delectantur verbis, quam proprijs & suis. nam si res suum nomen, & proprium vocabulum non habet, vt pes in naui, vt in vite gemma: necessitas cogit, quod non habeas, aliunde sumere. sed in suorum verborum maxima copia, tamen homines aliena multo magis, si sunt ratione translata, delectant. causa autem illa est, quod translatio est similitudo ad vnum verbum contracta. similitudine autem mirifice capiuntur animi: eo tamen distat; quod illa comparatur rei, quam volumus exprimere; hæc pro ipsa re dicitur. comparatio est, cum dico fecisse quid hominem vt leonem. translatio, cum dico de homine, leo est.

3. De orat.
Cur homi-
nes tantope
re delecten-
tur transla-
tione.

Arist. 6. To-
pi. ca. 2. &
Rhet. 3. c. 4.
Quint. li. 8.
c. 6. & Cic.
3. de or.
Translatio
est similitu-
do ad vnu
verbum cō-
tracta.

Quotuplex sit translatio. Cap. X.

Metaphoræ autem vis omnis quadruplex est. Cū in rebus animalibus aliud pro alio ponitur, vt Liuius, Scipionem a Cato-
tone

Translatio-
nis vis est
quadruplex

*Ari. 3. vbe.
c. 2. & 10.
& 11.
Quinc. li. 8.
cap. 6.
Lib. 37.*

Acn. 6.

Att. 2.

*Acn. 3.
Pro Lig.*

*9. De orat.
Que sint in
translatione
fugienda.*

*Quinc. lib.
3. cap. 6.
3. De orat.
Quinc. lib.
3. cap. 6.*

tone allatrari solitum refert; inanima pro
alijs generis eiusdem sumuntur; vt, con-
centu virtutum nihil est suauius: aut pro re-
bus animalibus inanima; vt Virg.

duo fulmina belli.

Scipiad. Aut contra.

sedet inscius alto,

Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Præcipue ex his oritur mira sublimitas, quæ
audaci, & proxime periculum translatione
tolluntur; cum rebus sensu carentibus actum
quendam, & animos damus; qualis est.

Pontem indignatus Araxes.

& illa Ciceronis: Quid enim tuus ille Tu-
bero districtus in acie Pharsalica gladius
agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui
sensus erat armorum tuorum? In transla-
tione primum fugienda est dissimilitudo,
qualis est in illo Ennij. Cæli ingentes for-
nices. Deinde videndum est, ne longe simile
sit ductum: Syrtim patrimonij, scopulum li-
bentius dixerim: Charybdim bonorum: vo-
raginem potius: facilius enim ad ea, quæ vi-
sa, quam ad illa, quæ audita sunt, mentis
oculi feruntur. Sunt quædam & humiles
translationes, vt, Saxea est verruca: quæ-
dam maiores, quam res postulat, vt, Tem-
pestas comestationis: quædam minores, vt,
comestatio tempestatis. Vt modicus autem
atque opportunus eius vsus illustrat oratio-
nem, ita frequens & obscurat, & tædio com-
plet;

plet; continuus vero in allegoriam & ænig-
ma exit. quod si vereare ne paulo durior
translatio esse videatur, mollienda est præ-
posito sæpe verbo, vt, Si olim, M. Catone
mortuo, pupillum senatum quis relictum di-
cat: paulo durius; fin, Vt ita dicam pupil-
lum, aliquanto mitius est. Etenim verecun-
da debet esse translatio, vt deducta esse in
alienum locum, non irruisse; atque vt preca-
rio, non vi venisse videatur. Diligenter etiã
cauendum est, ne omnia quæ poetis permis-
sa sunt, conuenire orationi putemus: nec
enim pastorem populi, auctore Homero, di-
xerim, nec volucres pennis remigare, licet
Virgilius in apibus ac Dædalo speciosissime
sit vsus. Modus autem nullus est florentior
in singulis verbis, nec qui plus luminis affe-
rat orationi, eoque in illo explicando meri-
to longiores fuimus,

*Frequens
vsus transla-
tionis exis-
tit in allegoriã
& ænigma.
Quomodo
durior me-
taphora
molliri de-
bet.*

*Quint. lib.
3. cap. 6.
Multi poetas
permissa sint
metaphoræ
quæ oratori
non conue-
niunt.
4. Georg. &
Aen. 6.*

De Synecdoche. Cap. XI.

Synecdoche tropus est, in quo ex parte
totum, aut contra; aut ex antecedenti-
bus sequentia intelliguntur. Quæ descriptio
octo illos modos comprehendit, quibus fit
synecdoche, quos grauissimi scriptores tra-
diderunt. Ex parte totum intelligitur, vt ex
puppi nauis, ensis ex mucrone, aut ex tecto
domus. Cicero: Mucrones eorum a iugulis
vestris reiecimus. Huc pertinet, cum vel ex

*СУВЕН-
ДОКІЯ.*

*Græcè intel-
lectio dicitur
auct. ad
Her. Syneco-
doches quos
sunt modi.
Quint. lib.
8. cap. 6.
In cat. 3. or.*

G vno

vno plures significantur . Liuius: Romanus
prælio victor : & Virgilius .

Aen. 1.

Hofis habet muros .

Vel genus ex forma, idest parte illi subiecta:
Virgilius .

Georg. 3.

Dentesque Sabellicus exacrit sus .

Pro quouis sue: vel ex materia res vniuersa:
qua ratione & ferrum pro gladio , & pinus
pro naui, & aurum atque argentum pro au-
rea , & argentea pecunia sumitur . Cicero :
homines instructi , & certis locis cum ferro
collocati . Contra vero ex toto pars decla-
ratur ; vt in illo Virgilij .

Pro Cæcina.

Aen. 12.

Fontemque ignemque ferebant .

De quo genere est cum aut a pluribus vnus
intelligitur . Cicero ad Brutum , Populo ,
inquit, imposuimus, & oratores visi sumus:
cum de se tantum loqueretur , Aut e gene-
re pars illi subiecta, Virgilius .

Aen. 12.

pradamque ex vnguibus ales .

Proiecit fluuio .

Pro aquila .

Ex antecedentibus sequentia monstrantur ,
vt cum ait idem poeta .

Ecl. 2.

*Aspice: aratra iugo referunt suspensa iu-
uenci .*

Quint. lib

3. cap. 6.

Quare , vt ex his perspicuum est quæ hoc &
proximo capite dicta sunt , Translatio ad
mouendos animos, & res pæne sub oculos
subijciendas præcipue reperta est, at synec-
doche ad locupletandum sermonem magis
pertinet .

De

De Metonymia. Cap. XII.

Metonymia est tropus, in quo causas per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo, quod continet id quod continetur, vel rem e signo intelligimus. Per causam de claramus, cum inuentio, aut alicuius rei auctor pro re inuenta ponitur, Virgilius.

onerantque canistris

Dona laborata Cereris.

Hoc modo Platonem, Aristotelem, Demosthenem frequenter pro eorum scriptis ponimus. Cicero: Lectitasse Platonem studiose, audiuisse etiam demosthenem dicitur. Ex effectis autem causa significatur; cum sacrilegium deprehensum, & scelus dicimus pro scelerato. Hinc mœstum timorem, tristem senectutem, & pallidam mortem eleganter optimi dicunt auctores. Virgilius.

mœstumque timorem. Mittite.

Horatius.

Pallida mors a quo pulsat pede pauperum tabernas,

Regumque turres.

Ex eo quod continet, id quod continetur venuste etiam intelligitur, sic bene moratae vrbes vocantur; sic saculum felix: sic Roma pro Romanis, Athenæ pro Atheniensibus frequenter ponuntur. Virgilius.

Calo gratissimus annis.

Id est cælestibus.

G 2 Cice-

μετωνυμία.

Græci vel.

μετωνυμία.

Aut. ad

Her. denomi-

nationem ap-

pellit.

Quint. lib.

8. cap. 6.

Metonymia

ad quatuor

modos reuo-

catur.

Ann. 13.

De clar. 93.

Ann. 1.

Lib. 1. Cæc.

od. 4.

Ann. 7.

De orat. 23.

Cicero: Vt omittam illas omnium doctrinarum inuentrices Athenas, in quibus summa dicendi vis & inuenta est & perfecta: Athenas dixit pro Atheniensibus. Huc referuntur etiam illa, cum ex possessore res, quæ possidetur; aut ex duce, exercitus significatur, Virg.

Aen. 2.

*iam proximus ardet**Vcalegon, Idest Vcalegontis domus.*

Lin. de hac
pugna lib.
23. sed apud
eum mi-
nor est nu-
merus.

Sic hominem deuorari, cuius patrimonium deuoratur: & ab Hannibale apud Cannas cæsa sexaginta millia dicimus, idest ab eius copijs. e signo denique res monstratur: vnde toga, quæ pacis erat insigne & otij, pro pace; & fasces vsurpantur pro magistratu. Virg.

Geor. 2.

*Non illum populi fasces, non purpura regum
Flexit.*

Metonymiam, vt ait Cicero, rhetores hypallagen vacant.

De Antonomasia. Cap. XIII.

ΑΥΤΟΝΟ-
μασία.

Græci au-
tē. ad
Her. lib. 4.
vocat pro
nominatio-
nem.

Quintil. lib.
8. cap. 6.

Epitheton
non est in-
dus,

ANtonomasia ponit aliquid pro nomine, vt, Euerfor Carthaginis, & Numantia, pro Scipione; & Romanæ eloquentiæ princeps, pro Cicerone. Epitheton autem, siue Latine malis dicere appositum, non est tropus, quia nihil vertit. necesse est enim semper, vt id, quod est appositum, si a proprio diuiseris, per se significet, & faciat Antonomasiam. nam si dicas, Ille qui Carthaginem,

ginem, & Numatiam euertit, Antonomafia est: si adieceris, Scipio, appositū. Apposito & frequentius & liberius poetæ vtuntur, namque illis satis est conuenire verbo, cui apponatur: & ita, Dentes albi, & humida vina, apud eos non reprehenduntur apud oratorem, nisi aliquid efficitur, redundat. tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur, minus est, qualia sunt, o scelus abominandum, o deformem libidinem. Exornatur autem res tota maxime translationibus: Cupiditas effrenata, & insanæ substructiones. Solet etiam fieri alijs adiunctis Epitheton tropis, apud Virgilium: Turpis egestas, & tristis senectus: Veruntamen talis est ratio huius virtutis, vt sine apposis nuda sit, & velut incompta oratio: ne oneretur tamen multis, nam sit longa, & impedita.

Quomodo differat Epitheton ab antonomasia.

Orator quādo epitheton vtitur.

Arist. li. 3.

Rhet. c. 3. &

Quint. lib.

8. cap. 6.

Pro Mil.

Aen. 6.

Appositorū

usus sit in

oratione

moderatus.

De Onomatopœia. Cap. XIV.

O Nomatopœia, id est fictio nominis, Græcis inter maximas habita virtutes, Latinis vix permittitur. Ab his tamen plurima sunt per onomatopœiā posita, qui primi sermonem fecerunt aptantes affectionibus nomen. nam mugitus, & sibilus, & murmur, & vagitus, aliaque quam plurima inde venerunt. at nunc raro, & cum magno iudicio hoc genere vtendum est; ne noui verbi assiduitas odium pariat: sed, si

Quint. lib. 8. cap. 6.

ὀνοματ

ποίησις,

Græci auct.

ad Her. nominationem

appellat lib.

4. Onomato-

pœia vix l.

tinis permis-

uitur.

G 3 com-

commodè quis eo utatur, & raro, non modo non offendet nouitate; sed etiam exornabit orationem. Cic. in Antonium. Tuæ coniugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero; nihil illo contemptius, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemque cordis cognomen ex contumelia traxerit. Sed si quis tropi definitionem attente consideraue-rit, onomatopœiam in tropis nullo modo numerabit.

De Catachresi. Cap. XV.

*arg. xii
ois.*

*Gre. aut.
ad He. est
abuso.*

*Quid sit ca-
tachresis.*

*Quint. lib.
3. ca. 6.*

*Aen. 1.
Catachresis
a Metapho-
ra differen-
tis.*

*Quint. lib.
8. cap. 16.*

CAtachresis, quam rectè dicimus abuso-
nem, non habentibus nomen suum ac-
commodat quod in proximo est. Sic,
equum diuina Palladis arte Aedificant.
Et, Pyxides, cuiuscumque materiæ sunt, &
parricida matris quoque aut sororis inter-
fector dicitur. valde similis est Metaphoræ,
sed ab ea tamen distinguitur; quod abuso
nomen ex vicina, ac finitima re accommo-
dat alteri rei, quæ sine nomine est: metapho-
ra vero, etiam si nomen non deest, vnde-
cunque, modo similitudinem res habeat, alienum
non asciscit. Quid tam propinquum patris
interfectori, quam matris, aut sororis, aut
fratris interfectori? ergo is, quia nomen La-
tino sermone non habet, per abusionem par-
ricida uocatur. Quid rursus magis seiun-
ctum,

Etum, quam arbor atque Resp. quæ florere, uerbo ab arbore translato, dicitur? Vnde apparet duos hos tropos ita similes esse, ut tamen sint diuersi.

De Metalepsi. Cap. XVI.

Supere est ex ijs tropis qui aliter significant, Metalepsis, idest, transumptio, ex alio in aliud uelut uiam præstans. Tropus autem est rarissimus, & maxime improprius, Virg.

Post aliquot mea regna uidens mirabor aristas.
Gradatim enim ab aristis ad spicas, a spicis ad segetes, ab his ad æstates, ab æstatibus ad annos acceditur. Idem etiam poeta in primo libro Aeneid. sic ait.

Speluncisque abdidit atris.

Vbi speluncæ nigræ, ac per hoc crassæ & obscuris tenebris circumfusæ, ad extremum denique infinita altitudine depressæ intelliguntur.

De Allegoria. Cap. XVII.

Allegoria, quam inuersionem interpretamur, aliud uerbis, aliud sensu ostendit. Virgilius.

Sed nos immensum spatij confecimus aquor:

Et iam tempus equum spumantia soluere colla.

G 4 Habet

μετάληψις.

Metalepsis est rarissimus tropus & maxime improprius. Eclog. 1.

Quint. ibi.

ἀλλήγο-
ρίαν.

Græc.
Auctor ad
Her. permuta-
tionem vocat.
lib. 4.
Quint. lib.
8. cap. 6.
Georg. 2.

Oratio recipit etiam allegoriam sed raro totam.

Allegoria missa in oratione frequens est. Pro Mil.

Speciosissimum genus orationis est quod constat allegoria similitudine translatione. Pro Mur. Quid in allegoria custodiendum sit.

Allegoria in quotidiano sermone est frequentissima.

Habet usum talis allegoriæ frequenter oratio; sed raro totius, plerumque apertis permista est. Tota apud Cic. talis est: Hoc miror enim, querorque quemquam hominem ita pessundare alterum verbis velle, ut etiã nauem perforet, qua ipse nauiget. Illud cõmistum frequentissimum. E quidem ceteras tempestates, & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum, semper Miloni putauisse subeundas: nisi adiecisset, fluctibus concionum, esset allegoria, nunc eam miscuit. Illud vero longe speciosissimum genus orationis in quo trium permista est gratia, similitudinis, allegoriæ, & translationis. Quod fretum, quem Euripum tot motus, tamque varias habere creditis agitationes, fluctuum quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum? Dies intermissus vnus, aut nox interposita sæpe perturbat omnia, & totam opinionem parua nonnumquam commutat aura rumoris. Nam id quoque in primis est custodiendum, ut quo genere cœperis translationis, hoc definas. multi enim cum initium a tempestate sumpserunt; incendio aut ruina finiunt; quæ est inconsequentia rerum fœdissima. Ceterum allegoria paruis quoque ingenijs, & quotidiano sermoni frequentissime seruit, nam illa in agendis causis trita: Pedem conferre, & Iugulum petere, & Sanguinem mittere, inde sunt. Allegoria quæ est obscurior,

rior, ænigma dicitur, vitium profecto: siquidem dicere dilucide virtus; quo tamen & poetæ vtuntur, Virgilius.

*Ænigma
est obsen-
rior: allego-
ria.*

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,

Treis pateat cali spatium non amplius vlnas.
Et oratores nonnumquam. ænigmata enim sunt illa, quæ Cic. contra Verris nequitiam, & iniquitatem in ore vulgi, atque in communibus prouerbijs dicit esse versata. Negabant, ait ille, ius tam nequam esse Verrinum: & paulo post: Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset: sed illud peracutum, & eruditum, quod per iocum scripsit ad Trebatium iureconsultum, familiarum suum, qui ad Cæsarem, imperio Gallias tenentem, idcirco venerat a Cicerone commendatus, vt augetet facultates suas. sic igitur ait. Treuiros vites, censeo: audio capitales esse; mallem auro, argento, ære essent. Sed alias iocabimur. erant enim Romæ trium viri capitales, qui carceris erant custodes, & iudicia rerum capitalium exercebant, & cum supplicium de fontibus sumebatur, præsentibus aderant. Erant & triumviri monetales, quorum officium his ipsis Ciceronis vocabulis significabatur, vt veterum quoque numorum inscriptiones declarant. Ad vtrosque autem respexit Cicero, cum monet Trebatium, vt Treuiros, qui erant feri & bellicosi Galliæ populi, vitet. nam Ro-

Al. 3.

*Epist. fam.
lib. 7.*

*Ex ora. pro
Clu. & Sall.
in conur.
Pomp. lib.
1. pand. de
orig. in. lib.
2.*

*sic enim in
scribuntur
A. A. A.
f. f. Id est,
auro argen-
to, ægre, flen-
du, feriendo.*

mani

In Asin.

mani triumuiros, tresuiros quoque dicebant, est & illud Plauti anigma.

Vbi viuos homines mortui incurfant bones.

De Ironia. Cap. XVIII.

Arist. Rhe.
ad Alex.
cap. 20. &
Quint. lib.
8. cap. 5.

Ironia
peccat

Græci. Inuer
sionem vo
cant & dissi
mulationem.

Lat. Quid
ironia sit. eā
aut. ad He.
lib. 4. vocat
permutatio
nem.

Aen. 7.

Diopet

ois.

Quid sit pe
riphrasis, eā
aut. ad He.
conventionē
vocat. lib. 4.

Periphrasis
est apud po
etas frequē
tissima.

Quint. lib.
8. cap. 9.

Aen. 7.

Periphrasi
diximus est
periphrasie.

IRONIA, quam illusionem vocant, allegoria est, quæ non solum aliud sensu, aliud uerbis ostendit, sed contrarium. Ea aut pronuntiatione intelligitur, aut persona, aut rei natura. nam si qua earum uerbis dissentit, apparet diuersam esse orationi uoluntatem: Cic. in Clodium: Integritas tua te purgauit, mihi crede, pudor eripuit, uita ante acta seruauit, & Turnus apud Virgilium.

meque timoris

*Argue tu Drance, quando tot cadis acernos
Teucrorum tua dextra dedit.*

De Periphrasi. Cap. XIX.

CUM pluribus uerbis, id quod uno, aut paucioribus dici potest, explicatur, Periphrasim uocant, circuitum loquendi, qui est apud poetas frequentissimus. Ut,

*Tempus erat, quo prima quies mortalibus
agris*

Incipit, & dono diuum gratissima serpit.

Et apud oratores non rarus, semper tamen astrictior; quidquid enim significari breuius potest,

potest, & ornatu latius ostenditur, periphra-
sis est. Verum ut cum decorem habet, peri-
phrasis; ita cum in vitiū incidit, perissologia
dicitur: obstat enim quidquid non adiuuat.

De Hyperbato. Cap. XX.

Hyperbaton, idest transgressio, tropus
est solis poetis concessus, qui etiam
uerborum diuisionem, & transgressionem
faciunt, Virgilius.

Hyperboreo septem subiecta trioni.

Quod oratio nequaquam recipiet. Est autē
diligenter animaduertendum, hyperbaton,
ubi nihil ex significatione mutatum est, sed
structura sola decoris gratia uariatur, tro-
pum non esse; id quod tropi definitio decla-
rat. immo, ut Quintilianus quoque fate-
tur, hyperbaton multi tropis omnino exi-
munt, quorum sententia uerior est. tropi
enim definitio ad nomen ipsum, non ad eius
partes accommodanda est. Nemo autem in-
ficiabitur septentrionem in eo carmine suā
significationem tueri, & conseruare.

De Hyperbole. Cap. XXI.

Hyperbole est ementiens superiectio,
cuius uirtus est ex aduerso par augen-
di ac minuendi, Virgilius.

geminique minantur In calum scopuli.

Et, Fulminis ocyor alis.

Cicero

Hyperba-

τον.

Graci uel

Hyperba-

ον.

Transgressio

neque nomi-

nas aut. ad

Her. lib. 4.

Hyperbatō

tropus solis

poetis conce-

ditur.

Quint. lib.

8. cap. 6.

Georg. 3.

Hyperbatō

est tropus

quando cora-

ponitur ex

duobus inue-

llectibus lib.

9. cap. 1.

Hyperba-

λιω.

Superlatio

est, aut. ad

Her. lib. 4.

Quint. lib.

8. cap. 6.

Aen. 1.

Aen. 5.

Poet. 2.

Cicero in Antonium, Quæ Charybdis tam vorax? Charybdim dico, quæ si fuit, fuit animal vnum: Oceanus medius fidius vix videtur tot res, tam dissipatas, tam distantibus locis positas, tam cito absorbere potuisse. Illud Virgilij ad minuendum.

Zelog. 3.

Vix ossibus hærent.

Hyperbole non debet esse ultra modum.

Sed tam in augendo quam in minuendo feruetur mensura quædam. quamvis est enim omnis hyperbole ultra fidem, non tamen esse debet ultra modum.

De ornatu, qui est in verbis coniunctis.

Cap. XXII.

3. De orat.

Sequitur continuatio verborum, quæ duas res maxime, collocationem primum, deinde modum quemdam, formamque desiderat: tum & verbis, & sententijs oratio conformanda est, de quibus post tropos aptissime dicemus; deinde de collocatione; postremo de modo & forma, idest numeris, qui sunt adhibendi in oratione, differemus.

De figuris. Cap. XXIII.

Quid sit figura.

Quintil. lib.

8. cap. 1.

Quod sit discrimen inter tropos

& figuras.

Figura, sicut nomine ipso patet, est conformatio quædam orationis remota a communi, & primum se offerente ratione. Differt autem a tropis figura, quia proprijs verbis figura fieri potest, quod in tropis non cadit: ut, Fuit hoc quondam, fuit proprium populi

populi Romani : figura est in verbo geminata in sua significatione permanente . illud tamen notandum , coire frequenter in eadem sententias , & tropum , & figuram . tam enim translatis verbis , quam proprijs figuratur oratio ; vt , Qui spem Catilinæ molli-
bus sententijs aluerunt , coniurationemque nascentem non credendo corroborauerunt . Aluerunt , & corroborauerunt translata sunt , & similiter desinentia , similiterque cadentia .

*Cicer. Pro
Leg. Man.
Tana verbus
proprijs quā
translatis fi-
guratur ora-
tio. 1. in Ce-
sil.*

De generibus figurarum. Cap. XXIV.

Sicut omnem orationem , ita figuras quoque necesse est versari in sensu , & in verbis . vt vero natura prius est concipere animo res , quam enuntiare : ita de ijs figuris ante loquendum esset , quæ ad mentem pertinent ; sed facilitatem secuti , de figuris verborum prius dicemus . est autem verborum exornatio , quæ ipsius sermonis insignita cōtinetur perpolitio . Inter conformationē vero verborum & sententiarum hoc inter-
est , quod verborum conformatio tollitur , si verba mutaris : sententiarum permanet , quibuscunque verbis vti velis : vt , Nunc vero quid agat , quid moliatur , quid denique quotidie cogitet , quem ignorare nostrum putat ? Repetitio est verborum figura , & interrogatio figura sententiarum : (peripse-
enim

*Figura vel
sent in ver-
bis vel in
sententijs.
Quid sit ver-
borum figu-
ra.*

*Auct. ad
Her. lib. 4.
Quo pacto
verborum fi-
gura a figu-
ris sententia-
rum distin-
guantur .
3. De orat.
Orat. 1. in
Cat.*

enim vnus, & idem locus, & verborum, & sententiarum ornamentis illuminatur) muta verba, Quid agat, & moliatur, ac denique quid cogitet quem ignorare nostrum putat? Repetitio tollitur, interrogatio permanet, semperque permanebit, quibuscunque verbis vti velis. Sed quoniam parum inter auctores conuenit de numero, & nomini bus figurarum, & in eo etiam magna discrepantia est, quod aliquæ a quibusdam inter verborum exornationes ponuntur, quæ ab alijs inter sententiarum ornamenta numerantur; nos mediam viam secuti, ea de quibus grauissimorum scriptorum maior consensus est, explicabimus.

Quot modis fiant figura verborum.

Cap. XXV.

Quint. lib.

9. cap. 3.

Figura verborum tribus maxime sunt modis.

Grat. 1.

Grat. 2.

Figura verborum tribus maxime sunt modis per adiectionem, detractionem, similitudinem. Per adiectionem, vt Cicero pro Milone: Occidi, occidi non Spurius Melium: quo loco, verbum, occidi figurate geminatum est. Et in Catil. Fuit, fuit ista quondam in hac rep. virtus. Et in eadem oratione. Viuis, & viuis non ad deponendâ, sed ad confirmandam audaciam. Per detractionem etiam sunt figuræ, in quibus multum est venustatis: Cice. in eundem Catilinam. Abijt, excessit, erupit, euasit. vbi coniunctiones prætermittuntur. Est tertium ge-

nus

nus figurarum, quod quamdam vocum habet similitudinem, & aures præcipue in se vertit & animos excitat. Cicero in oratore: Itaque efficias, ut cum gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint grata, quæ facis.

Figura quæ vocum habent similitudinem animos in se præcipue vertunt.

ἀναφο-

εἰς vel

ἐπιθε-

λη.

Græc.

Aut. ad

Her. lib. 4.

Quint. lib.

9. cap. 3.

De orat. 3.

In orat.

Orat. 1.

De figuris quæ sunt per adiectionem.

Cap. XXVI.

Repetitio est, cum ab eodem verbo ducitur sæpius oratio; vel, ut Cicero describit, est eiusdem verbi crebra a primo repetitio. Quod acriter, & instanter fit. Cicero in Catilinam. nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modo non audiā, sed etiam videam, planeque sentiam. Idem contra Rullum: Quid enim est tam populare, quam pax? qua non modo ij, quibus natura sensum dedit, sed etiam tecta, atque agri mihi lætari videntur. quid tam populare, quam libertas? quam non solum ab hominibus, verum etiam a bestiis expeti, atque omnibus rebus anteponi videtis: quid tam populare, quam otium? quod ita iucundum est, ut & vos, & maiores vestri, & fortissimus quisque vir maximos labores suscipiendos putet; ut aliquando in otio possit esse, præsertim cum imperio, ac dignitate.

Orat. 2.

ἐπιθεσις

ἀντιστοι-

χία.

Græc.

Phil. 2.

Conuersio est cum in idem verbum conijcitur sæpius oratio, Cicero in Antoniū.

Doletis

Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? Interfecit Antonius: Desideratis clarissimos ciues? eos quoque eripuit vobis Antonius: Auctoritas huius ordinis afflicta est? afflixit Antonius.

Orat. 7. 1. 0.

2. 1. 1.

*Auctor. ad
Her. lib. 4.*

Orat. 3.

Complexio est, quæ repetitionem, & conuersionem complectitur. Qui sunt, qui foedera saepe ruperunt? Carthaginienfes. Qui sunt, qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginienfes. Qui sunt, qui Italiã deformauerunt? Carthaginiẽses. Qui sunt qui sibi postulant ignosci? Carthaginiẽses. Videte ergo, quid oporteat eos impetrare. Cicero de lege agraria: Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem partem populi suffragijs priuauit? Rullus. Quis comitijs præfuit? Rullus. Quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo custode sortitus? Quis decemuiros, quos voluit, renuntiauit; idem Rullus. Quem principem renuntiauit? Rullum.

Orat. 1.

Al. 7.

*Aliquando
continenter
idem verbũ
in diuersis
ponitur sen-
tentijs.*

Conduplicatio est verborum geminatio, quæ habet interdum vim, leporem alias. Geminantur autem verba modis pluribus; aut enim adiungitur idem iteratum, vt Cicero in Catilinam, Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam; aut idẽ ad extremum refertur: Cicero in Verrẽ. multi, & graues dolores inuẽti patribus, & propinquis multi, aut cõtinenter

vnum

unum verbum, non in eadem sententia ponitur, Cicero pro Ligario. Principum dignitas erat pene par, nō par fortasse eorum qui sequebantur; aut post aliquam interiectionem repetitur. Cic. bona (miserum me, *Phil. 2.* consumptis enim lacrymis tamē infixus animo hæret dolor) bona inquam Cn. Pompeij acerbissimæ voci subiecta præconis. Possunt quoque media respondere, vel primis, *Media verba possunt primis respondere.* vt Virgilius:

Te nemus Angicia, vitrea te Fucinus unda. *Aen. 7.*

Vel vltimis: Cicero, in Verrem, Hæc nauis *Att. 9.*

onuista ex præda Siciliensi: cum ipsa quoque esset ex præda. Interdum sententia tota repetitur. Cicero in eadem act. Quid Cleomenes facere potuit? non enim possum quæquam insimulare falso, quid inquam Cleomenes magnopere facere potuit? Ille vero *Aliquando sententia tota repetitur.*

apud Ciceronem locus est pulcherrimus, in quo & primo verbo longo interuallo redditum est vltimum, & media primis, & medijs vltima congruunt. Vestrum iam hic factum reprehenditur P. C. non meum; ac pulcherrimum quidem factum; verum, vt dixi, non meum sed vestrum. *πολλὴν Græ.*

T Raductio est cum verba paululum immuta ponuntur. Cicero, Homines te *πολύτ- πρὸς τὸν.* propter pecuniam iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui stupri illata in ipsos dō *De accusa.*

H alij

alij post in illum nuictum ciuem dederunt :
hominum beneficia prorsus concedo tibi, ac
maiora non esse querenda . Et pro Archia :
Pleni sunt omnes libri, plenæ sapientium vo-
ces, plena exemplorum vetustas.

συωνυ-

μία .

Orat. 1.

Orat. 2.

Pro Mil.

SYnonymia est cum verba idem signifi-
cantia congregantur. Cic. Quæ cum ita
sint Catilina , perge quo cœpisti : egredere
aliquando ex vrbe, patent portæ, proficisce-
re. Et alio loco: Abijt, excelsit, erupit, eua-
sit. Nec verba modo , sed sensus quoque
idem facientes aceruantur, perturbatio istū
mentis , & quædam scelerum offusa caligo,
& ardentes furiarum faces excitantur.

πολυσύν-

δία .

Orat. 1.

Orat. 2.

Orat. 1.

In Catil.

Pro domo

Tit.

ἐπίμαζ.

Orat. 1.

POLYsyndeton est schema, quod coniu-
ctionibus abundat.

Tectumque laremque

Orat. 3.

*Armaque Amicleumque canem, crassamq;
pharetram.*

Cic. Atque idem tamen stuprorum & scele-
rum exercitatione assuefactus, frigore, & fa-
me, ac siti, & vigilijs perferēdis, fortis ab his
istis suis socijs prædicabatur. Idem. Senatus
est summum populi Romani populorūque,
& gentium omnium, ac regum conciliū . &
alibi, virtus hominibus instituēdo, & persua-
dendo, non minis, & vi, ac metu traditur.

GRadatio repetit quæ dicta sunt , &
priusquam ad aliud descendat, in plu-
ribus.

ribus resistit. vel, vt cum Cicerone definiamus. Gradatio est, cū gradatim sursum versus reditur. Africano virtutē industria, virtus gloriā, gloria æmulos comparauit. Cic. pro Milone. neque vero se populo solū, sed etiam senatui tradidit: nec senatui modo, sed publicis præsidijs & armis: neque his tantum, verum etiam eius potestati, cui senatus totam Remp. omnem Italiæ pubē, cuncta populi Romani arma commiserat. In tertio loco cum dicendum fuisset: nec publicis præsidijs & armis tantum: consulto, quoniam id longum erat, & insuaue, pro eo dixit: neque his tantum. Idem pro Sex. Roscio Amerino. In vrbe luxuries creatur, ex luxuria auaritia existat necesse est, ex auaritia erūpit audacia. Hęc figura apertiorē habet artem, & magis affectatam, ideoque esse rarior debet.

De figuris verborum quæ sunt per deductionem. Cap. XXVII.

Sequuntur figuræ, quæ per deductionē sunt, quæ breuitatis nouitatisque maxime gratia petuntur.

Dissolutio, quam articulum alij vocant, est cum, demptis coniunctionibus, dissolute plura dicuntur. Cic. sit in eius tutela Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati cōmendata est. Aptā est hęc figura non in singulis

*Διαρρυ-
ται, and
διωρρε-
ται.*

*Quint. lib.
9. c. 3. Cic.
3. de Orat.
autē ad He-
lib. 4.
De prom.
cons.*

H 3

De

modo verbis, sed sententijs etiam, vt Cicero pro Archia : Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis perfugium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. dissolutionis autem, & polysyndeti fons vnus est, quia acriora faciunt, quæ dicuntur, & vim quandam præ se ferentia velut sæpius erumpentis affectus.

Arist. 2.

Rhet. ca. 12.

ἡ δὲ

ζευ-

μα, ὅ

τις δὲ

γὰρ.

Compreh-

endit adiu-

ctio.

Tribus mo-

dis adiu-

ctio fit.

Pro Cluent.

Orat. 1.

Græ. με-

ρίζου-

μα.

ἀλυστον

l. ὅτι

ζευγμε

ον

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

ντο

A Diunctio est in qua vnum ad verbum, quod primum aut postremum collocatur, plures sententiæ referuntur, quarum vnaquæque desideraret illud, si sola poneretur. Fit autem præposito verbo ad quod reliqua respiciant, hoc modo: Vicit pudorem libido, timorem audacia, ratione amentia: aut illato, quo plura clauduntur. Nec enim is es Catilina, vt te, aut pudor vnquam a turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio a furore reuocauerit. Medium quoque potest esse quod & prioribus, & sequentibus sufficiat, vt formæ dignitas, aut morbo deflorescit, aut vetustate. Quod cum fit, Coniunctio figura est.

D Isiunctio (quam perspicuitatis gratia, quoniam superioribus contraria est, hoc loco tradimus) est cum eorum, de quibus dicimus vnumquodque certo concluditur verbo. Cicero pro Archia. Me autem quid

quid pudeat, qui tot annos ita viuo, iudices, vt ab illis nullo me vnquam tempore, aut commodum, aut otium meum abstraxerit, aut voluptas auocarit, aut denique somnus retardarit? Et in eadem oratione. Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum, Chij suum vindicant, Salaminij repetunt, Smyrnæi vero suum esse confirmant.

*Homerum
multæ ciui-
tates suam
ciuem esse
dicunt.*

Synecdoche, cuius & Cicero & Quintilianus meminerunt, nō tropus modo de quo ante dictum est, sed verborum etiam est exornatio. Ea fit cum subtractū aliquod verbum satis ex ceteris intelligitur: Præcisionem vocat auctor ad Her. Cic. ad Brutum: Sermo nullus scilicet, nisi de te, quid enim potius? Simul enim intelligitur in priori quidem parte, est, in posteriori vero, faciamus, aut aliquid simile. Differt ab Apostrophi, quæ sententiarum est exornatio; quod in ea vnum verbum, & manifestum, & manifestum quidem desideretur, vt in superiori exemplo, & in illo etiam Ciceronis: Data Lupercalibus quo die Antonius Cæsari. vbi nihil aliud intelligi potest, nisi hoc, diadema imposuit. at in Apostrophi, aut incertum est, quod tacetur, aut certe longiore sermone explicandum.

*Synecdoche
differt ab
apostrophi.
De Apostro-
phi dicitur
c. proximo.*

Sinæciofis est quæ duas res diuersas colligat, hoc modo: Tam deest auaro, quod habet, quam quod non habet.

*συνεχίζω
ως.*

H 3

De

De figuris verborum tertij generis.

Cap. XXVIII.

Cicer. 3. de
orat. & in
or. Quint.
li. 9. cap. 3.
auct. Her.
lib. 4.

Tertium est genus figurarum, quæ aut similitudine vocum, aut partibus, aut contrarijs, vertunt in se aures, & animos excitant.

παρονο-
μασία.

Gre. auct.
ad Her. tri-
ductio dici-
tur.

Mulus &
varijs vocibus
fit πα-
ρονομασία.

Quint. lib.
9. cap. 3.

Orat. 1.

Philip 3.

Paronomasia
fit ponder-
sententiarum
& plerumque.

Alnominatio, quam Græci Paronomasiam vocant, est cum paululū immutata verba atque deflexa, in oratione ponuntur. Ea multis & varijs rationibus conficitur: Adiectione hoc modo, Cicero pro Cluentio: Si in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima flamma. Et, emit morte immortalitatem. Detractione sic, contra eum, qui se legationi immoriturum dixerat, pater Quintiliani, non exigo, vt immoriaris legationi: immorare. Commutatione, hoc modo: Cicero in Catilinā, Hanc reipublicæ pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi posse. Et in M. Antonium. Hem cur magister eius ex oratore arator factus sit. Translatione: Videte Iudices vtrum homini nauo, an vano credere malitis. Hæc figura leuis alioqui sententiarum pondere implenda est. Merito igitur illa exempla vitandi potius, quam imitandi gratia ponit Quintilianus: Auium dulcedo ducit ad auium, & non Pisonum, sed pistorum: pessimum

simum vero, Ne patres Conscripti, circumscripti videantur: & Raro euenit, sed vehementer venit: aliaque similia.

Similiter cadens exornatio est, cū in eodem casus verba cadunt. Græci Homoiptoton appellant. Cicero. Ac primum quanta innocentia debent esse imperatores? quanta deinde omnibus in rebus tēperātia? quanta felicitate? quanto ingenio? quanta humanitate? Et alibi: Hunc ego non diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem? Similiter cadens est in illis verbis, Diligam, admirer, putem. Nam & verborum vt nominum sui etiam sunt casus.

ὁμοιότῳ

τοῦ τοῦ.

Pro Lege

Man.

Pro archia.

Similiter

cadens non

solum est in

nominibus,

sed etiam in

verbis.

Similiter desinens est, cum siue casus sit in verbis, siue non, tamen similes exitus sunt. Cicero. Itaque non sum prædicaturus, Quirites, quantas ille res domi militique, terra marique, quātaque felicitate gesserit, vt eius semper voluntatibus nō modo ciues assenserint, socij obtemperarint, hostes obdierint, sed etiam venti, tempestatesque obsecundarint. Et pro Milone. Non modo ad salutem eius extinguendā, sed etiam gloriā per tales viros infringendam. Differt hæc figura a superiore: est enim similiter cadens, tantum casus similis, etiam si dissimilia sint, quæ declinentur: at similiter desinens

Pro lege

Man.

Similiter

cadens, & si-

militer de-

sinens quo-

modo diffe-

rant.

H 4

in

in eodem exitus cadit, vt Audacter terras, humiliter placas. Atque eo fit, vt similiter cadens in verbis & nominibus tantum esse possit, cum similiter desinens non modo in his, sed in illis etiam, quæ declinari non possunt reperiatur, vt proximum declaratum exemplum.

ἰσοκω-
λον.

*Animi quodam sensu si
ne nostra enumeratione
comparat
fit.*

Compar Græci vocant Isocolon, habet membra orationis, quæ constant ex pari fere numero syllabarum. Hoc non de numeratione nostra fiet, nam id quidem puerile est: sed tantum affert vsus, & exercitatio facultatis; vt animi quodam sensu par membrum superiori referre possimus. Cicero pro lege Manilia: Ita tantum bellum, tam diuturnum, tam longe lateque dispersum, quo bello omnes gentes tenebantur, Cn. Pompeius extrema hieme apparauit, ineunte vere suscepit, media estate confecit. Loquitur autem de bello, quod Pompeius gessit contra Piratas.

ἀντίθε-
τον.

*Cicer. pro
Cluent.
Ibidem.
Pro Mur.*

Contrapositum, autem vel, vt quidam vocant, Contentio (antitheton Græcis dicitur) non vno fit modo. Nam & fit, si singula singulis opponuntur, vt, Vicit pudor libido, timorem audacia, rationem amantia: & bina binis: non nostri ingenij, vestri auxilij est. Et sententiæ sententijs, Odit populus Romanus priuatam luxuriam; publi-

cam

cam magnificentiam diligit. Nec semper cō
 trapositum subiungitur, vt in hoc Cicero-
 nis pro Milone. Est enim hæc Iudices non
 scripta, sed nata lex. sed crebra etiam cre-
 bris opponuntur, vt in eo, quod sequitur:
 Quam non didicimus, accepimus, legimus;
 verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus,
 expressimus. Sunt quidam auctores, qui du-
 plicem faciunt contentionem, vnam verbo-
 rum, quam Antithesin appellant: sententia-
 rum alteram, quam Antitheton vocant. Eas
 autem ita discernunt; vt contentionem, ver-
 borum figuram esse dicant, cum ex verbis
 contrarijs conficitur oratio, vt, Inimicis te
 placabilem, amicis inexorabilem præbes. Et
 quod Cæcil. Metellus dicit apud Liuium:
 amicitias immortales, inimicitias mortales
 esse debere: sententiarum vero, cum senten-
 tiæ contrariæ ex compatione referuntur.
 Sed cum Quinctilianus Ciceronem secutus,
 Antitheton inter verborum numeret exor-
 nationes, & discrimen illud tenue sit, & exi-
 le, satis esse debet, quod de contentione di-
 ctum est. Magnæ veteribus curæ fuit gratiā
 dicendi e quatuor his proximis figuris ac-
 quirere. Gorgias in hoc immodicus, copio-
 sus vtique prima ætate Isocrates fuit. dele-
 ctatus est his etiam Marcus Tullius, verum,
 & modum adhibuit non ingrata (nisi copia
 redundet) voluptati; & rem alioqui leuem
 sententiarum pondere impleuit. *quam per se
 frigida*

Lib. 4.

Quint. lib.
 9. cap. 3.
 Veteres ex
 quatuor
 proximis fi-
 guris sunt
 aucupati
 gratiam di-
 cendi.
 Cicero opti-
 me usus est
 his figuris.

frigida & inanis affectatio, cum in acres incidit sensus, innata videtur esse, non accersita. Et quoniam contrapositum saepe fit assumpta pariter commutatione: de ea hoc loco dicamus.

ἀντι-
ταβολή

vel μετ-

θεσίς.

Poema est

loquens pi-

ctura.

Pro Cluent.

Commutatio est, cum duæ sententiæ inter se discrepantes ita efferuntur, vt a priore posterior contraria priori proficiscatur: non vt edam viuo, sed vt viuam edo. Item, si poema loquens pictura est, pictura tacitum poema debet esse. Et apud Cicronem: vt & sine inuidia culpa plectatur, & sine culpa inuidia ponatur. Hæc de verborū figuris dicta sint: in quibus illud notandum est; multas earum cadere frequenter in eisdem sententiis, idque cum magna venustate. Cicero: Si quantum in agro locisque desertis audacia potest, tantum in foro ac iudicijs impudentia valeret: Compar est, & similiter cadens: Non minus nunc in causa cederet Aulus Cæcina Sexti Ebutij impudentiæ, quam tūc in vi facienda cessit audaciæ. Compar, similiter cadens, similiter desinēs. Accedit & ex illa figura gratia, qua mutatis casibus verba repetuntur, Non minus cederet, quam cessit.

Multa ver-
borum figu-
ra in eandem
sententiam
sepe cadunt.
Pro Cæ.

Quid verborum figura orationi conferant, & quid in eis cauendum sit. Cap. XXIX.

Quintil. lib.
9. cap. 3.

Si quis autem parce, & cum res poscit, verborum figuris vtatur, iucundiores faciet

faciet orationem . qui vero immodice & sine iudicio eas adhibuerit , ipsam illam gratiam varietatis amittet . Danda igitur opera est , vt nec multæ sint supra modum , nec eiusdem generis , aut iunctæ aut frequentes : quia satietas vt paucitate earum , ita varietate quoque vitatur . Quod de his verborum figuris , quæ nobiles sunt atque insignes , intelligendum est , non de illis quæ valde sunt vilitatæ ac vulgares ; quæ etiam si sunt crebriores consuetas aures minus feriunt . Ridiculum etiam est neglecto rerum pondere & viribus sententiarum inania verba in hos modos deprauari . cū enim figuræ sint quasi quidam gestus orationis eas sine sententia sectari tam est ridiculum quam querere habitum gestumque sine corpore . Non sunt etiam nimis densandæ . Sciendum vero in primis , quid quisque in orando possulet locus quid persona , quid tempus . maior enim pars harum figurarum posita est in delectatione : vbi vero atrocitate , inuidia , miseratione pugnandum est ; quis feret contrapositis , & pariter cadentibus , & consimilibus irascentem , flentem , rogantem ? Cum in his rebus cura verborum deroget affectibus fidem , & vbi cumque ars ostentatur , veritas abesse uideatur .

Figure verborum immodice adhibeæ non sunt.

Figure verborum non sint multæ non iunctæ , non frequentes.

De

De figuris sententiarum. Cap. XXX.

Quid sit
sententiarum
figura.

Cicer. 3. de
orat. & in
ora. Quint.
lib. 9. cap. 2.
auct. ad He.
lib. 4. Respi-
cimus: A-
quila & Ru-
tilius.

Maiores sunt
sententiarum
ornamenta,
quam ver-
borum. De-
mosthenes
aut oratorum
princeps in-
dicitur.

NVnc res ipsa monet, ut, deinceps ad sententiarum exornationes transeamus. Est autem sententiarum exornatio, quæ non in verbis, sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem. Atque ea de causa sententiarum ornamenta maiora sunt. Quo genere, quia præstat omnibus Demosthenes, idcirco a doctis oratorum est princeps iudicatus. Schemata ea vocant Græci, quod maxime ornent orationem, eaque, ut definitio demonstrat, non tam in verbis pingendis pondus habeant, quam in illuminandis sententijs. nec aliud quidquam est dicere, nisi omnes, aut certe pleraque aliqua specie illuminare sententias.

ἐρωτή-
σις.

Orat. 1.

Varijs de
causis inter-
rogatione
utimur.

Interrogatio figura est, quoties non sci- scitandi gratia assumitur, sed instandi: Quo usque tandem abutere Carilina patientia nostra? &, Patere tua consilia non sentis? Et totus denique hic locus. Quanto enim magis ardet, quam si diceretur? Diu abuteris patientia nostra: &, patent tua consilia. Interrogamus etiam, quod negari non possit. Cicero pro Cluentio: Dixit ne tandem causam C. Fidiculanus falcula? Aut ubi respondendi difficilis est ratio, ut vulgo uti solemus: Quomodo? Qui fieri potest? aut in-
uidie

aidiæ aut miserationis, vt Sinon apud Virg.

Hec quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt

Accipere?

Aen. 2.

Conuenit etiam indignationi.

Et quisquam numen Iunonis adoret?

Aen. 1.

Et admirationi.

Quid non mortalia pectora cogis,

Aen. 3.

Aurî sacra fames?

Est interim acrius imperandi genus.

Non arma expedient, totaq; ex urbe sequetur?

Aen. 4.

Et ipsi nosmet rogamus: Quale est illud Tur ni apud Virgilium,

quid agam? aut quæ iam satis ima dehiscat

Aen. 10.

Terra mihi?

R Esponsio figura est, cum aliud interro ganti, ad aliud, quia sic vtilius sit, occurratur: tum augendi criminis gratia: vt te ftis in reum, rogatus, an a reo fustibus vapu lasset? Et innocens, inquit: tum declinandi, quod est frequentissimum. Quæro an occi deris hominem? respondetur, latronem.

S Vbiectio est, cum orator vel interrogat se ipsum, & respondet sibi: vel cum aliū rogauerit, non expectat responsum, vt Ci cero pro Ligario: Apud quem igitur hoc di co? nempe apud eum, qui, cum hoc sciret, tamen me, antequam vidit, reipublicæ red didit. Et, domus tibi deerat? at habebas: *ai' polo gia.* *In Orat.*

pecu-

pecunia superabat? at egebas. Sunt autem interrogandi, & respondendi sibi non ingrata uices.

ἐπὶ λη-
ψι.

In diuin.
Reprehensio
quæ alij cor-
rectione vo-
cant, est oc-
cupationis
genus quod
dicitur.

ἐκ τῶν-
σωσιν.
¶ ff. 2.

Correctio est
uerborum &
sententiarum
correctio.

An. ad He.
lib. 4.
Pro Mur.

Al. p.

Occupatio, quam Quinctilianus Præsumptionem, Græci Prolepsin dicunt, est cum id quod obijci potest, occupamus. Huc pertinet illa Ciceronis præmunio contra Quinct. Cæcilium, quod ad accusandum descendat, qui semper defenderit. Verborum quoque uis, ac proprietas confirmatur, uel præsumptione. ut, Quamquam illa non poena, sed prohibitio sceleris fuit: uel reprehensione, quam alij correctionem appellant.

Correctio est quæ tollit sententiam aliquam, & eam alia, quæ magis idonea uidetur, emendat & corrigit. Cicero, Italiâ ornare, quam domum suam maluit: quamquam Italia ornata, domus ipsa mihi uidetur ornatio. loquitur aurem de L. Mumio. Est etiam correctio in uerborum exornationibus, quæ tollit uerbum, quod dictum est, & pro eo, id quod magis idoneum uidetur, reponit, hoc modo: O uirtutis comes inuidia, quæ bonos insequeris, atque adeo insectaris. Et illud: Atque hæc ciues, ciues inquâ, (si hoc eos appellari nomine fas est) de patria sua, & cogitant, & cogitauerunt. Præclarum illud Cic. in Verrem: Non enim furem

furem sed ereptorē: non adulterū sed expu-
gnatorem pudicitiae: non sacrilegum sed ho-
stē sacrorum religionūque: non ficiariū, sed
crudelissimum carnificem ciuium socio-
rumque in uestrum iudicium adduximus.

D Vbitatio est, cum quærimus unde inci- *διὰ τοῦ*
piendum, ubi definendum, quid potif- *ρησις.*
fimum dicendum; an omnino dicendum sit.
Cicero pro Cluentio: Equidem, quod ad me
attinet, quo me uertam, nescio. negem fuis-
se infamiam iudicij corrupti? & quæ sequun-
tur. Est egregium tum subiectionis, tum hu- *Lib. 28.*
ius figuræ exemplum apud Liuium in P. Sci-
pionis ad milites cōcione. Apud uos quem-
admodum loquar, nec consilium, nec oratio
suppeditat: quos ne quo nomine quidem ap-
pellare debeam, scio: ciues? qui a patria ue-
stra desciiuistis. an milites? qui imperium,
auspiciūque abnuistis, sacramenti religio-
nem rupistis. hostes? corpora, ora, uestitum;
habitum ciuium agnosco: facta, dicta, confi-
lia, animos hostium uideo.

C Ommunicatio non procul abest a du- *ἀπαρο-*
bitatione, cum aut ipsos aduersarios *ρησις.*
consulimus. Cic. Tu denique Labiene quid *Pro Rab.*
faceres tali in re ac tēpore? cum ignauiae ra-
tio te in fugā atque in latebras impelleret;
improbitas & furor L. Saturnini in Capito-
lium arcesseret: consules ad patriæ salutem

ac

ac libertatem vocarent : quam tandem auctoritatē , quam vocem cuius sectam sequi , cuius imperio parere potissimum velles ? Aut cū iudicibus deliberamus , vt Cato ; Si vos in eo loco essetis , quid aliud fecissetis ?

Προσωπο-
ποιία.

Græc. γ.
In Catil.

Magna vis
eloquentiæ
desideratur
in hac figu-
ra.

Act. 4.
Προσωπο-
ποιία
των β.
Προσω-
ποί.

Græc. auersio
Lat.

Prosopopœia est personarum ficta inductio, vel grauissimum lumen augendi : hac & aduersariorum , & nostros cum alijs sermones , & aliorum inter se credibiliter introducimus ; & suadendo , obiurgando , querendo , laudando , miserando , personas idoneas damus . quin mortuos excitare in hoc genere dicendi concessum est . vrbes etiam , populique vocem accipiunt : in quibus hoc modo mollior fit figura : Etenim si mecum patria , quæ mihi vita mea multo est carior , si cuncta Italia , si omnis respub. sic loqueretur , M. Tulli quid agis ? & quæ sequuntur . Sed magna quædam vis eloquentiæ desideratur . falsa enim , & incredibilia natura necesse est aut magis moueant , quia supra vera sunt , aut pro vanis accipiantur quia vera non sunt . formas quoque fingimus sæpe ; vt famæ Virgilius : vt voluptatis ac virtutis , quemadmodum a Xenophonte traditur Prodicus ; vt multarum aliarum rerum Ouid.

A Postrophe est auersus a iudice sermo : mire autem ualet , siue aduersarios inuadimus :

uadimus : Quid enim Tubero, tuus ille di-
 strictus in acie Pharsalica gladius agebat ?
 Cuius latus ille mucro petebat ? qui sensus
 erat armorum tuorum ? quæ tua mens ? ocu-
 li ? manus ? ardor animi ? quid cupiebas ? quid
 optabas ? Siue ad inuocationem aliquam cõ-
 uertimur, Vos enim iam Albani tumuli at-
 que luci : Siue ad inuidiosam imploratio-
 nem, O leges Porciæ legesque Sempronix.

Cicer. pro
 Lig.

Pro Mil.

Hypotyposis, quam illustrem explana-
 tionem Cicero appellat, est proposita
 quædam forma rerum ita expressa uerbis, ut
 cerni potius uideatur, quam audiri: uel, est
 rerum quasi gerantur, sub aspectum pene su-
 biectio, ut actione in Verrem septima: Ipse
 inflammatus scelere, ac furore in forum ue-
 nit, ardebant oculi, toto ex ore crudelitas
 emicabat. Nec solum quæ facta sint aut fiât
 sed etiam quæ futura sint, aut futura fue-
 rint dicendo exprimimus, Mire tractat hæc
 Cicero pro Milone, quæ facturus fuerit
 Clodius, si præturam inuasisset. Hęc transla-
 tio temporum, erit uerecundior, si propo-
 namus talia: Credite uos intueri: ut Cice-
 ro: Hæc, quæ non uidistis oculis, animis
 cernere potestis.

Πωσις.
 Aut. ad He.
 est demon-
 stratio.
 De orat. 3.

APosiopesis, quam Cicero reticentiam, De orat. 3.
 non nulli interruptionem appellant, Σιωπή-
 & ipsa ostendit affectus, uel iræ, ut Virg. Πωσις.

I

Quos

*Sen. 1.**Reverentia
ostendit af-
fectus ira,
vel sollicitu-
dinis.
Cicer. Pro
Milone.*

Quos ego : sed motos præstat componere fluctus,
vel sollicitudinis, & quasi religionis: An hu-
ius ille legis, quam Clodius a se inuentam
glorietur, mentionem facere ausus esset, vi-
uo Milone, ne dicam consule? de nostrum
enim omnium, non audeo totum dicere.

*ἡ δὲ
πρώτη.
vel.**ἡ δὲ
πρώτη
Cic. Aut.
ad Her. est
essetio, &
nolatio.
orat. 2.*

EThopoeia est imitatio vitæ ac morum
alienorum, magnum quoddam ornāmē-
tum orationis, & aptum ad animos conci-
liandos vel maxime, sæpe autem ad permo-
uendos: Cicero contra Rullum: Ineunt tã-
dem magistratus tribuni plebis, concio tan-
dē expectata P. Rulli, quod & princeps erat
Agrariæ legis, & truculentius se gerebat,
quam ceteri. iam designatus, alio vultu, alio
vocis sono, alio incessu esse meditabatur;
vestitu obsolētiore; corpore inculto, & hor-
rido; capillatior quam ante; barbaque maio-
re; vt oculis & aspectu denuntiare vim tri-
buniciam, & minitari Reip. videretur.

*ἡ δὲ
πρώτη**Aut. ad
Her. est si-
gnificatio.
Sen. lib. 2.*

EMphasis est, cum ex aliquo dicto latens
aliquid eruitur: vel, vt Cicero definit;
quæ plus ad intelligendum, quam dicitur,
relinquit. Virgilius.

*Demissum lapsi per funem.**Sen. lib. 3.*

Idem de Cyclope:

*ἡ δὲ
πρώτη**vel.*

Iacuitque per antrum. Immensam
Vbi prodigiosam illam corporis magnitudi-
nem e loci spatio intelligimus.

Susten-

Suspectio est figura, qua diu suspenduntur auditorum animi, atque aliquid deinde inexpectatum subiungitur, ut in Verrem Cic. Quid deinde? quid censetis? furtum fortasse, aut prædam aliquam? Deinde cum diu suspenderit iudicum animos, subiecit, quod multo esset improbius. Aliquando etiam cum expectationem alicuius rei gravissimæ orator concitauerit; ad aliquid, quod leue sit, aut nullo modo criminofum, descendit.

Prætermisio, vel præteritio est, cum dicimus nos præterire, aut nō scire, aut nolle dicere id, quod tunc maxime dicimus, Cicero in Rullum: Non queror diminutionē vestigalium: non flagitium huius iacturæ atque dāni: prætermitto illa, quæ nemo est, quin gravissime & verissime conqueri possit; nos caput patrimonij publici, pulcherrimam populi Romani possessionem, subsidium annonæ, horreum belli, sub signo claustrisque Reip. positum vestigal servare non potuisse: cum denique nos agrum P. Rullo concessisse, qui ager ipse per sese, & Syllanæ dominationi, & Gracchorum largitioni restitisset: non dico, hoc solum in Rep. vestigal esse, quod amissis alijs remaneat, intermissis numquā quiescat, in pace niteat, in bello nō obsolescat, militē sustentet, hostē non pertimescat: prætermitto omnē hanc orationē &

I 2 concio-

ἐξορ.
ἐξορ.
ἐξορ.

ἐξορ.

ἐξορ.

ἐξορ.

ἐξορ.

ἐξορ.

ἐξορ.

De prom.
sens.

concioni referuo: de periculo salutis, ac libertate loquor. Et in alia oratione. Omitto iurisdictionem in libera ciuitate contra leges, senatusque consulta: cædes relinquo, libidines prætereo.

παρρη-
σίες.

Licentia est, cum apud eos, quos aut uereri, aut metuere debet orator, tamen aliquid pro iure suo dicit, quod eos minime offendat. Cicero pro Ligario: Vide, quam non reformidem: uide, quanta lux liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero uoce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam magno ex parte, nulla ui coactus, iudicio meo ac uoluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te.

Ad. 7.

Concessio est, cum aliquid etiam iniquum uidetur orator pati atque concedere, ut quæ deinde dicturus est, grauiora uideantur. Cicero in Verrem. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina. metum uirgarum nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanum. alius, ne condemnaretur, pecuniam dedit: usitatum est non uult Pop. Rom. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat, inaudita desiderat: non de Prætoris Siciliæ; sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitratur.

Interru-

Interruptio est brevis declinatio a proposito. nam longior illa digressio, quæ multis pars causæ uidetur, inter figuras numeranda non est, Virg.

Vare tuum nomen (superet modo Mantua nobis *Eclog. 9.*)

Mantua vae misera nimium vicina Cremona)

Cantantes sublime ferent ad sidera Cycni.

Hæc breuior a re digressio plurimis fit modis. sed hoc exempli gratia sufficiat.

IRONIA & a Quintiliano & a Cicerone *εἰρωνεία*

Inter sententiarum exornationes numeratur. differt autem ab illa, quæ tropus est, quod tropus breuior sit, & apertior: at in figura totius uoluntatis fictio est. Cicero pro Ligario. Nouum crimen. C. Cæsar & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tuberus detulit; Q. Ligarium in Africa fuisse: idque C. Pansa, præstanti uir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. itaque quomæ uertam, nescio. paratus enim ueneram, cum tu id neque per te scire, neque audire aliunde potuisses; ut ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer.

DISTRIBUTIO, quæ ad sententiarum exornationes pertinet, est, cum aliquid in partes plures tribuitur, quarum unicuique ratio deinde sua subiungitur, ut, Alexandro *μερίσ-
μός.*
*Rutilius es.
Arist.*
Macedoni neque in deliberando consilium,

I 3 neque

neque in præliando virtus, neque in beneficio benignitas deerat, nam cum aliqua res dubia accidisset, apparebat sapientissimus: cum autem confligendum esset cum hostibus, fortissimus: cum vero præmium dignis tribuendum, liberalissimus.

Eni

Permisio est, cum alicui rei vehementer confidimus, & ostendimus nos eam tradere atque concedere alicuius voluntati, hoc modo: Sed ego iam Iudices summum ac legitimū meæ causæ ius omitto: vobis quod æquissimum videatur, vt constituatis, permitto: non enim vereor, quin etiam si nouū sit vobis instituendum; libenter id quod postulo, propter vtilitatem communis consuetudinis sequamini. Cicero in Catilinā, Quid exspectas? proficiscere, nimium iam diu te imperatorem illa tua Manliana castra desiderant. Et in eadem oratione: Egredere, cū importuna sceleratorum manu: confer te ad Manlium, concita perditos ciues, secerne te a bonis, infer patriæ bellum, exulta impio latrocinio.

*Rutilius ex
Hyperide.*

Orat. 1.

Dei

Deprecatio, quam vel obsecrationem, vel obtestationem alij appellant, est cum opem alicuius imploramus. Cicero pro Deiotaro: Quamobrem hoc nos primū metu C. Cæsar per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te vllā

artem

partem iracundiæ suspicemur. per dexteram te istam oro, quam Regi Deiotaro hospes hospitum porrexisti: istam, inquam, dexteram non tam in bellis & in prælijs, quam in promissis & fide firmiorem.

EXecratio est, qua malum alicui precamur. Cicero pro Deiotaro: Dij te perdant fugitiue; ita non modo nequam & improbus, sed fatuus & amens es. ἀπειρα.

EPipphonema est rei narrata vel probata summa acclamatio, Virgilius. ἐπιφώνημα.

Tanta molis erat Romanam condere gentem. Æneid. 1.

EXclamatio est quæ conficit significationem doloris, aut indignationis alicuius per hominis, aut rei cuiuspiam compellationem: Cic. in Antonium: O miserum me consumptis enim lacrymis, infixus tamen pectori hæret dolor. Et in eundem. O ciuem natum Reip. memorem sui nominis, imitatorque maiorum. loquitur autem de D. Bruto. Et paulo post in eadem orat. O admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem. Idem contra Rullum: O perturbatam rationem, o libidinem refrænantandam, o consilia dissoluta atque perdita. Et in Catilinam, o tempora, o mores, Senatus hoc intelligit. Consul videt, hic tamen viuunt. Phil. 2.
Phil. 3.

I 4 Sunt

Sunt & illa iucunda, & ad commendatio-
nem cum varietate, tum etiam ipsa na-
tura plurimum valent, quæ simplicem quan-
dam, & non præparatam ostendunt oratio-
nem. Quæ quoniam nullum habent Latino
sermone nomen, breuiter hoc loco explica-
buntur. In primis quasi penitentia dicti, vt
Cicero pro Cælio. Sed quid ego ita grauem
personam induxi? introduxerat autem Ap-
pium illum cæcum, qui pacem Pyrrhi quon-
dam diremerat, cum muliere suæ familiæ
parum pudica grauius expositulantem. Et
quibus vtimur vulgo, Imprudens incidi, Vel
cum quærimus, quid dicamus, Quid reliquū
est? & Numquid omisi? Et cum aliqua velut
ignoramus: Cicero in Verrem: Sed earum
rerum artificem quem? quem nam? recte ad-
mones, Polycletum esse dicebant. Et cum
deponimus apud memoriam auditoris ali-
qua, & reposcimus quæ deposuerimus. Hæc
omnia dant orationi varios velut vultus.
Gaudent enim res varietate, & sicut oculi
diuersarum aspectu rerum magis detinen-
tur, ita semper animis præstant aliquid, in
quod se velut nouum conuertant.

Hæc de tropis, & ornamentis cum ver-
borum tum sententiarum dicta sint.
in quorum numero, nominibus, vi & natura
explicanda vsque adeo dissentiunt auctores
vel Græci vel Latini; vt non modo inter se
dissen-

dissentiant, sed quod maius est, Cicero, qui
 ut ornatissimus in dicendo, sic in præcipientem
 do fuit diligentissimus, ipse sibi discrepet.
 nam, ut Quintilianus animaduertit, multas *Lib. 9. c. 3.*
 figuras in tertio de Oratore libro posuit,
 quas in oratore postea scripto, quoniam de
 illis mentionem non fecit, videtur repudias-
 se. quasdam posuit inter verbotum exorna-
 tiones, quæ sententiarum sunt lumina. quæ-
 dam ne figuræ quidem sunt. Non tamen est,
 cur quisquam vel illum, vel alios auctores
 hac de causa temere reprehendat. Ea enim
 quæ de tropis, & figuris præcipi possunt, val-
 de minuta sunt & exilia; ideoque non mul-
 tum interest, hoc ne, an illo modo sentias.
 Quam ego causam fuisse puto, cur idem Ci-
 cero strictim semper, & cursim illas attige-
 rit; & nullis nec definitionibus explicatas,
 nec exemplis illustratas, quasi per transen-
 nam ostenderit. Iam numerus illarum nec
 fuit olim certus, nec vero vnquam esse pote-
 rit. cuius rei duas ego reperio causas. altera
 est, quod nouæ figuræ, Quintiliano etiam *Lib. 9. c. 3.*
 auctore, fieri adhuc & excogitari possunt.
 altera, quod tam verborum quam sententia-
 rum figuræ non in formas quarum certus,
 sed in partes & quasi membra, quorum infi-
 nitior est numerus, distribuuntur. Quod op-
 time vidit Cicero. in Topicis enim cū aliud
 diuisionem, aliud partitionem esse docuif-
 set; dixisset que, non esse vitiosum in parti-
 tione,

tione, si partem aliquam prætermittas, quod idem in diuisione vitiosum est: sic deinde causam eius rei addit. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subijciantur: partium distributio sæpe est infinitior, tamquam riuorum a fonte deductio. itaque in oratorijs artibus, quæstionis genere proposito, quot eius formæ sint; subiungitur absolute. at, cum de ornamentis verborum sententiarumque præcipitur, quæ vocantur *quæstiones* non sit idem, res enim est infinitior. hanc esse causam puto, cur omnis hæc de tropis, & figuris disputatio, non solum dubia & incerta, sed controuersa etiam, plenaque diffusionis semper fuerit. in qua ego quod simillimum veri visum est, sum secutus.

De collocatione. Cap. XXXI.

*Cicer. 3. de
Orat.*

Sequitur collocatio, quæ erit optima, si vinctam orationem efficiet, si coherentem, si lenem, si æquabiliter fluentem. In ea necessaria sunt ordo, & iunctura: primum igitur de ordine. Sed illud prius dicam, studiosis dicendi in primis esse necessaria ea, quæ deinceps de ordine iuncturaque tradentur. valde enim conducunt ad formandum stilum, qui dicendi perfectior est, & magister.

De ordine Cap. XXXII.

*Quint. 8. 2.
cap. 41*

Ordinis observatio est, in verbis singulis & contextis: in singulis cauendum est,

est, ne decrescat oratio, & fortiori subiunga-
tur aliquid infirmius; vt sacrilego fur, aut
latroni petulans. Augeri enim debent sen-
tentia, & insurgere, vt optime Cicero. Tu,
inquit, istis faucibus, istis lateribus, ista gla-
diatoria totius corporis firmitate: aliud
enim alio maius superuenit: at si cœpisset a
toto corpore; non bene ad latera, faucesque
descenderet. Est & alius naturalis ordo, vt
diem ac noctem, ortum & occasum dicas, po-
tius quam retrorsum. Quædam ordine per-
mutato sunt superuacua, vt fratres gemini:
nam si præcesserint gemini, fratres addere
non est necesse. Verbo sensum claudere, si cō-
positio patiatur, longe optimum est, Cicero
in Verrem: Itaque ille M. Cato sapiens, cel-
lam penariam Reip. nostræ, nutricem ple-
bis Romanæ Siciliam nominauit. At si id
asperum erit; decori potius orationis erit
consulendum, vt sit apud summos Græcos,
Latinosque oratores frequentissime: Cice-
ro in Actione eadem: Nam cum omnium so-
ciorum, prouinciarum rationem diligenter
habere debetis, tum præcipue Siciliæ, Iudi-
ces, plurimis, iustissimisque de causis. In ora-
tione non sunt ad pedes verba dimensa, vt
in carmine, ideoque ex loco transferuntur
in locum, quo maxime congruunt, sicut in
rudium structura saxorum fieri consue-
uit.

*Oratio non
debet decre-
scere.*

Phil. 2.

*Verbo sen-
sum claudere
est optimum
est. Ali. 4.*

*In oratione
non sunt ad
pedes ver-
ba dimensa.*

De

De iunctura. Cap. XXXIII.

De orat. 3.

Quæ conso-
nantes aspe-
rit concurrunt
efficiunt.
Quinct. lib.
9. cap. 4.

Quæ voca-
les pessime
concurrant.

Concurfus
vocalium non
est nimis si-
militudo vitan-
dus.

Isocrates &
eius discipu-
li reprehendi-
duntur, quod
pauca vo-
calium con-
cursum su-
perant.

Iunctura vero vt concinna & elegans sit, assequemur; si verba extrema cum consequentibus primis ita iungemus; vt ne ueaspere concurrant, ne ve vastius diducantur. Asperum concursum efficiunt consonantes illæ, quæ sunt asperiores, Vt, S. vltima cū X. proxima, vt exercitus Xerxis: quarum triflor etiam, si bina collidantur, stridor est: vt, Ars studiorum, Rex Xerxes. Hiulcam vero reddit orationem vocalium concursus. Pessime longe quæ easdem inter se litteras committunt, sonabunt, vt, Viro optimo obtemperare. Præcipuus tamen erit hiatus earum, quæ cauo aut patulo maxime ore proferuntur, vt, Sensu humanitatis. E, plenior littera est, I, angustior: ideoque obscurius in his vitium. Minus peccabit, qui longis breues subiiciet: & adhuc, qui præponet longæ breuem. Non tamen id, vt crimen ingens expauescendum est. In quo nescias negligentia ne, an sollicitudo sit peior. necesse enim est, vt hic metus impetum dicendi retardet, & ab his, quæ potiora sunt, auertat. Quare vt negligentis est oratoris hiulca subinde oratione vti: ita humilis est animi atque demissi vbiq; hoc perhorrescere. In quo merito quidam Isocratem, & eius discipulos, atque præcipue Theopompum reprehendunt;

hendunt; quod eas litteras tantopere fuge-
runt. at Plato in populi etiam oratione cre-
bram habet vocalium concursiōem. Cice-
ro certe & Demosthenes modice respexerūt
ad hanc partē. nam hiulca nonnūquam etiā
decent, faciuntque ampliora quædā. habet
enim ille tanquam hiatus & concursus voca-
lium molle quiddam, quod indicet non in-
gratam negligentiam, de re hominis magis,
quam de verbis laborantis. Itaque ille in ora-
tione pro Marcello sic ait: Dolebam enim
P. C. ac vehementer angebar, cum viderem
virum talem, qui in eadem causa, in qua ego
fuissem, non in eadem esse fortuna; nec mihi
persuadere poteram, nec fas esse ducebā; ver-
sari me in vestro veteri curriculo, illo æmu-
lo, atque imitatore studiorum, ac laborum
meorum, quasi quodam socio a me, & comi-
te distracto. Vnde aperte intelligimus cre-
bram, & nimiam vocalium concursiōem ef-
se quidem vitandam, modicam vero & quæ
in loco sit, non esse reprehendendam. Viden-
dum etiam est, ne syllabæ verbi prioris ul-
timæ, sint primæ sequentis, quod Ciceroni
in epistolis excidit: Res mihi inuisæ, visæ
sunt Brute. Et in carmine: O fortunatam na-
tam me consule Romam Etiam monosylla-
ba, si multa sint, male continuabuntur. Bre-
uium præterea verborum, ac nominum vi-
tanda continuatio est: ne cōpositio minuta
sit atque concisa: & ex diuerso, longorum;
asserunt

*In Oras.
In apologia
Socratis.
Quint. lib.
9. cap. 4.
Hiulca non
numquam
decent.
In oras.*

*Quint. lib.
9. cap. 4.
Syllaba ver-
bi prioris ul-
timæ non
sunt primæ
verbi sequē-
tis. Mono-
syllaba mul-
ta non sunt
continuan-
da.*

*Verborum
breuium &
longiorū vi-
tūda est con-
tinuatio.
Nec verba
verbis, nec
nomina no-
minibus
continuari
debent.*

Vic. in ora.

*Aurium in-
diciū est
superbissi-
mum.*

afferunt enim tarditatem. Illa quoque vitia sunt, si cadentia similiter, & similiter desinētia, & eodem modo declinata multa coniungantur. Nec verba quidem verbis, aut nomina nominibus, similiaque his continuari debent. cum virtutes etiam ipsæ tedium pariant, nisi gratia varietatis adiutæ. Illud postremo addamus; hanc orationis quasi structuram, quæ ordine, iuncturaque constat, maximam quidem desiderare diligentiam: ea lege tamen, ne fiat operose. nam esset cum infinitus tum puerilis labor. stilus enim exercitatus efficit facilem hanc viam componēdi. nam, vt in legendo oculus, sic animus in dicendo, prospiciet, quid sequatur; ne inconditis verbis & male coagmentatis offendantur aures, quarum est iudiciū superbissimum.

De modo & forma verborum. Cap. XXXIV.

*Arist. lib.
3. rhe. ca. 8.
De orat. 3.
Quint. lib.
9. cap. 1.*

Non est ex multis res vna, quæ magis oratorem ab imperito dicendi ignaroque distinguat, quam quod ille rudis incondite fundit, quantum potest, & id, quod dicit, spiritu non arte determinat: orator autem sic illigat sententiā verbis, vt nihil inane, nihil inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil in oratione sit redundans. hoc oratorio sit numero, qui aptam, & concinnam, & suauem efficit orationem. Breuiter igitur origo, deinde causa, post natura, tum

ad

ad extremum vsus ipse explicetur orationis
aptæ ac numerosæ .

De origine orationis numerosæ .

Cap. XXXV.

P Rinceps inueniendi aptam verborum ,
& numerosam conclusionem fuit Thra-
symachus : cuius omnia nimis etiam erant
scripta numerosæ . Isocrates autem ita sciën-
ter , moderateque rem totam temperauit ; vt
multi existimarint illum huius cōcinnitatis
auctorem , & principem extitissē . Vbi vero
hæc formandæ orationis ratio cognita , &
inuenta est , sic omnibus placuit oratoribus :
vt Aristoteles , quo nemo nec doctior , nec
acutior , nec in rebus vel inueniendis , vel iu-
dicandis acrior vnquam fuit , versum in ora-
tione vetet esse , numerum iubeat . Eius audi-
tor Theodectes in primis , vt Aristoteles sæ-
pe significat , politus scriptor , atque artifex ,
hoc idem & sentit & præcipit . Theophra-
stus vero ijsdem de rebus etiam accuratius .
Romani Ciceronis fere tempore agnoue-
runt , cum iam anni prope quadringenti es-
sent , apud Græcos cum hoc probaretur . Vt-
que adeo autem hanc orationis conforman-
dæ rationem ipse Cicero probauit , vt non
solum eius hoc modo faciendæ & ornandæ ,
summus ipse artifex fuerit , sed diligentissi-
me etiam de tota ea re præceperit .

*Ar. 3. rhe.
cap. 8.*

In orat.

Quint. lib.

9. cap. 4.

Thrasyma-

chus nume-

rosæ oratio-

nis inuentor

fuit, quæ po-

nit Quint.

inter scri-

ptores ar-

tis rhe. lib.

9. c. 1. Ari.

versum in

oratione ve-

tat esse nu-

merum in-

bet.

Ciceronis tē

p re agnoue

runt Romæ

ni orationis

numerus

annis qua-

dringenti

post Gra-

cos.

Cur

Cur numerosa oratio inuenta sit .

Cap. XXXVI.

In Orat.

*Animus na-
turali quā-
dam conti-
net in se vo-
cū omniū
mensionem.*

*Notatio &
animaduer-
ſio peperit
artem nu-
merose ora-
tionis.*

Q VONIAM igitur habemus aptæ oratio-
nis eos principes auctoresque , quos
diximus, & origo inuenta est ; causa quæra-
tur, quæ facilis, & aperta est. Aures enim, vel
animus potius, aurium nuntio, naturalem
quandam in se continet vocum omnium di-
mensionem. itaque & longiora, & breuiora
iudicat; & perfecta, ac moderata semper ex-
pectat; mutila sentit quædam, & quasi de-
curtata; quibus, tamquam debito fraudetur,
offenditur; productiora alia, & quasi im-
moderatus excurrentia, quæ magis etiam
aspernantur aures. Cum igitur fortuito
sæpe, vt fit, aliquid conclusæ apteque ini-
tio diceretur; animos hominum, auresque
pellebat, vt intelligi posset id, quod casus
effudisset, cecidisse iucunde: tunc notatū ge-
nus est. notatio autē, & animaduersio pepe-
rit artē. Itaque, vt poetica, & versus inuentus
est terminatione auriū, obseruatione pru-
dentium; sic in oratione animaduersum est
multo illud quidem serius; sed eadem natu-
ra admonente, esse quosdam certos cursus,
conclusionesque verborum. itaque cū ea quæ
apte, conclusæque dicerentur, magnopere au-
ditores tenerent; ob eam causam apte nume-
roseque dicendi præcepta quoque sunt inuēta
de

de quorum natura vt differere possimus; necesse est, vt de incis, membris, & periodo prius dicamus.

Incisa Gra.

κόμματα

τα.

membra.

κῶλα.

vocant.

Ari. 3. rbe.

cap. 9. Cic.

de Orat.

Quincl. lib.

9. cap. 4.

De incis, mēbris, & periodis. Cap. XXXVII.

Incisum est sensus non expleto numero conclusus: plerisque, pars membri. Tale est quo Cicero Vtitur, Domus tibi deerat? at habebas: Pecunia superabat? at legebas: ubi incisa sunt quatuor. Fiunt & singulis verbis incisa, vt, Diximus, testes dare volumus. Incisum est, diximus: Membrum autem est sensus numeris conclusus, sed a toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens, vt O callidos homines: O rem excogitatam: o ingenia metuenda: quem quæso nostrum fefellit, id vos ita esse facturos? O callidos homines: perfectum est, at remotum a ceteris vim non habet, vt per se manus, & pes, & caput: & o rem excogitam: o ingenia metuenda. Quādo ergo incipit corpus esse? cum venit extrema conclusio: Quem quæso nostrum fefellit, id vos ita esse facturos? Periodum Cicero tum ambitum, tum circuitum, tum comprehensionem, aut continuationem, aut circumscriptionem dicit. Cum temperetur autem membris omnis paulo longior circuitus: tamen aliud est casum & membratim, aliud circumscripte dicere. circumscriptio enim est, cum ab initio ad finem vsque quasi in orbem

In Corneli.

2. que ingrat.

exist.

In Orat.

Periodum

multis nominibus

appellat.

lat. Cic.

Ari. 3. rbe.

cap. 4.

K inclusa

inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis perfectis, absolutisque sententijs. Cicero pro leg. Man. Quamquā mihi semper frequens cōspectus vester multo iucundissimus; hic autē locus ad agendū amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus, Quirites; temē hoc aditu laudis, qui optimo cuique semper maxime patuit, nō mea me voluntas, sed meæ vitę rationes ab incūte etate suscepta prohibuerunt. Mēbratim vero dicimus, cum in singulis mēbris liberior insit oratio. Cicero pro Milone. Itaque quando illius postea sica illa, quam a Catilina acceperat conqueiuit? hæc intentata nobis est; huic ego vos obijci pro me non sum passus; hæc insidiata Pompeio est; hæc istam Appiam viam, monumentum sui nominis, nece Papirij cruentauit. Incisim vero dicimus, cū in singulis incisis insit oratio. Cicero in Catilinam. Tenentur litterę, signa manus, denique vniuscuiusq; confessio. Quo modo autem cum in incisis & membris, tum in circuitu numerus sit adhibendus, paulo post dicitur. Sed: quia nullus, extra poeticos, numerus esse potest: pedes quibus & poema fit, & oratio numerosa temperatur, ponamus, mox enim intelligetur inter verbum & orationem numerosam per magnum esse discrimen.

De

Quid sit
mēbratim
dicere.

Quid sit in
visis dice-
re.
Cic. in Cat.
& Orat.

Idem pe-
dibus poe-
tica & ora-
tio nume-
ra sempe-
ratur.

De pedibus Cap. XXXVIII.

PEdes, qui duas habent syllabas numero sunt quatuor. Spōdeus, Pyrrichius, Choreus, & Iambus. Spōdeus est e longis duabus. Ut, dicunt, mores: illi contrarius est Pyrrichius, ut, nouus, tulit. Choreus est e longa & breui, ut scribit, semper. Huic Iambus est contrarius, ut legunt, reos. Trium vero syllabarum pedes sunt octo. Molossus ex tribus longis, ut dicendi, conseruant. Trochaes, quem Tribachym alij appellant, e tribus breuibus, ut facimus: Dactylus ex longa & duabus breuibus, ut littora. Anapæstus ex duabus breuibus & longa, ut pietas, peragūt. Bacchius ex breui & duabus longis, ut amores. Antibacchius ex duabus longis & breui, ut audisset. Creticus, quem alij Amphimacrum vocant, ex longa, breui, & longa, ut, possident. Amphibrachys ex breui, longa, & breui, ut, petebat. Cicero ex alijs pedibus tres tantum ponit, nec tamen ipse dissimulat, quibusdam numeros videri, non pedes: nec immerito (quidquid enim supra tres syllabas habet, id ex pluribus est pedibus) Pæonas duos, & Dochimum, quibus & nos erimus contenti. Est igitur Pæon primus ex longa & tribus breuibus, ut adspicite, Pæon vltimus ex tribus breuibus & longa, ut, facilitas. Dochimus vero ex Bacchio cōstat & Iambo, ut perhorrescerent.

Quint. II.
9. cap. 4.
Duas syl-
labas pe-
des sunt qua-
tuor.

Trium syl-
labarum pe-
des sunt
octo.

In Græc.
Quidquid
supra tres
syllabas ha-
bet, id ex
pluribus est
pedibus.

De numero oratorio. Cap. XXXIX.

*Ari. 2. rht.
cap. 8. Cic.
in orat.
Quint. lib.
9. cap. 4.*

*Numerus
oratorius
Gra. est.*

ῥυθμὸς.

*Rhythmi
constat spa
tio tempo
rum, pedes
etiam ordi
ne.*

*Nullus est
numerus q
non aliquo
loco in ora
tione adhi
betur.*

In Orat.

*Multum in
terest inter
poema, &
orationē nu
merosam.*

*Difficilius
est oratione
numerosa
uti quā ver
su.*

Quid intersit inter oratorium numerū
atque poeticum, itemque inter oratio
nem & poema, diligenter nunc attendendū
est Numerum oratorum Græci Rhythmum
poeticum Metrum vocant. quod etiam si cō
stat vtrūque pedibus, habet tamen non sim
plicem differentiam. nam rhythmī spatio tē
porum constant: pedes etiam ordine. in Rhy
thmo enim nihil refert, dactylus ne sit an
anapæstus, cum eodem temporū spatio vter
que constet; in versu pro dactylo poni non
potest anapæstus. est & illud discrimen, quod
metri semper idem est cursus, Vt in Heroico
carmine, dactyli & spōdei. in oratione alius
atque alius numerus est adhibendus; ita vt
nullus sit, qui non aliquo loco adhiberi pos
sit. Ex his facile est intelligere, quam multū
inter orationem numerosam, & poema inter
sit. versus certis legibus adstrictus est, vt ni
hil fiat extra præscriptum: at in oratione ni
hil est certum, nisi vt apte verbis comprehē
datur sententia. itaque omnis nec claudicās
nec quasi fluctuans, & æqualiter constanter
que ingrediens, numerosa habetur oratio.
atque id in dicendo numerosum putatur, nō
quod constat totum e numeris, sed quod ad
numeros proxime accedit. Quo etiam diffi
cilis est oratione vti, quam versibus; quod

in

in illis certa quædam, & definita lex est, quã sequi sit necesse: indicendo autem nihil est propositum, nisi aut ne immoderata, aut angusta, aut dissoluta, aut fluens sit oratio, in quo illud est vel maximum, quod versus in oratione si efficitur coniunctione verborum vitium est, & quidem graue, ac longa animi prouisione fugiendum; & tamen eam coniunctionem, sicuti versum, numerose cadere, & quadrare, & perficere volumus. quod quomodo faciendũ sit, deinceps explicemus.

Versus in oratione si efficitur vitium est.

In qua parte ambitus debeat inesse numerus. Cap. XL.

ESt igitur intelligendum, in toto verborum ambitu numeros tenendos esse falluntur enim qui censent, cadere tantum numerose oportere, terminatque sententiam. & si enim id maxime decet, quoniam aures semper extremum expectant, in eoque acquiescunt: ad hunc exitum tamen a principio ferri debet verborum illa comprehensio; & tota a capite ita fluere, vt ad extremum veniens ipsa consistat. Cum autem omnes in oratione sint quasi permisti & confusi pedes; (nec enim effugere posset orator animaduersione si semper eisdem vteretur) qui numeri & ad principium, & ad medium, & ad extremum periodi sint magis accommodati explicandum est.

Ari. 3. rhet. ca. 9. Bice. in Crat. Quint. lib. 9. cap. 4.

Tota perionda numero si efficitur debet.

K 3 De

De initio Periodi. cap. XLI.

Arist. 1. c. 8

Cic. in orat.

Quintil. lib.

2. cap. 4.

Clausula

maxime cō

similitatem

desiderant.

Proximam

clausulis di

gigentiam

initia po

stulant.

Rhe. 3. c. 8.

Cicer. in or.

Huius he-

xametri e-

xordio cō-

pit.

Dochimus

semel posi-

tus quouis

loco aptus.

Clausulas diligentius, quam cetera oīa, seruandas esse, inter omnes conuenit; quod in his maxime perfectio, atq; absolutio iudicatur. proximā autem clausulis diligentiam initia postulant. nam & ad hæc intentus est auditor. optime hæc nascuntur a proceris numeris ac liberis, maxime dactylo quem heroum vocat Aristoteles, & pæone priore, quem idem auctor vt optimum probat. Cicero mollissimum quidem numerum eundemque amplissimum esse fatetur, sed Creticum anteponit, Anapæstus etiam qui dactylo est spatium par, ordine contrarius; recte orationem incipit. Cicero pro lege Manilia: Quamquam mihi semper frequens cōspectus vester: Exorsus est a spondeo, anapæsto, & cretico: Et in eadem oratione: Testis est Italia: a cretico: & Ita tantum bellum: ab anapæsto & spondeo: &, Qui Siciliam adiit a pæone priore. Initia versuum initijs orationis non conueniunt, & si Titus Liuius hexametri exordio cœpit: Facturus ne operæ pretium sim. Dochimus quouis loco aptus est, dum semel ponatur: iteratus, aut continuatus numerum apertum, & nimis insignem facit. Cicero de lege Agraria: Est illud amplissimum, quod paullo ante commemorauī, Quirites. Vbi a spondeo, & dochimo ducitur initium.

De

De fine Periodi. Cap. XLII.

IN extremo autem circuitu duo, aut tres sunt fere feruandi & notandi pedes: quo aut Choreos aut spondeos, aut alternos esse oportebit. Asia geminatus choreus, qui Dichoreus vocatur, maxime secuta est. cadit autem ille praeclare: sed in orationis numero nihil est tam vitiosum, quam si semper est idem. Spondeus est in clausulis firmus & stabilis, quo plurimum est usus Demosthenes. Peona alterum orationi cadenti aptissimum putat Aristoteles, quem Cicero non reiecit, sed aptiorem eo loco iudicat creticum: qui siue geminetur, siue spondeum praecedat, multum decoris habet in clausulis. Cicero pro Mar. Pristino more dicendi: creticus est geminatus, & spondeus. & Conseruatam ac restitutam puto: spondeus & duo cretici. Et, Nec vlla vnquam aetas de tuis laudibus conticescet: duo cretici & dichoreus. Nihil habet nec fortuna tua maius, quam ut possis: nec natura tua melius, quam ut velis conseruare quam plurimos. Duo item cretici. optime etiam est sibi iunctus anapaestus. Nam ubi libido dominatur, innocentiae leue praesidium est; nam synalcephe facit, ut vltimae syllabae pro vna sonent. Est & dochimus stabilis in clausulis, & seuerus. Cicero in Antonium; Te miror Antoni, quorum fa-

Qui peder
in extremo
circuitu
sunt seruā-
di.

Cic. in ora.
Quint. lib.

2. cap. 4.
Nihil tam
vitiosum est
in oratione
numerosa q̃
si semper est
idem.

Arist. peo-
na vltimū
Cic. creticū
aptissimum
iudicat in
clausulis.

pro Lig.

Craſſus.
Optime sibi
iungitur.
creticus in
clausulis.
Dochimus
in clausulis
stabilis est.
& seuerus.

K 4 Sta

*Philipp. 2.
Pro Mil.*

Lib. 2. c. 4.

*Clausula
versuum nō
conueniunt.
clausula o-
rationis.
Phil. 3.*

*Cur clausu-
la sint va-
rianda.*

Et imitere, eorum exitus non perhorrescere. Sed tuas Cn Pompei, (te enim iam appello ea voce, ut me audire possis) tuas inquam suspensiones perhorrescimus. Quia postrema syllaba breuis an longa sit ne in versu quidē refert. Multae sunt alię clausulae, quae numeroe & iucunde cadunt, quas diligentissimē ostendit Quintilianus. Etiam intelligendū est clausulas versuum fere non continere clausulis orationis, quod Bruto excidit: quamquam sciunt placuisse Catoni, & vitā dum esse, ne plurium syllabarum verbis utamur saepe in fine: quod etiam in carminibus est permolle. Non desunt enim qui Cicero nem vituperent in his: Familiaris coeperat esse balneatori. Et pro Caelio. Non minus dura Archipirata. Nec illud quidem praetereundum est clausulas maxime apparere, & intelligi; quod aures continuam vocem secutae, ductaeque velut prono decurrentis orationis flumine, tum magis iudicent, cum ille impetus flectit, & intuenti tempus dedit. Variandę sunt igitur, ne aut animorum iudicio repudientur, aut aurium satietate. Hoc vicissitudines numerorum efficiunt: qui praestabunt, ut neque ijs satientor, qui audient fastidio similitudinis; nec orator, id quod faciet, opera dedita facere videatur.

De

De media periodo. Cap. XLIII.

Cum verborum comprehensio a principio ferri debeat, & tota a capite ita fluere, ut ad extremum veniens ipsa consistat; dicendum est nunc, qui maxime cadant in orationem aptam numeri, & Aristoteles quidem spondeum numerum grandiore iudicat, quā desideret soluta oratio, iambum autem nimis e vulgari esse sermone. ita neque humilem, & abiectam orationem: nec nimis altam, & exaggeratam probat, plenam tamen eam vult esse gravitatis; ut eos, qui audient, ad maiorem admirationem possit traducere. Trocheum autem, quem alij tribrachym appellant, ab oratione segregat, quia contractio, & breuitas dignitatem non habent. ita pæona probat, quem orationi vel orienti, vel mediæ, vel cadenti aptissimum iudicat. Cicero autem sentit omnes in oratione esse permistos, & quasi confusos pedes, nec enim effugere posset animadversionem orator; si semper iisdem uteretur. Cū igitur, ut supra etiam dictum est, permista, & temperata numeris, nec dissoluta, nec tota numerosa oratio esse debeat: pæone maxime, quoniam optimus auctor ita censet, sed etiam reliquis numeris, quos ille præterit, temperanda est. In his, quæ demisso, atque humili sermone dicentur, iambus erit frequentissimus,

In orat.
Quint. lib.
9. cap. 4.
Lib. 3. rhe.
cap. 8.
quos numeros ab oratione segregat, quos maxime probet Arist.

Cic. sentit omnes in oratione esse permistos numeros.

*In humili
oratione la-
bus in am-
pliori pæo
in utraque
dactilo est
frequenti-
mus.*

*Dochimus
quouis loco
apius diuino
de non ise-
retur.*

tissimus, pæon in amplioribus, in utroque dactylus: ita varia, & perpetua oratione hi sunt inter se miscendi, & temperandi. sic mi nime animaduertetur delectationis aucupiū, & quadrandæ orationis industria. Nec vero nimius is cursus numerorū esse debet: id enim in dicendo numerosum putatur, nō quod totum constat e numeris, sed quod ad numeros proxime accedit. nullus enim pes est, qui non aliquando veniat in orationem, miscendi ergo sunt, curandumq; vt sint plures, qui placeant, & circumfusi bonis deteriores lateant. Dochimus quouis loco est ap tus, dummodo nō iteretur. Plurimum etiam venustatis habet Creticus. Cicero pro Mar. Nullius est tantum flumen ingenij, nulla di cendi aut scribendi, tantā vis, tantaque co pia, quæ non dicā exornare, sed enarrare C. Cæsar res tuas gestas possit: tamē hoc affir mo, & hoc pace dicā tua, nullā in his laudē esse ampliores, quam eam quam hodierno die consequutus es: In hac periodo sunt qui dem alij pedes, sed qui eam iucundissimam efficiunt: sunt cretici, dochimus, pæon, da ctylus, & spondei.

De his qua suapte natura numerosa sunt.

Cap. XLIV.

*Quam parua
paribus re-
feruntur
eius casus in*

Aliquando suapte natura numerosa sūt quæ dicūtur, etiam si nihil factum est de

de industria. Cū enim sunt casus in exitu si-
miles, aut paribus paria referuntur, quasi sua
sponte concinnitatem habet oratio; vt in il-
lo Ciceronis pro Milone, Est. n. Iudices hęc
non scripta, sed nata lex; quam non didici-
mus, accepimus, legimus; verum ex natura
ipsa arripuimus, haufimus, expressimus:
ad quam non docti, sed facti, non instituti,
sed imbuti sumus. Hęc enim talia sunt, vt
quia referuntur ad ea, ad quæ debent refer-
ri, intelligamus, non quæsitum esse numerū
sed sequutū. Quod fit item referendis con-
trariis. In hoc genere Cicero frequēs est, vt
illa sunt in quarto accusationis. Conferte
hanc pacē cum illo bello; huius Prætoris ad-
uentū cum illius Imperatoris victoria; hu-
ius cohortem impuram cum illius exercitu
inuieto; huius libidines cum illius continen-
tia: ab illo qui cepit, conditas, ab hoc qui
cōstitutas accepit, captas dicetis Syracusas.
Quæ sunt venustissima. Semper enim hęc
quæ a Græcis antitheta nominari supra di-
ximus, cum de figuris ageremus, numerum
oratorium necessitate ipsa efficiunt, & eum
sine industria,

exitu suū
similes, ora-
tio sua spou-
te numero-
sa efficitur.
Arist. 3. rhe
c. 9. in orat.
Quin. li. 9.
cap. 4.

Cum contra-
ria referun-
tur nomen-
tis sponte se
quuntur.

*Quæ vitia sint vitanda in oratione numero-
sa. Cap. XLV.*

Hæc tamen vitia in tota hac re dili-
gentissime sunt vitanda. In primis,
ne

Quint. lib.
9. c. 4.
Quæ vitia
vitanda sint
in hac re.

ne aperte verba traijciantur, quo melius aut cadat, aut voluatur oratio; deinde, ne inania quædam verba, quasi complementa numerorum, inculcentur: tertio, ne minutis numeris concidatur infringaturque sententia, sed verba iam probata, & electa concinne coagmententur. nam vel dura, inter se cōmista, potiora sunt inutilibus. Multa sunt autem, quæ, ijs vitijs declinatis, numerosè componendi laborem minuant. sunt enim multæ figuræ, quibus & casus, & numeri possint variari, sunt multa etiam, quæ idem valent atque significant, ex quibus exercitati facile illud eligunt, quod institutæ verborum comprehensioni maxime quadrat.

Multa minuant laborem componendi numere.

De magnitudine ambitus.

Cap. XLVI.

Periodus habet membra minima duo, sæpe tria. Cicero pro lege Man. Nam cum antea per ætatem nondum huius auctoritatem loci contingere auderem; statueremque nihil huc, nisi perfectum ingenio, elaboratum industria afferri oportere: omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putavi. Cicero eū ambitum mediocritatem habere ait, qui quatuor fere membris constat: nam & aures implet, & nec breuior est, quam satis sit, nec longior. vult autem, vt e quatuor, quasi hexametro-

Ambitus mediocritatis quatuor fere membris constat.

metrōrum versuum instar quod sit, constet fere plena comprehensio, eius generis est illud pro Milone. Ego cum tribunus plebis, re publica oppressa, me senatui dedissem, quem extinctum acceperam; equitibus Romanis, quorum vires erant debiles; bonis viris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant: mihi vnquam bonorum præsidium defuturum putarem? Debet autem periodus sensum concludere: sit etiam aperta, vt intelligi, & non immodica, vt memoria contineri possit.

Quint. lib.
9. cap. 4.
Quid vna-
stare debeat
periodus.

De numero, qui est in membris, & cuiusmodi ea esse debeant. Cap. XLVII.

Quid sit membrum, quid incisum, quid ambitus antea dictum est. illud etiam est explicatum; aliud esse circumscripte, aliud membratim dicere. illic enim circumscribitur verborum comprehensio, donec in clausula semel consistat; hic in singulis membris oratio insistit. Quod in pronuntiando magnopere reficit spiritum. vnde fit; vt oratio, quam membris carpinus, longior multo esse possit, quam ea, quæ constat circuitu. ita vt aliquando ad quindecim, aliquando ad viginti membra excurret; cuiusmodi est locus ille elegantissimus in oratione Ciceronis pro Milone: Occidi, occidi non Sp. Melium, qui annonaleuanda, iacturisque rei fami-

Cic. in ora.
Quint. lib.
9. cap. 4.

Oratio qua
membra con-
stat, valde
reficit spiri-
tum.

Oratio, quæ
membra car-
pitur longis-
sime aliqua
do excurret.

familiaris, quia nimis amplecti plebem videbatur, in suspitione incidit regni appetendi: non Tib. Gracchū, & quæ sequuntur. Nihil autem tam debet esse numerosum, quam hoc quod minime apparet, sed non tam aperte, & palam in incisionibus & membris numerus est adhibendus; quam aperte & palam in ambitu adhibetur.

In quo scribendi genere circumscripte, in quo sit membratim dicendum. Cap. XLVIII.

*In epidi-
co genere
nomina sunt
circumscri-
pta dicenda.
Arij. 3. rhe-
top. 12.
Cic. inorat.
Quib. lib. 3.
cap. 4.*

IN historia, laudationibus, totoque eo genere, quot Græci epidiæcon nominant, quod quasi ad inspiciendum delectationis causa comparatum sit, oīa Isocrateo, Theopompeoq; more illa circumscriptione, & ambitu dicenda sunt; vt tanquam in orbe inclusa currat oratio. itaque, postea quam est cognita hæc, vel circumscriptio, vel comprehensio; nemo, qui aliquo esset in numero scripsit oratione eius generis, quod esset ad delectationem comparatum, remotūq; a iudicijs forensique certamine; quin redigeret oēs in quadrup. numerumq; sententias. genus autem hoc orationis, nec totum alludendum est ad contentiones, & causas veras, nec omnino repudiandum. si enim semper vtare, cū satietatē affert, tū quale sit, ab imperitis etiam cognoscitur. Detrahit præterea actionis dolorem, aufert humanum sensum

*In veris cau-
sis, nec assu-
menda est
omnino nu-
mera. Arist.
Rhet. 1. 2.
Cic. inorat.
Quib. lib. 3.
cap. 4.*

sensum acturis, tollit funditus veritatē & fidē. Sed quoniam adhibēda nonnunquam est: primum videndum erit, quo loco, deinde quamdiu retinenda sit; tū quot modis commutāda. Adhibēda est igitur numerosa oratio; si aut laudandum est aliquid ornatius, vt Cic. in accusationis secundo de Sicilia laude dixit; aut exponenda narratio, q̄ plus dignitatis desiderat, quā doloris; vt in quarto accusationis idem Cicero de Syracusa sum situ dixit. est etiam apta procemijs maiorū causarum; vbi sollicitudine, miseratione, commendatione res eget. saepe etiam in amplificanda re, cōcessu omnī funditur numerose: & volubiliter oratio, id aut tū valet, cū is, qui audit ab oratore iam obfessus est ac tenetur. Non enim id agit, vt insidiantem obseruet: sed iā fauet, processūq; vult; dicendiq; vim admirans non inquit, quod reprehendat. Hęc autē forma per orationes quidem includit; sed in reliquis orationis partibus retinēda non diu est, nā cū locis supradictis ea fuerimus. vsq; tota dictio est ad incisa & membra transferēda. Incisim autem & membratim tractata oratio, in veris causis plurimum valet, maximeq; his locis, cum aut arguas, aut refellas.

Qua ratione paretur hæc facultas apte, ac numerose dicendi. Cap. XLIX.

HAcc autem facultas apte, atq; numero se dicendi, nō est tanti laboris, quan-

In amplificanda re numerosa funditur oratio.

Perorationes hoc genere orationis consistit.

Cic. in orz. Quint. lib. 8. cap. 4.

ti

*Non est isti
labaris quā
ti videtur
hac facul-
tas numero
se dicendi.*

*Antipater
Sidonius so-
litus est ver-
sus ex tempo-
re fundere.*

*Nihil est
tam tenerum
et flexibile
quam ora-
tio.*

ti videtur: nec ideo hæc tractantur a sum-
mis viris, vt oratio, quæ ferri debet ac flue-
re, dimetiendis pedibus, ac perpendendis syl-
labis consensescat. satis enim in hoc orato-
rem formabit multa scribendi exercitatio:
vt extempore etiam apte, numero seque di-
cat. ante enim circumscribitur mente sen-
tentia, confestimque verba concurrunt; quæ
mens eadem, quæ nihil est celerius, statim di-
mittit, vt suo quodque loco respondeat.
Quod si Antipater ille Sidonius solitus est
versus hexametros aliosque varijs modis ac
numeris fundere ex tempore; tantumque ho-
minis ingeniosi, ac memoris valuit exercita-
tio: vt, cum se mente ac voluntate conie-
cisset in versum; verba sequerentur: quanto
id facilius in oratione, exercitatione, & con-
suetudine adhibita consequemur? nihil est
enim tam tenerum, neque tam flexibile, ne-
que quod tam facile sequatur; quocumque
ducas, quam oratio, ex hac versus; ex eadem
dispares numeri consciuntur: ex hac hæc
etiam soluta varijs modis, multorumque ge-
nerum oratio, & vt mollissimam ceram ad
nostrum arbitrium formamus, sic orationis
genus ad omnem rationem, & ad aurium vo-
luptatem, & animorum motum facile muta-
tur, & vertitur: neminem itaque pæon, aut
creticus ille, aut dichoraus conturbet: ipsi
occurret orationi ipsi, inquam, se offerent,
& respondebunt non vocati. consuetudo
modo

modo adfit scribendi hoc modo, atque dicendi. vt enim musici accurate primo, & cogitate suæ artis præscripta, & formulas obseruant; at, vbi vsus accessit, sine cogitatione etiam, & cura, eadem illa, incredibili celeritate efficiunt: sic, vbi orator hoc modo scribere initio consueuerit, sine vlllo labore postea similiter scribet, ac dicet.

Quanti momenti sit apte dicere.

Cap. L.

Quantum autem sit apte dicere, experiri licet; si aut compositi oratoris bene structam collocationem dissoluas permutatione verborum: corrumpatur enim tota res; vt hæc Ciceronis in Corneliana: Neque me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos, & Lælios, multi venalicij mercatoresque superarunt: immuta paululum, vt sit. Multi superarunt mercatores, venalicijque: perierit tota res, & quæ sequuntur: Neque vestis, aut cælatum aurum, & argentum, quo nostros veteres Marcellos, Maximosque multi eunuchi e Syria, Aegyptoque vicerunt. Verba permutata sic, vt sit, Vicerunt eunuchi e Syria, Aegyptoque. Adde tertium, Neque vero ornamenta ista villarum, quibus L. Paulum, & L. Mummiū, qui rebus his urbem Italiamque referferunt, ab aliquo

*Cic. in ora.
Quintil. lib.
2. cap. 4.*

*Hac oratio
non extat:
sed hic locus
est apud
Cic. in ora.*

aliquo video perfacile Deliaco, aut Syro
 potuisse superari: fac ita: Potuisse supera-
 ri ab aliquo Syro, aut Deliaco. Vides ne,
 vt, ordine verborum paulum commutato.
 Iisdem verbis, stante sententia, ad nihilum
 omnia recidant, cum sint. ex aptis dissolu-
 ta? Aut si alicuius ineonditi arripias dissi-
 patam aliquam sententiam, eamque ordine
 verborum paulum cōmutato, in quadrum
 redigas, efficiatur aptum illud, quod fuerit
 antea diffuens, ac solutum. Age sume de
 Gracchi apud Censores illud. Abesse non
 potest, quin eiusdem hominis sit, probos
 improbare, qui improbos probet. Quanto
 aptius, si ita dixisset: Quin eiusdem homi-
 nis sit, qui improbos probet, probos impro-
 bare? Hoc modo dicere nemo vnquam no-
 luit; nemoque potuit quin dixerit. Qui
 autem aliter dixerunt, hoc assequi non
 potuerunt. Res autem se sic habet; (vt
 breuissime dicam, quod sentio) Composi-
 te, & apte sine sententijs dicere, infania est;
 sententiose autem sine verborum, & or-
 dine & modo, infania: sed huiusmodi ta-
 men infania, vt ea qui vtantur, non stul-
 ti homines haberi possint, etiam plerum-
 que prudentes, quo, qui est contentus,
 vtatur. eloquens vero, qui non appro-
 bationes solum, sed admirationes, cla-
 mores, plausus, si liceat, mouere debet,
 omnibus oportet ita rebus excellat; vt ei
 turpe

*Eloquens
 omnibus de
 his rebus
 excellere.*

turpe sit quidquam aut spectari, aut audiri libentius. Hæc Cicero in oratore. Quare cum Aristoteles, qui aureum fundit flumen orationis: cum Theophrastus qui a diuinitate loquendi nomen inuenit: cum Isocrates, quem eloquentiæ patrem Cicero appellat: cum Demosthenes, cui sine dubio summa vis eloquentiæ conceditur: cum Cicero, qui primus cum Græcorum gloria latine dicendi copiam æquauit, hanc eloquentiæ partem tanti fecerint: eam nobis summa debemus industria, summo etiam studio comparare.

*Aristoteles
aureum fun-
dit oratio-
nis flumen.
Demosthe-
ni summa
vis eloquen-
tiæ concedi-
tur.*

De tribus generibus dicendi.

Cap. LI.

Perspiciuum est, aliud dicendi genus in paruis causis, aliud in modicis, aliud in grauibz desiderari. Nec solum varie causæ varium dicendi genus, efflagitant, sed diuersæ orationis partes, diuersam quoque orationis formam postulant, quod cum ita sit, quot sint genera dicendi, & in quibus tum causis, tum orationis partibus ea sint adhibenda, dicamus. tria sunt igitur dicendi genera, in quibus omnibus peræque debet florere excellens & perfectus orator; Vnum subtile, acutum, & tenue: Alterum vehemens, copiosum, & gra-

*Cic. in orat.
Quint. lib.
9. cap. 4.*

*Tria sunt
genera di-
cendi sub-
tile, tempera-
tum, & ve-
hemens.*

L 2 ue,

*Cic. in or.
Quintl. lib.
12. cap. 10.*

*Genus sub-
tile in pro-
bando, mo-
dici in dele-
tando, ve-
hemens in
flectendo ver-
satur.*

*Qua dicen-
di ornamen-
ta conue-
niant gene-
ri tempera-
to.*

*Genus dicē-
di graue
vim habet
maximam.*

ue, Tertium est interiectum, intermedium,
& quasi temperatum, in quo neque est acu-
men superioris generis; nec vis posterioris.
Cum autem oratoris tria sint officia, doce-
re, mouere, & delectare: subtile in proban-
do, modicum in delectando, vehemens in fle-
tendo versatur. In genere subtili forma de-
bet esse orationis a vinculis numerorum li-
bera & soluta; non tamen vaga; vt ingredi
libere, non vt licenter videatur errare. dili-
gentia etiam conglutinandi verba præter-
mittenda est, & omnis insignis ornatus re-
mouendus: ponentur tamen acutæ, crebræ-
que sententiæ: ornamenta verborum & sen-
tentiarum cum tropis verecunde parceque
adhibebuntur: translationes tamen poterūt
esse crebriores; nec tam crebræ tamen: quā
in genere dicendi amplissimo. Genus tempe-
ratum vberius est aliquanto & robustius,
quā hoc humile, de quo dictum est, submis-
sus autem, quam illud, de quo dicitur, am-
plissimum: huic omnia dicendi ornamenta
conueniunt, plurimumque est in hac oratio-
ne suauitatis. In idē verborum cadunt lumi-
na omnia, multa etiam sententiarum. Hoc
in genere neruorum vel minimum, suauita-
tis autem est vel plurimum. At illud amplū,
grauē, copiosum, ornatum, vim profectio ha-
bet vel maximā: modo enim perfringit, mo-
do irrepit in sensus, inserit nouas opinio-
nes,

nes, euellit insitas, hic orator & defunctos excitabit, vt Appium Cæcum: apud hunc & patria ipsa exclamabit, aliquemq; (vt apud Ciceronem in oratione contra Catilinā in senatu) alloquetur, hic & amplificationibus extollet orationē, & vi superlationum quoque eriget: vt. Quæ Charybdis tam vorax? & Oceanus medius fidius ipse: hic iram, hic misericordiā inspirabit: hic dicet. Te vidit, & fleuit, & appellauit: & per omnes affectus tractatur. His tribus generibus vtetur orator, vt res exiget, nec pro causa modo, sed pro partibus causæ. Magni igitur iudicij, summæ etiam facultatis esse debet moderator ille, & quasi temperator huius tripartitæ varietatis. nam & iudicabit, quid cuique opus sit, & poterit quocumque modo postulabit causa, dicere. Ad causas tenues, cuiusmodi est causa pro Cæcina, submissum: ad graues, qualis est Rabirij, vehemens: ad mediocres, ex quo genere est pro lege Manilia, temperatum dicendi genus accommodandum est. In eadem etiam ratione ad conciliandum quidem mediocre: ad docendum vero atque probandum subtile, & enucleatū: ad mouendum graue debet adhiberi. Est enim eloquentis propriū, parua submissee, modica tēperate, magna grauitate dicere. Multum etiā refert quæ sit persona eius, qui dicit, & eorum, qui audiunt. non enim

L 3 omnis

In Orat.
pro Cæc. 2.
rat. 1.

Phil. 5.

Orator utitur
his tribus
generibus
vt res
exiget.

Ad causas
tenues ge-
nus dicendi
tenue, ad
graues gra-
ue, ad me-
diocres tem-
peratū ac-
commodan-
dum est.
Eloquentis
propriū est
parua sub-
missee, modi-
ca temperate,
magna gra-
uiter di-
cere.

Genus ora-
tionis ad
personam, lu-
ci, & tempo-
ris ratione
aptari de-
bet.

Eloquentia
sicut cetera-
rum rerum
fundamen-
tum est sa-
pientia.

omnis fortuna, non omnis honos, non om-
nis auctoritas, non omnis ætas; nec vero
locus, aut tempus, aut auditor omnis eodem
aut verborum genere tractandus est, aut
sententiarum. in omnibus etiam rebus vi-
dendum est, quatenus. et si enim suus cui-
que modus est, tamen magis offendit ni-
mium quam parum. unde fit, vt eloquen-
tiæ sicut reliquarum rerum, fundamentum
sit sapientia. Hæc de eloquutione dicta
sint. Nunc, quoniam omnia conforman-
dæ, & expoliendæ orationis præcepta ex-
posita sunt, ordine, vt instituimus, ad me-
moriæ transeamus.

De memoria. Cap. LII.

Cic. 3. de or.
Quinct. lib.
11. cap. 2.
Simonides
Chius memo-
riæ artem
instituit.

Memoria
inuenitur si
gnatis ani-
mo sedibus.

Memoriæ artem primum omnium in-
stituisse ferunt Chium Simonidem.
Cum enim celebri & frequenti conuiuio in-
teresset, de triclinio egressus est: eo egresso
triclinium supra conuiuas corruit, atque
ita contudit; vt, cum eos humare vellent
sui, non possent obtritos internoscere vllò
modo. Tunc Simonides dicitur, ex eo,
quod meminisset, quo eorum loco quisque
cubiisset, demonstrator vniuscuiusque se-
peliendi fuisse. Ex hoc Simonidis facto no-
tatum videtur, iuuari memoriæ signatis
animo sedibus. quod suo quisque etiam ex-
peri-

peri-
ca a
sa a
ijs f
sube
gita

Ec-
cios
exist
eius
men
mod
stat:
infin
prius
fides
rus h
rum.
que f
abun
bere
præse

perimento credere potest. Nam cum in loca aliqua post tempus reuertimus, non ipsa agnoscimus tantum, sed etiam quæ in ijs fecerimus, reminiscimur, personæque subeunt, nonnumquam tacitæ quoque cogitationes in animum reuertuntur.

An memoria sit eloquentia pars.

Cap. L I I I.

ETiam si memoria, eloquentiæ cum alijs artibus sit communis, tamen artificiosa memoria oratoriæ artis merito pars existimatur, nesciretur enim, quanta vis eius esset, quanta diuinitas; nisi in hoc lumen orandi vim extulisset. non enim rerum modo, sed etiam verborum ordinem præstat: nec ea pauca contextit, sed prope in infinitum; ita, vt in longissimis actionibus prius audiendi patientia, quam memoriæ fides deficiat. non immerito igitur thesaurus hic eloquentiæ dicitur, cum exemplorum, legum, sapienter dictorum, beneque factorum velut quasdam copias, quibus abundare, quasque in promptu semper habere debet orator, incredibilis eius vis præsentet.

*Artificiosa
memoria
eloquentiæ
pars est.*

*Memoria
est eloquentiæ
thesaurus.*

L 4 Do

De artificio memoria. Cap. LIV.

De orat. 1.
ad Her. lib.
2. Quinti.
lib. 11. c. 2.
Artificium
memoriae
constat locis
et imagini-
bus.
Cuiusmodi
loca esse de-
beant.

Artificium igitur memoriae, a veteribus traditum, locis constat, & imaginibus. Ita quæ ijs, qui hanc ingenij partem exercet, loca multa prius animo capienda sunt spatiosa, multa varietate signata, illustria, explicata modicis intervallis; ut ædium fere magnarum, aut alterius ædificij. hæc animo diligenter sunt affigenda, ut sine cunctatione, ac mora partes eius omnes cogitatio possit ordine percurrere. plus enim quam firma debet esse memoria, quæ aliam memoriam adiuuet. tum ea, quæ fuerint scripta vel cogitatione comprehensa, ordine his locis sunt commendanda, signis, quæ memoriam eorum excitent, notata. ita fiet, ut res ordine teneantur. Exempli gratia; si sit de navigatione, re militari, & agricultura dicendum, navigationis anchora, rei militaris gladius vel spiculum, agriculturæ spica, vel simile aliquid imago esse potest. hæc imagines supradictis locis ordine sunt committendæ. deinde, cum repetenda fuerit memoria, incipies ab initio loca recensere, & quod cuique credideris, reposes. imago enim cuiusque admonebit, ut quamlibet multa sint, quorum meminisse oporteat, sint singula cōnexa quodam cho-

ro. sic enim fit, ut ordinem rerum locorum ordo conseruet, res autem ipsas rerum effigies notent. Utendum est autem imaginibus aliquid agentibus, acribus, insignitis, quæ occurrere celeriterque percutere animum possint. Loca quæ assumpseris, egregie commoditerque notare oportebit, ut perpetuo hærete possint. Nam imagines pro rerum varietate subinde sunt mutandæ, at loca perpetuo remanere debent.

Ordinem rerum, locorum ordo, res ipsas, imagines notant. Cuiusmodi debeant esse imagines.

Quid conferat hoc memoria artificium.

Cap. LV.

VT ad quædam prodesse hæc non est negandum, ut si rerum nomina multa per ordinem audita reddenda sint, vel res diuersæ ordine complectendæ: sic in discendis orationis perpetuæ verbis nihil fere profuit. singulorum enim verborum imagines memoriæ mandare, & inutile esset, & infinitum. si longior complectenda memoria oratio fuerit, proderit per partes ediscere. non est autem inutile, quo facilius hæreant, aliquas apponere notas, quarum recordatio commoneat, & quasi excitet memoriâ illud neminem non iuuabit, iisdem, quibus scripserit chartis, ediscere. Si tamen quis vnam maximamque artem memoriæ quærat, exercitatio est, & labor. multa ediscere, multa

De orat. r. Quint. lib. 11. c. 2. Singulorum verborum imaginem memoriæ mandare et inutile est & infinitum.

Exercitatio est maxima memoriæ ars.

Themistocles Mithridates, Crassus, Cyrus & Theodectes memoria plurimū valuerunt.

multa cogitare, & si fieri potest quotidie, potentissimum est. Quantum autem natura studioque valeat memoria, vel Themistocles testis est, quem vnum intra annum optime locutum esse Persice constat: vel Mithridates, cui duas & viginti linguas, quot nationibus imperabat, traditur notas fuisse: vel Crassus ille diues, qui cum Asiæ præflet, quinque Græci sermonis differentias sic tenuit, vt qua quisque apud eum lingua postulasset, eadem sibi ius redditum ferret: vel Cyrus, quem omnium militum tenuisse creditum est nomina: quin semel auditos quamlibet multos versas protinus reddidisse dicitur Theodectes. Explicatis memoriæ præceptis, restat, vt de pronuntiatione dicamus.

De pronuntiatione, & eius utilitate.

Cap. LVI.

*De Orat. 3.
ad Her. lib.
3. Quintil.
lib. II. c. 3.
Pronuntia-
tionis laus.*

Pronuntiatio a plerisque actio dicitur; sed prius nomen a voce, sequens a gestu videtur accepisse. hæc autem pars est, quæ in dicendo vna dominatur: sine hæc summus orator esse in numero nullo potest, mediocris hac instructus summos sæpe superare. Nam & infantes actionis dignitate eloquentiæ sæpe fructum tulerunt, & di-

ferti

ferti
tati s
mas
garet
secun
si con
autem
que; q
per c
netra
stu, q
dum c

V
tur.
se affe
ueri v
num, a
stulat
dens:
plenun
metus,
aliud v
nens,
volupt
tum, ac

ferti deformitate agendi multi infantes putati sunt. ut iam non sine causa huic primas dedisse Demosthenes dicatur, cum rogaretur quid in dicendo esset primum, huic secundas, huic tertias. est enim actio quasi corporis quædam eloquentia. Cum sit autem in duas diuisa partes, vocem gestumque; quorū alter oculos, altera aures mouet, per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus; prius de voce, deinde de gestu, qui voci etiam accommodatur, dicendum est.

Actio est quasi corporis quædam eloquentia. Pronuntiatio enim duas sunt partes.

De voce. Cap. LVII.

Vocis mutationes totidem sunt, quot animorum, qui maxime voce mouentur. Itaque, perfectus orator utcumque se affectum videri, & animum audientis moueri uolet, ita certum vocis admovebit sonum, aliud enim vocis genus iracundia postulat, acutum, incitatum, crebro incidens: aliud misratio ac mæror, flexibile, plenum, interruptum, flexibili voce: aliud metus, demissum, & hæsitans, & abiectum: aliud vis, contentum, vehemens, imminens, quadam incitatione grauitatis: aliud voluptas, effusum, lene, tenerum, hilaratum, ac remissum: aliud molestia, sine com-

miser-

De ora. Rb. 3. ad Her. lib. 3. Quintil. lib. 11. cap. 3. Animum maxime voce mouetur. Quod genus vocis postulant iracundia, misratio, metus, vis & voluptas.

miseratione, graue quiddam, & vno pressu, ac sono obductum. Ac vocis quidem bonitas optanda est (non est enim in nobis) sed tractatio in nobis. ergo bonus orator variabit & mutabit, omnesque sonorum tum intendens, tum remittens persequetur gradus. nec modo in diuersis rebus, sed etiam in iisdem partibus, iisdemque affectibus, quaedam non ita magnas vocis mutationes adhibebit. nam varietas cum gratiam præbet, ac renouat aures, tum dicentem ipsa laboris mutatione reficit.

Bonus orator omnes sonos tum intendens tum remittens variat gradus.

De gestu. Cap. LVIII.

Nihil in gestu debet superesse.

Qua sunt vitanda in gestu.

VOcem subsequi debet gestus, & animo simul cum ea parere. gestu sic utendum est, ut nihil in eo supersit. Status erit erectus & celsus, rarus incessus nec ita longus, excursio moderata eaque rara, nulla mollicia ceruicum, nullæ argutiæ digitorum, non ad numerum articulus cadens, trunco magis toto se orator moderabitur, & virili laterum flexione; brachij projectione in contentionibus, contractione in remissis; pedis suppositione in contentionibus, aut incipiendis, aut finiendis. Sed in ore sunt omnia. in eo autem ipso dominatus

natus
actio
oculi
animi
com
non
ad in
feran
ne, tu
ritate
te cu
quasi
cong

Q
Rhe
ria,
cius
est d
ut or
est,
hort
yber
Dei
ligen
eloq
qui v
nij l

natus est oculorum. animi enim est omnis actio; & imago animi vultus est, indices oculi. hæc est vna pars corporis, quæ quot animi motus sunt, tot significationes, & commutationes possit efficere. nam oris non est nimium mutanda species; ne aut ad ineptias; aut ad prauitatem aliquam deferamur. Oculorum igitur tum intentione, tum remissione, tum coniectu, tum hilaritate motus animorum significabimus apte cum genere ipso orationis. est enim actio quasi sermo corporis, quo magis menti congruens esse debet.

In ore præcipue in oculis est maximæ actionis. Oris ne nimium mutetur species.

Actio est quasi corporis sermo.

QUoniam in his tribus libris breuiter, vt vires nostræ tulerunt, quid esset Rhetorica, quod eius officium, quæ materia, atque finis, dictum est; & de singulis eius partibus, earumque vi, & præceptis est disputatum: illud solum nunc superest; vt omnes ad eloquentiam, quæ nihil aliud est, quam copiose loquens sapientia, cohortemur. ex qua illi profecto maximos & yberimos fructus percipient, qui eam ad Dei Opt. Max. cultum, ac venerationem diligentissime contulerint. Cui enim potius eloquentiæ studia consecrentur, quam illi qui vt hominis decus ingenium, sic ingenij lumen esse voluit eloquentiam? Hoc igitur

174 DE ARTE RHET. LIB. III.
igitur agamus, hoc curemus, in hoc co-
natus, cogitationesque nostræ semper cui-
gilent: vt tum eloquentiæ, tum cetera-
rum artium studia parenti vitæ nostræ de-
seruiant. Cui omnia honoris, om-
nia virtutis, omnia ingenij sine
vlla exceptione debentur
ornamenta.

F I N I S.

I N-

Pa
hil qu
17.lin
lin.18
65.lin
lin.18
l. 30.
marg.
cressan
in ma
la.pag
114.l
lin.1.
152.l
158.l

Errata sic corrige.

Pagina 4. linea 15. *causarum*. pag. 9. lin. 4. *cum nihil quisquam egregium*. pag. 12. lin. 20. *efficiatur*. pag. 17. lin. 4. *ut bellū*. pag. 50. lin. 1. *ad honestatem*. pag. 63. lin. 18. *sit indocta*. pag. 63. lin. 24. *causa ponetur*. pagin. 65. lin. 14. *parte posita*. pag. 65. lin. 25. *depulsio* pag. 17 lin. 18. *a parentibus*. pag. 100. lin. 19. *vocant*. pag. 105. l. 30. *in marg. aere, flando*. 112. *conduplicatio reponere in marg. ἀνὰ δὲ πλωσις*. pa. 113. 27. *immutata*. p. 114. l. 18 *creffamq; pharetram*. 118. lin. 3. *aut paribus*. 130. li. 10 *in marg. μίμησις*. pag. 132. lin. 14 *magna ex parte, nulla*. pag. 146. lin. 7. *tamen hoc*. pag. 146. lin. 18. *nece*. pag. 114. lin. 4. *oratorium*. pag. 151. lin. 2. *quos aut*. pa. 152. lin. 1. *perhorrescere*. pag. 152. lin. 22. *impetus stetit*. pag. 152. lin. 25. *aurium sati* pag. 152. lin. 27. *satiētur* pag. 158. lin. 12. *quod Græci*.

Cetera errata vel apertiora vel leuiora
ipse prudens lector animaduertes.

Errata in corrigé.

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

IN

V

L

Rhen

&

Rhen

&

an

Qua

&

Can

r

De

b

a

Qu

t

a

Rh

e

El

a

INDEX EORVM, QV AE vnoquoque capite singulorum librorum continentur.

Libri primi capita.

<i>VID sit Rhetorica, quod eius officium & finis, cap. I.</i>	<i>mum quidem natura. c.VIII.</i>	<i>cap. IX.</i>
<i>Rhetoricę utilitas, dignitas & vis. cap. II.</i>	<i>De arte.</i>	<i>cap. X.</i>
<i>Rhetorica materia qua sit: & quo differat ab alijs artibus. cap. III.</i>	<i>De exercitatione.</i>	<i>cap. XI.</i>
<i>Questio, rhetorica materia & quotuplex sit, cap. IV.</i>	<i>De inuentione.</i>	<i>cap. XII.</i>
<i>Causarum esse tria genera. ibid.</i>	<i>Inuentio quid sit, quid argumentum & argumentatio.</i>	<i>cap. XIII.</i>
<i>De exornatione, deliberatione, & iudicio. cap. V.</i>	<i>Argumenta quotuplicia sint.</i>	<i>cap. XIV.</i>
<i>Quomodo hypothesis ad thesim reuocanda sit. cap. VI.</i>	<i>Locorum numerus e quibus eruuntur argumenta.</i>	<i>cap. XV.</i>
<i>Rhetoricę partes quot sint & quę. cap. VII.</i>	<i>De definitione.</i>	<i>cap. XVI.</i>
<i>Eloquentia quibus rebus comparetur, ac pri-</i>	<i>De partium distributione.</i>	<i>cap. XVII.</i>
	<i>cap. XVI.</i>	<i>cap. XVIII.</i>
	<i>De notatione.</i>	<i>cap. XIX.</i>
	<i>De coniugatis.</i>	<i>cap. XX.</i>
	<i>De genere & forma.</i>	<i>cap. XXI.</i>
	<i>De similitudine, & dissimilitudine.</i>	<i>cap. XXII.</i>
	<i>De contrarijs.</i>	<i>cap. XXIII.</i>
	<i>De adiunctis.</i>	<i>cap. XXIV.</i>
	<i>De antecedentibus, & con-</i>	<i>cap. XXV.</i>

M so.

I N D E X.

<p>sequentibus. c. XXIII.
 De repugnantibus. cap.
 XXIV.
 De causis. cap. XXV.
 De effectis. cap. XXVI.
 De cōparatione. c. XXVII.
 De argumentis remotis.
 cap. XXVIII.
 De praiudicijs & testibus.
 cap. XXIX.
 De usu, & utilitate loco-
 rum. cap. XXX.
 Qui modus in argumen-
 tis adhibendus. cap.
 XXXI.
 De affectibus. c. XXXIII.
 De amplificatione a defi-
 nitionibus conglobatis.
 cap. XXXIII.
 De amplificatione a conse-
 quentium frequentatio-
 ne. cap. XXXIV.
 De amplificatione a con-
 trariarum rerum confi-
 ctio. cap. XXXV.
 De amplificatione a dissi-
 milium, & inter se pu-
 gnantium rerum confi-
 ctio. cap. XXXVI.
 De amplificatione a cau-
 sis conglobatis, & his,</p> | <p>qua sunt orta de cau-
 sis. cap. XXXVII.
 De amplificatione a simi-
 litudine, atque exemplo.
 cap. XXXVIII.
 Ficta persona, & res muta
 nonnumquam vim affe-
 runt ad amplificandum,
 cum illis sermonem da-
 mus. Cap. XXXIX.
 Qua sint ad amplifican-
 dum adhibenda.
 cap. XL.
 Quid in amplificatione ser-
 uandum. cap. XLI.
 Cur quaedam inuentionis
 praecepta ad causarum
 genera dentur accommo-
 data. cap. XLII.
 De dignitate exornationis.
 ibid.
 Laus ex tempore ducitur.
 cap. XLIII.
 Laus quomodo ducatur ex
 tempore praeiterito. ibid.
 Quomodo ducatur laus ex
 tempore, quo vixit is,
 qui laudantur: & qua
 sint qua laudantur.
 cap. XLIV.
 De bonis animi. & virtu-
 te,</p> |
|--|---|

INDEX.

te, qua scientia cernitur, Cap. XLV.	De generibus causarum, qua spectantur in exordijs. Cap. III.
De virtute, qua in actione consistit. Cap. XLVI.	Exordia cuiusmodi esse debeant. Cap. IV.
Quomodo ex animi bonis ducatur laus. c. XLVII.	Exordij vitia. Cap. V.
Quomodo ducatur laus ex tempore, quod finem hominis insequitur. Cap. XLVIII.	De exordio quadam in genere Iudiciali. Cap. VI.
De laude urbiū. c. XLIX.	De exordio in exornatione, & deliberatione. Cap. VII.
De deliberatione. Cap. L.	De narratione. Ca. VIII.
De re de qua deliberatur, & qua sint in deliberatione spectanda. Cap. LI.	Narratione quando utendum. Cap. IX.
De ijs, qui deliberant. Cap. LII.	De confirmatione. Cap. X.
Quid primum in deliberatione spectandum sit, vel de honestate, qua est prima pars suadendi. Cap. LIII.	Status quid sit. Cap. XI.
De altera parte suadendi, hoc est de utilitate. Cap. LIV.	Status quot sint. Ca. XII.
De eo, qui suadet. Cap. LV.	De ratione, firmamento, & iudicatione. c. XIII.
Quadam in deliberatione observanda. Cap. LVI.	Quaestio, qua in scripto existit, quo statu contineatur. Cap. XIV.
Libri secundi capita.	Status quomodo tractetur. Cap. XV.
D E dispositione. Cap. I.	De argumentatione. Cap. XVI.
De exordio. Cap. II.	De ratiocinatione. Cap. XVII.
	Ratiocinationis quot sint partes. Cap. XVIII.
	De enthymemate. c. XIX.

I N D E X.

De inductione. cap. XX.	De hyperbole. cap. XXI.
De exemplo. cap. XXI.	De ornatu, qui est in ver-
De epicheremate. c. XXII	bis coniunctis. c. XXII.
De Sorite. cap. XXIII.	De figuris. cap. XXIII.
De dilemmate. c. XXIV.	De generibus figurarum.
De consutatione. c. XXV.	cap. XXIV.
Argumentationes oratoria	Figura verborum quot mo-
quo tractanda. c. XXVI.	dis fiant. cap. XXV
De peroratione. c. XXVII	Figura qua fiant per adie-
Libri tertij capita.	ctionem. cap. XXVI.
D E eloquutione. cap. I.	Repetitio. pag. 91
In eloquutione qua	Conuersio. 92
spectanda sint. cap. II.	Complexio. 93
De ornatu. cap. III. & IV	Conduplicatio. ibid.
De verbis simplicibus. c. V	Traductio. 93
De verbis inusitatis. c. VI.	Synonymia. 93
De verbis nouis. cap. VII.	Polysyndeton. 93
De tropis. cap. VIII.	Gradatio. 94
De metaphora. cap. IX	Figura verborum, qua
Metaphora, siue translatio	fiunt per detractiōem.
quotuplex sit. cap. X.	cap. XXVII.
De synecdoche. cap. XI.	Dissolutio. pag. 95
De metonymia. cap. XII.	Adiunctio. 95
De antonomasia. c. XIII.	Disunctio. 96
De onomatopœia. c. XIV.	Synecdoche. 96
De cathachresi. cap. XV.	Figura verborum, qua fiunt
De metalepsi. cap. XVI.	similitudine vocis. cap.
De allegoria. cap. XVII.	XXVIII.
De ironia. cap. XVIII.	Annominatio. pag. 97
De periphrasi. cap. XIX.	Similiter cadens. 98
De hyperbato. cap. XX.	Similiter desinens. 98

Com-

I N D E X.

XXI.	Compar. sive Isocolon.	99.	Execratio.	ibid.
ver-	Contrapositum seu antithe-		Epiphonema.	ibid.
XII.	ta.	99	Exclamatio.	ibid.
III.	Commutatio.	100	Alia praterca sunt, qua	
rum.	Figura verborum quid cō-		valent ad illustrandā	
ot mo	ferant orationi, & quid		orationem, quibus La-	
XXV	in eis cauendum sit. ca.		tinum nomen nondū in-	
adie-	XXIX.		uentum est.	112
XVI.	De figuris sententiarum.		Figurarum cur nullus cer-	
g. 91	cap. XXX.		tus sit numerus.	113
92	In interrogatio. pag. 102		De collocazione verborū.	
93	Responso.	103	cap. XXXI.	
ibid.	Subiectio.	ibid.	De ordine verborum. cap.	
93	Occupatio. 103. & 104		XXXII.	
93	Correctio.	104	De iunctura verborum.	
93	Dubitatio.	ibid.	cap. XXXIII.	
94	Communicatio.	105	De modo, & forma verbo-	
qua	Prosopopœia.	ibid.	rum. cap. XXXIV.	
nem.	Apostrophe.	106	De origine orationis nyme	
	Hyporyposis.	ibid.	rosa. cap. XXXV.	
	Aposiopesis.	107	Numerosa oratio cur inue-	
ag. 95	Ethopœia.	ibid.	ta. cap. XXXVI.	
95	Emphasis.	ibid.	De incisis mēbris & perio-	
96	Sustentatio.	ibid.	dis, in quib ⁹ numer ⁹ obser-	
96	Pratermissio.	108	uatur. cap. XXXVII.	
ta fuit	Licentia.	ibid.	De pedibus qui numerum	
cap.	Concessio.	109	efficiunt. c. XXXVIII.	
	Ironia.	ibid.	De numero oratorio. cap.	
ag. 97	Distributio.	110	XXXIX.	
98	Permissio.	ibid.	Numer ⁹ in qua parte am-	
s. 98	Deprecatio.	111	bitus inesse debeat. c. XL.	
Com-			M 3 De	

I N D E X.

De initio periodi. c. XLI. De fine periodi. c. XLII. De media periodo. Cap. XLIII. De ijs, qua suapte natura numerosa sunt. Cap. XLIV. Qua vitia sunt vitanda in oratione numerosa. Cap. XLV. De magnitudine ambitus. Cap. XLVI. De numero qui est in membris, & cuiusmodi ea esse debeant. Cap. XLVII. In quo scribendi genere circumscripse, in quo sit mēbratim dicendum. Cap. XLVIII.	<p>Qua ratione paretur hac facultas apte, numero-
seque dicendi. c. XLIX.</p> <p>Quanti momenti sit apte dicere. Cap. L.</p> <p>De tribus generibus dicendi. Cap. LI.</p> <p>De memoria. Cap. LII.</p> <p>An memoria sit pars eloquentia. Cap. LIII.</p> <p>De artificio memoria. Cap. LIV.</p> <p>Memorie artificium quid conferat. Cap. LV.</p> <p>De pronuntiatione, & eius utilitate. Cap. LVI.</p> <p>De voce. Cap. LVII.</p> <p>De gestu. Cap. LVIII.</p> |
|--|---|

F I N I S.

INDEX ALPHABETICVS
 eorum omnium, quæ his tribus
 libris continentur.

A

Busio, Græ. Ca-
 tachresis: qd:
 cū exemplis.
 pag. 102

Abusio quomodo distin-
 guatur a metaphora.

ibid.

Actionis seu pronuncia-
 tionis laus & vtilitas.

170

Actioni primas partes in
 dicendo dedit Demo-
 sthenes.

171

Actio est quasi corporis
 quædam eloquentia.

171

Adiuncta quid sint.

18

Adiuncta latissime patēt
 ibid.

Adiunctio fit tribus mo-
 dis: & quid sit,

116

Adiunctio protozeugma
 & hypozeugma com-
 prehendit.

ibid.

Aduersa quid sint.

17

Aegritudo quid sit. 10

Aenigma est obscurior al-
 legoria. 105

Affectuum tractatio quā
 habeat vtilitatem 28

Affect⁹ in exordio & per
 oratione sunt frequen-
 tissimi in narratione
 & confirmatione bre-
 uiores. 84

Affectibus mouēdis quo-
 modo quis erit poten-
 tissimus quoque mo-
 do maxime mouean-
 tur. 85

Afficiatur necesse est o-
 rator priusquam affi-
 cere conetur. ibid.

Alexandri Macedonis
 laus. 114

Allegoria quid. 103

Allegoriam Cic. permu-
 tationem, alii inuersio-
 nem vocant. ibid.

Allegoriam Cic. permu-
 tationem, alii inuer-

M 4 sionem

I N D E X.

2. **honem vocant.** ibi. **Amplificatio a dissimi-**
Allegoria mista in ora- **lium rerum conflictio**
tionem frequens est. 104 **ne.** 31
Allegoriam recipit ora- **Amplificatio a causis cō-**
tio, sed raro totā. ibi. **globatis.** 31
Allegoria genus oratio- **Amplificatio a similitu-**
nis speciosissimū quo- **dine & exemplo.** 32
modo fiat. ibi **Amplificatio a fictis per-**
In Allegoria quid custo- **sonis & mutis rebus**
diendum. ibid. **magnā vim habet.** 34
Allegoria in quotidiano **Amplificatio numerosā**
sermone est frequētis- **& concinnam recipit**
sima. ibi. **orationem.** 159
Allegoria obscurior sit **Amplificando adhiben-**
enigma. 105 **da sunt quæ magna ha-**
Ambitus magnitudo quæ **bentur.** 35
esse debeat. 156 **Ad ampl. tria sunt gene-**
Ambitus mediocris qua- **ra vsu magnarum re-**
tuor fere membris cō- **rum.** ibid.
stat. ibid. **Amplificatione quomo-**
Amplificatio quid sit. 28 **do & quam varie vten-**
Amplificatio quomodo **dum.** 36
conficiatur. ibid. **Anadiplosis, Latine con-**
Amplificatio a definitio- **uplicatio, quid.** 112
nibus conglobatis. ibi. **Anadiplosis multis mo-**
Amplificatio a consequē- **dis conficitur.** ibid.
tium frequentatione **Anaphora, Latine Repe-**
 29 **titio quid.** 111
Amplificatio a contra- **Anapæstus geminatus op-**
riarum rerum confi- **timus in fine.** 151
ctione. ibid. **Animi laus vera est, ce-**
 30 **terarum**

terarū rerū leuior. 39	Apostrophe, Lat. Auer-
Animus naturalem quā-	sio, quid. 123
dam continet in se vo-	Appositum, Græc. Epithe-
cūoſum menſionē. 144	ton quid. 100
Animus maxime voce	Appositorū vsus ſit in o-
mouetur. 171	ratione moderatus. 101
Annominatio, Græc. Pa-	Apte dicere quanti ſit
ronomaſia quid. 118	momenti. 161
Annominatio multis &	Apte & compoſite ſine
varijs ſit rationib. ibi.	ſententijs dicere inſa-
Antecedentia quæ dican-	nia eſt: ſententioſe ve-
tur. 19	ro ſine verborū ordine
Antecedentia quomodo	& modo infantia. 162
ab adiunctis diſtinguā-	Argumentum quid ſit. 10
tur. ibid.	Argumētatio quid ſit. 10
Antipater Sidonius ſoli-	Argumētatione preſſius
tus eſt verſus ex tem-	dialectici quam orato-
pore fundere. 160	res vtuntur. ibid.
Antitheton, Lat. Con-	Argumentatio oratoria
trapoſitum vel Conté-	quid, & quomodo con-
tio, quomodo & quot	ficiatur. 70
modis fiat. 120	Argumentatio quot ha-
Antonomaſia, Lat. Pro-	beat partes. 72
nominationio. 100	Argumentationes orato-
Antonomaſia quomodo	riæ quomodo tractan-
ab Epitheto differat.	dæ. 83
ibid.	Argumentatio quo vbe-
Apoſiopeſis, Lat. Reticē-	rior & ſuauior eo cre-
tia vel interruptio qd:	dibilior. 84
& quos oſtendat affe-	In Argumentando varie
ctus. 129	tas eſt abhibenda. ibi.
	Argu.

I N D E X.

Argu. quo modo debeat collocari.	70	Argum. a consequenti- bus.	ibid.
Argumentis vitiosis nul- quam locus esse debet.	ibid.	Arg. a repugnãtib.	ibid.
Arg. vel insita sunt, vel assumpta.	11	Arg. a caussa efficien- ti.	ibid.
Argum. insita & remota quæ.	ibid.	Arg. a forma.	21
Arg. insectorum loci sunt sexdecim.	ibid.	Arg. a materia.	ibid.
Argumen. assumpta sunt sex.	12	Arg. ab effectu.	22
Argumen. a definitione.	ibid. & 13	Arg. a maioribus ad mi- nora.	22
Arg. a partium distribu- tione.	ibid.	Arg. a minoribus ad ma- iora.	23
Argum. a notatione, & a coniugatis,	14	Arg. a paribus.	24
Argum. a gener.	15	Arg. a remotis.	ibi.
Argumentũ a forma. ibi.	16	Arg. a remotis arte tra- ctantur & testimonij	ibid.
Arg. a similitudine.	16	nomine comprehen- duntur.	ibid.
Arg. a dissimilitudine.	16	Arg. remota quæ sint.	25
Arg. ab aduersis.	17	Arg. modus qualis.	27
Arg. a priuantibus.	ibi.	Argumenta sunt seligen- da.	ibid.
Arg. a relatis, vel ab iis, quæ inter se conferun- tur.	17	Aristotelis laus.	143
Arg. a negantibus.	18	Aristoteles versum in o- ratione vetat esse. nu- merum iubet.	ibid.
Arg. ab adiunctis.	ibid.	Arist. aureũ fundit ora- tionis flumen.	133
Arg. ab anteceditib.	19	Ars quid sit, & eius mate- ria.	1. & 3.
		Artium	

Artium ceterarum mate

ria a Rhetoricæ mate

ria quō differat. 3

Ars naturæ iūgi debet. 8

Ars certior dux quam na

tura. ibid.

Ars studiose colenda.

ibid.

Ars ubicumque ostenta

tur, veritas abesse vi

detur. 123

Asyndeton. Lat. Dissolu

tio, quid. 115

Assumptio quid. 72

Assumptionis approba

tio. ibid.

Athenienses omnium do

ctrinarum inuentores.

100.

Auditor quo modo affi

ciendus in exordio. 56

Auditor quomodo red

datur beneuolus. ibi.

Auditor quomodo fiat

docilis. 58

Auditor quomodo fiat

attentus. ibid.

Auditor leniter allicien

dus in exordio. ibid.

Aurium iudicium est su

perbissimum. 142

B

Bene dicere quid. 3

Bene dicere certis

terminis non tenetur.

ibid.

Beneuolentia auditoris

quō concilietur. 56

Bona animi quæ. 39

Bonarum artium studia

ad quem locum perti

neant. 40

Bonis aliis corporis for

ma excellit. 39

Bonus orator variabit

omnes sonorum gra

dus. 172

C

Catachresis Lat. Abu

sio, quid: cum exem

plis. 102

Catachresis a metapho

ra quomodo distin

guatur. ibid.

Causa vel controuersia,

Græ. hypotesis, quid 4

Causarum tria genera.

ibid.

Causa quid sit. 20

Causarum genera qua

tuor. ibid.

Causa efficiens quid. ibi

Causa

I N D E X.

Causæ efficientis vis qua- lis. <i>ibid.</i>	quid, & quô fiat. 120
Causarum genera ma- gnam suppeditant in scribendo copiâ. <i>ibid.</i>	Comparatio tripliciter tractatur. 22
Causarum iterum gene- ra quinque. 59	Comparatio præstâtium virorum in laudatione præclara est. 37
Certa q̄ dicantur, & quæ p̄ certis habeantur. 71	Cóplexio figura qd. 112
Cicero optime quatuor figuris vsus. 121	Complexio alia Cicero- ni est diléma vulgo syl- logismus cornutus. 81
Circûscriptio qd sit. 145	Complexio falsa duobus modis diluitur. <i>ibid.</i>
Circumscripte dicendum quando sit. 158	Concessio quid sit. 132
Clausulæ maxime cōcin- nitatē desiderât. 150	Concio capit omnē vim orationis. 53
Clausulæ versuum non conueniunt clausulis orationis. 152	Conduplicatio, Græc. Anadiplosis quid. 112
Clausulæ cur sint varian- dæ. <i>ibid.</i>	Códuplicatio varijs mo- dis conficitur. <i>ibid.</i>
Clausulis q̄ pedes aptio- res. 151	Cófirmatione quomodo vtendum. 65
Collocatio verborum quid sit, & qualis esse debeat. 138	Cófirmatio cōtinet in se totâ spem vincēdi. 65
Communicatio figura, quid. 127	Confutatio dupliciter ac- cipitur, & quid sit. 82
Commutatio, Græ. Me- tathesis quid. 122	Cófutatō, & cófirmatio eodē fonte vtūtur. <i>ibi.</i>
Compar, Græ. Isocolon	Conformatio figura. 108
	Cóiecturæ eadē & prima quæstio, & disceptatio est extrema. 68
	Coniu-

I N D E X.

Coniugata q̄ dicātur. 14	Copia rerum verborum
Coniuncta non coherere	copiam gignit. 90
neccessario his, quibus	Correctio quid: estq̄ue
coniuncta sunt. 19	verborum, & senten-
Cōsequētia quid sint. ibi.	tiarum figura. 126
Consilio mundus guber-	Crassus, Cyrus, & alij
natur. 73	quātum memoria prę-
Constitutione, causæ co-	stiterint. 170
gnita, facile satisfit	Creticum in clausulis
oratoris muneri. 65	aptiorem iudicat, Cic.
Constitutiones tres. 66	Pæone altero. 151
Consultatio est pars cau-	Creticus geminatus opti-
sæ. 5	mus in fine. ibid.
Consuetudo, & vsus quā-	D
tum valeant. 160	D Actylus pes in humi
Contrapositū, seu contē-	li & ampliori ora-
tio, quot modis fiat. 120	tione frequens. 154
Contrariorū genera qua-	Definitio quid. 12
tuor. 16	Definitionum multa ge-
Contraria contrariorum	nera & præcepta. ibid.
sunt consequentia. 17	Definit. modus quis. ibi.
Controuersia in scripto	Definiendi facultas ne-
existit, quatuor modis.	cessaria oratori. ibid.
68	Definitio inuolutū euo-
Cōtrouersia ambigui, &	luit. ibid.
contrariarū legū. ibi.	Definiunt sæpe oratores
Cōtrouersię scripti sem-	& poetæ per transla-
per in qualitatis statu	tionem. 13
versantur. 69	Definitio perfecta raro
Conuersio, Græ. Epipho-	ad amplificandum ad-
ra, quid. 111	hibeatur. 29
	Deli-

Deliberationis partes	lectet.	90
suasio & dissuasio.	4 in Dignitate suadenda q̄	
Deliberatio tempus futu-	colligi debeant.	53
rum spectat.	ibid. Diligentia vis.	9
Deliberationis finis. ibi.	Diligentia omnis minu-	
Deliberationis modus &	ta est.	36
finis.	46 Dilemma quid sit.	80
Deliberatio tollitur si	Dilemma vnde dictū, &	
qd effici non pōt. ibi.	quō eo vtendum.	81
Deliberantium animi di-	Dilemma alias cōplexio &	
uersi.	47 syllogism⁹ cornut⁹. ibi.	
Deliberantis mores prę-	Dilemma quomodo di-	
cipue intuenti. ibid.	luatur.	82
Deliberatio priuata nar-	Dilemma quomodo con-	
rationem nūquam exi-	uertatur in ratiocina-	
git.	64 tionem perfectam. ibi.	
Demonstratiui generis	Discrepatio scripti & vo-	
laus.	37 luntatis.	68
Demosthenes cur orato-	Disiunctio Grę. Alytō vel	
rū princeps iudicet.	124 hypozeugmenō qd.	116
Demostheni sūma vis elo-	Dispositio qd sit. 6. & 53	
quētix cōceditur.	133 Dispositionis pręcepta	
Deprecatio vel obsecre-	oratori vtilia & maxi-	
tio quid.	134 xime necessaria. ibid.	
Dichoreus in clausulis	Dispositionis ordo qua-	
optime sibi iūgitur.	151 lis in proposito seruā-	
Dicere quid sit.	1 dus.	56
Dicere non habet defini-	Dissimilitudinis argu-	
tam regionem.	3 mentum.	16
Dicendi genus eligendū	Dissolutio, Grę. Dially-	
quod sine satietate de-	ton quid.	115
	Disso-	

90	Diffolutio nō in singulis	quæ.	14
14	modo verbis fit, sed	Eloquutio pars Rhetori-	
53	etiam sententijs ibid.	cæ quid.	6
9	Diffolutionis & Polysyn	Elocutio oratoris qd.	88
nu-	deti vnus est fons. ibi.	sine Elocutione oīa alia	
36	Distributio partiū qd.	superuacua sunt. ibid.	
80	Distributio figura sentē-	in Elocutione quatuor	
5	tiarū Græ. Merismos,	spectanda.	89
81	quid.	Eloquentiæ dignitas, &	
o &	133	vis.	1. & 7
ibi.	Dochimus semel positus	Eloquentiæ fundamentū	
di-	quouis loco aptus. 154	sapientiæ.	166
82	Dochim ⁹ in clausulis sta-	Eloquentia cum probita-	
con	bilis est, & seuer ⁹ . 151	te iungenda.	2
na-	Dochimus quouis loco	Eloquentiæ mēbra quin-	
ibi.	aptus, dummodo non	que.	6
vo	iteretur.	154	
68	Dubitatio, Græ. Diapo-	Eloquentia natura, arte,	
vel	resis, quid.	& exercitatione com-	
116	E	paratur.	7
53	Efecta qd sint, & co-	Eloquētia absque studio	
pta	rū gña quatuor. 22	& ardore amoris para-	
axi	Efecta, cognitis causis,	ri non potest. ibid.	
bid.	& causæ, cognitis effe-	Eloquentia est copiose	
ua-	ctis facile intelligun-	loquens sapientia. 40	
uā-	tur. ibid.	Eloquētia vult esse locu-	
56	Effici si quid non pōt de-	ples & speciosa. 84	
gu-	liberatio tollitur. 47	Eloquentia oratoris, in-	
16	Argu. ab effectu, deq; ei ⁹	uentio vero ac dispo-	
ly-	forma & materia. 22	sitio prudentis homi-	
115	Efficiens causa quid. 20	nis sunt. 89	
sto-	Eiusdem generis verba	Eloquens est, qui ita di-	
		cit,	

- cit, vt probet, vt dele-
 ctet, vt flectat. *ibid.*
 Eloquentis omnibus rebus
 debet excellere. 162
 ab Eloquēdo nomē acce-
 pit orator tam apud
 Græ. q̄ apud Latin. 88
 Eloquētiæ origo est ver-
 borum delectus. 89
 Eloquentiæ omnis laus
 continet in apte atque
 ornatē dicendo. *ibid.*
 Eloquētię thesaurus me-
 moria. 166
 Emphasis Cicer. significa-
 tio, quid. 130
 Enthymema est syllogis-
 mi pars, vel imperfe-
 ctus syllogismus. 74
 Enthymema est bipartita
 argumentatio. *ibid.*
 Enthymema optimū est
 expugnantibus. *ibid.*
 Enthymema quare dica-
 tur oratorius syllogis-
 mus. 75
 Enthymema vnde dictū.
ibid.
 Enumeratio laudatorinō
 numquam suāfori non
 saepe, accusatori sepi⁹
 q̄ reo est necessaria. 87
 Enumerationis duo sunt
 tempora. *ibid.*
 Enumeranda si quę sunt,
 cum pondere & varie-
 tate id fieri debet. *ibi.*
 Epicherema Grę. etiā syl-
 logismus. Lat. Ratio-
 cinatio dicitur. 78
 Epicherema quibus con-
 stet. *ibid.*
 Epicherema quomodo
 Græci appellent. *ibid.*
 Epicherema est aliquādo
 breuiter comprehensa
 ratiocinatio. *ibid.*
 Epicheremate quomodo
 vtendum. *ibid.*
 in Epidictico genere om-
 nia sunt circumscripte
 dicenda. 158
 Epiphonema quid. 135
 Epiphora, Lat. Conuer-
 sio quid. 111
 Epitheton, Latine appo-
 situm ab Antonomasia
 quo differat. 100
 Epithetis quando & quō
 in oratione vtēdū. 101
 Epitheton non est tro-
 pus. 100
 Erotisi,

Erotisi
 gat
 Ety
 tio
 Ety
 &
 ris.
 Etho
 ctio
 Excla
 Exec
 Exem
 est
 Exem
 im
 Exem
 tic
 Exem
 fer
 ne
 th
 Exem
 gu
 Exem
 q̄
 Exem
 m
 Exo
 Exo
 ti
 du

Erotifis, Latin. interro-	Exordium tribus rebus
gatio quid. 124	constat. ibid.
Etymologia, Lat. Nota-	Exordium quō afficere
tio. 14	debeat. auditorem. 56
Etymologia oratoribus	Exordium in duas partes
& poetis est familia-	diuiditur. 57
ris. ibid	Exordia qualia esse de-
Ethopoeia, Ciceroni effi-	beant. 60
ctio & notatio qd. 130	in Exordio leniter est al-
Exclamatio quid. 135	licendus auditor. ibi.
Execratio quid. ibid.	Exordij vitia septē. ibid.
Exemplorū vis maxima	Exordium in genere iudi-
est ad persuadendū. 54	ciali, & vnde sumen-
Exemplum est inductio	dum. 62
imperf. 77	Exordio non semper vtē
Exemplum argumenta-	dum in iudicio. ibid.
tionis pars est. ibid.	Exordium in exornatio-
Exemplum quomodo dif-	ne, & deliberatione
ferat a ratiocinatio-	quale esse debeat. ibid.
ne, inductione & En-	Exordia in exornatione
thymemate. 78	sunt maxime libera.
Exemplum ex vna re fin-	ibid.
gulari aliā inducit ibi.	Exordia in deliberatio-
Exercitatio dicēdi perfe-	ne vel nulla sunt, vel
ctionem consummat. 8	breuiā. ibid.
Exercitatio est maxima	Exornationis partes
memoriæ ars. 169	duæ. 4
Exordium quid sit. 56	Exornationis tēpora p-
Exordio, & reliquis par-	sens prateritum. ibid.
tibus orationis cur vtē	Exornationis finis. ibid.
dum sit. ibid.	Exornatio quale genus
	N ampli-

amplificationis requi- rat.	36	distinguantur. ibid.
in Exornatione animi motus leniter tractan- tur.	37	Figurarū numerus & no- mina varie ab aucto- ribus traduntur. 110
Exornatio maxime ido- nea ad scribēdū. ibid		Figurę verborū trib. ma- xime sunt modis. ibi.
Exornationis præcepta multum conferunt ad deliberationem.	46	Figurę quę sūt per adie- ctionem. ibid.
Experimentum est velut quoddam rationis te- stimonium.	54	Figurę verborū quę sūt per detractionē. 113
Externa in homine quę dicantur.	38	Figurę verborū, quę sūt similitudine vocū. 118
		ex Figuris quatuor vete- res gratiā aucupaban- tur. 121
F		Figurę verborum plures in eandem sententiam sæpe cadunt. 122
Fieri cū non potest id, de quo agit, delibera- tio tollitur omnis.	22	Figurę verborū quid cō- ferant orationi, & qd in eis cauendum. ibid.
Figurę quę vocū habēt similitudinē, aures in se p̄cipue vertūt.	111	Figurę verborū non sūt multę, non iunctę, nō frequentes. 123
Figura quid sit.	108	Figurę sententiārū quid: eęque maiores quam verborum. 124
Figurarum & troporum discrimen.	ibid	Figurarū & troporū nu- mer⁹ quare incert⁹ ibi.
Figurę oratio tā verbis pprijs q̄ trāsłatis.	109	Figurę verborū quid : & Finis Rhetoricę qualis. 1
Figurę vel sunt in verbis vel in sententijs. ibid		quō a figuris sentent. Finis quid sit. 20

a Fine

I N D E X.

a Fine argumentum. ibi.	Generibus illis trib. quō
Firmamentū quid sit. 67	sit vtendum. 165
Forma quid dicatur. 15	Generosissimus est, qui
a Forma, quæ est pars ge-	virtute maxime excel-
neris argumentū. ibi.	lit. 76
a Forma, quæ est causa	Gestus oratoris quales
argumentum. 21	esse debeant. 172
Forma quid sit. ibid.	in Gestu q̄ sint vitāda. ib.
Forma vel artificiosa est,	Gradatio quid, & eius
vel naturalis. ibid.	exempla. 114
Formæ rerum nonnum-	Grad⁹ cōitatis quales. 42
quā per Prosopopœiā	Græcis magis cōcessum
singuntur. 128	est verba fingere quā
Fortitudo quid sit. 41	Latinis. 93
G	H
G Enus quid sit. 15	H Istoriæ laus. 28
G Generis partes di-	H iulca nonnum-
cuntur formæ. ibid.	quam decent. 141
a Genere argumēta. ibi.	Hypallagē vocāt Rheto-
Genera cārū quinquē. 59	res metonymiam. 106
Genus orationis specio-	Hyperbaton, idest, Trās-
sissimū est, qd̄ constat	gressio. 107
allegoria, similitudi-	Hyperbaton solis poetis
ne, & trāslatione. 104	conceditur. ibid.
in Genere epidiſtico om-	Hyperbaton quando nō
nia sūt circumscripte	est tropus. ibid.
dicenda. 158	Hyperbole est superla-
Genera dicēdi sunt tria,	tio. ibid.
& in qbus versent. 163	Hyperbele nō debet es-
Genus dicēdi graue vim	se vltra modum. 108
habet maximam. 164	Hypothesis, Latin. Cau-
	N 2 fa

I N D E X.

sa vel controuersia. 4	I	Ambus pes in humili
Hypotesis quomodo ad	I	oratione frequentissi
thesim reuocanda sit. 5		mus. 153
Hypotyposis Latine De		Imagines memoriae cu-
monstratio, quid. 129		ijsmodi esse oporteat.
Homerū multae ciuitates		169.
suū ciuē esse dicūt. 117		Imagines singulorum ver-
Hominū generis ad hone		borum memoriae man-
statem natum. 48		dare inutile est, & infi-
Hoīum duosunt gēa. ibi.		nitum. ibid.
Homo ad intelligendum		Imitatio vel arti, vel
& agendū, non ad volu		exercitationi subijci
ptatē & passū natus. 20		potest. 7
Homo generosissimus est		Incisum Grae Comma,
qui virtute maxime ex		quid: & incisim dicere
cellit. 76		quid. 145 & 159
Homoioptotō, Lat. simi		Inductio quidi 75
liter eadēs qd: estq; in		Inductio imperfecta, est
noībus & verbis. 119		exemplum. ibid.
Homoioteleuton, Lati.		Inductione Socrates plu-
similiter desinēs, quid:		rimum vsus est. 176
& quo ab homoiopto-		Inductione poetarū vehē-
to differat. ibid.		mēter delectantur. ibi.
Honestatis magna est pul		in Inductione quae cauē-
chritudo. 48		da. 77
Honestum quod est, id so		Infinitū inest ī definito. 5
lum bonum esse. 80		Ingenium maximam vim
Honesta apud honestos		ad dicendum affert: &
obtinere facile est. 48		de oratoris ingenio. 7
Humili orationi aptus		Ingenio disciplinis excul
est iambus. 153		

- to nihil seracius. 27
 Initijs periodorū qui nu-
 merus conueniat. 150
 Initia versuū, initijs ora-
 tionis nō cōueniūt, ibi.
 Insinuatio quando sit ne-
 cessaria. 59
 Interrogatio, Græ. Erote-
 sis quid: & de eius usu.
 124.
 Interruptio, Græ. Paren-
 thesis, quid. 133
 Inuentio quid sit. 6. & 9.
 Inuenisse non est existi-
 mandus, qui sine iudi-
 cio inuenit. 6
 Ironia quid sit. 106
 Ironiā, illusionē, inuersio-
 nē, dissimulationē, & p-
 mutationē vocāt, ibi.
 Ironia quæ inter senten-
 tiarū exornationes nu-
 merat, differtq; ab ea,
 quæ est tropus. 133
 Isocolon Latine Cōpar
 quid. 120
 Isocrates eiusq; discipuli
 quod vocales fugerint
 reprehensi. 140
 Iudicij partes accusatio
 & defensio. 5
- Iudicij finis est questio in-
 storū & iniustorū. ibi.
 Iudicium non est Rheto-
 ricæ pars. 6
 Iudicij laus est cū utilita-
 te causæ iungenda. 62
 Iudicatio vnde nascatur,
 & quomodo constitua-
 tur. 67
 Iunctura qualis esse de-
 beat. 140
 Iure consulti consilio,
 Oratores auxilio iuva-
 bant. 4
 Iustitia quid, & eius par-
 tes. 40
- K
- K** *Ἀντίστις*, Latine a-
 busio, & qd sit. 102
Κλίμαξ, Latinis grada-
 tio. 114
- L
- L** Acrymæ quantū in
 oratione valeat. 86
 Laus hominū quomodo
 in tēpora diuidatur. 38
 Laus hominis vnde pe-
 tenda. ibid.
 Laus magna est, tulisse fa-
 piēter casū aduersos. 42
 Laus hōi post mortē. 44

INDEX.

Laus urbium .	45	lissimum est.	70
Laudem afferunt liberi		Loca artificialis memo-	
parentibus, vrbes con-		rię cuiusmodi esse de-	
ditoribus, inuenta in-		beant.	170
uentoribus .	44	Locis ad memoriā quo-	
in Laudatione quę res		modo vtendum .	168
ponendę .	43	Locus a comparatione	
in Laudationibus cōpa-		vnus est, sed triplici-	
rationes clarorū viro		ter tractatur.	22
rū multum valent. ibi.		M	
Licentia, Gręc. Parrhi-		M ateria oratoris est	
sia, quid .	132	quęstio.	3
Liuius hexametri initio		Materia quid sit .	3
exorsus est .	150	Membrum, Gręc. Colon,	
Locus qd, & quare loci		quid.	145
ab Arist. propositi .	11	Membratim dicere quid	
Loci argum. insectorum		sit.	146
sexdecim .	ibid.	Mēbra in oratione cuius	
Locorum vsus & vtili-		modi esse debeāt.	157
tas magna .	26	Mēbra quot esse possint	
Loci multa meditatione		in quaq; periodo. ibi.	
parati esse debent. ibi.		Membrorum singulorum	
Loci sunt argumentorū		numerus.	ibid.
notę.	ibid.	Membris quę carpitur	
Loci & ad probandum,		oratio longissime po-	
& ad mouendum ma-		test excurrere.	ibid.
teriam prębent .	27	Mēbratim qñ, & quō cir-	
Loci qui maxime ad pro-		cūscripte dicendū.	158
bandum valeant .	28	Memoria quid sit.	6
Locos in mente & cogi-		Memorię artē Simoni-	
tatione desigere vti-		des Chi ⁹ instituit.	166
		Memo-	

I N D E X.

70 Memoria artificiosa elo-
quentiæ pars est. 167
e- Memoriæ est eloquētiæ
70 thesaurus. 168
o- Memoria qui plurimum
68 valuerunt. 170
ne Memoriæ artificiū con-
ci- stat locis & imagini-
22 bus. 168
est Metalepsis, Lat. Tran-
3 sumptio. 103
3 Metalepsis rarissimus
on, tropus, & maxime im-
45 proprius. ibid.
uid Metaphora, Lati. Tran-
46 slatio quid. 94
ius Metaphoræ vis omnis
57 quadruplex. 95
int Metaphoræ multæ poe-
ibi, tis pmissæ, q̃ oratorib.
um non conueniunt. 97
id. de Metaphora vide plu-
tur ra infra in verbo Trā-
po- slatio.
id. Metonymia, Lat. Deno-
cir, minatio quid. 99
158 Metonymia est quadru-
6 plex. ibid.
oni, Metonymiam Rhetores
66 hypallagē vocāt. 100
Metus quid sit. 10

Mimesisvel & ethopoesia
ideft morum imitatio.

Minori apparatu apud

fapientes dicendū. 53
Modus definitionis quis

fit. 12.
Modus & forma verbo-

rum in oratione. 142
Monosyllaba multa nō

sunt continuanda 141.
Mors etiā laudatur præ-

stātium vi rorum. 44
Morum imitatio. 130

Motus quatuor sunt ge
nera partes singulorū

generum plures. 9
ad Mouendos animos ca

put est oratorem ipsu
commoueri. 85

N Arratio quid sit. 63
Necesse debet esse

se brevis, aperta & probabilis. ibid.

Narrationis breuitas nō
est inornata. ibid.

Narratio iucunda sit & suavis

Narratione quando &
quā sit utendū. 64

N 4 Na-

I N D E X.

Natura mētimā vim ad dicendū affert.	7	Numerus mēbrorū cuius modi esse debeat.	157
Naturæ dona fiunt arte meliora.	8	Numerus in clausulis maxime obseruatur.	150
Naturæ notatio peperit artem.	ibid.	Numerus in media periodo qui esse debeat.	153
Negantia sunt valde contraria aientibus.	18	Numerus in orōne, si verū efficiat, vitiū est.	149
Necessariū dicitur ēt id quod magni interest.	47	Numeri oratorij vtilitates.	148
Nobilissimus qui virtute maxime excellit.	76	Numerorū ac vocū animus naturalē quandā in se cōtinet mētionē.	118
Notatio, Græ. Etymologia dicitur.	14	Numeros alios probat, alios reprehendit Aristoteles.	153
Notatione sæpe vtuntur oratores & poetæ. ibi.		Numeros omnes in oratione permisos esse sentit Cicero.	ibid.
a Notatione argumentum.	ibid.	Numerosa oratio, & poema eisdem pedibus temperantur.	148
Numerus oratorius.	148	Numerosa oratio multū differt a poemate.	ibid.
Numer ⁹ oratorius, Græ. Rhythmus, poeticus Metrū dicitur, & quid sit vtrumque.	ibi.	Numerosa oratio in veris causis, nec assumenda est omnino, nec omnino repudianda.	158
Numerus in qua parte ambit ⁹ esse debeat.	149	Numerosa quā sua sponte efficiatur oratio.	159
Numerus nullus est, qui non in aliquo loco in orōne adhibeatur.	148	Numerosa oratione vti	
Numerus orationis si seper est idem; maximū vitium est.	151		

diffici-

difficilius est, quā ver-	est vis in adione. 172
fu. 148	Officiū Rhetoricæ qđ. 1
Numerosa oratione licet	Officia quæ quibus an-
vti in amplificatione,	teponenda. 49
& peroratione. 159	Opibus quō vtendum. 39
in Numerosa oratione	Optimates qui sint. 13
quæ vitia vitanda. 155	Onomatopoeia Cic. est
Numerosa tota debet es-	Nominatio: ea Latinis
se periodus. 149	vix permittitur. 130
Numerosa suapte natura	Oratio osū regina rerū
quæ sint. 159	magnā vim habet. 85
Numerosæ orōnis qđ in-	Oratio quō ornetur. 99
uētor, & cur inuēta. 143	Oratio figurat tā verbis
Numerosæ orationis ar-	pprijs qđ trāslatis. 109
tem notatio peperit,	Oratio non sit syllogis-
atq; animaduersio. 144	morum, & enthyme-
Numerosæ cōponēdi mul-	matum turba confer-
ta minuunt laborē. 156	ta. 83
Numerosæ dicendi cura	Oratio non debet decre-
non sit laboriosa. 160	scere. 139
Numerosæ, & apte dicere	Oratio quomodo & quā
quāti momēti sit. 161	suapte natura nume-
Numerosum in oratione	rosa efficiatur. 159
quid putetur. 159	Oratione numerosa quo-
	modo vtendum. ibid.
O ccupatio alias præ	Oratione nihil magis te-
sumptio, Græ. Pro-	nerū ac flexible. 160
lepsis quid. 126	Orationes ornatissimæ
Occupationis genus qđ-	quæ sint. 5
dā est reprehēssio. ibid.	Orationis quatuor sunt
Oculorū & oris maxima	partes, & quare in cau-
	sa

I N D E X.

sa eis vtamur. 56	liter mores ciuitatis
Orationis q̄ mēbris con-	sunt cognoscendi. 47
stat vis & qualitas. 157	Oratoria argumentatio
Orationis genus specio-	nes quomodo sint tra-
fissimum quod cōstat	ctandæ. 83
allegoria, similitudine	Oratoris magna & præ-
& translatione. 104	clara munera. 2
ex Orationis partibus	Oratoris materia est quæ
duæ valent ad rem do-	stio. 3
cendam, ad impellen-	Oratoris perfecti sapien-
dos animos duæ. 56	tia vniuersæ Reip. salu-
Orator fidem facit argu-	tem contineri. 2
mentis. 10	Oratoris opera & mune-
Orator definiet vberius	ra qualia. 6
quam philosophus. 12	Oratoris maxima vis est
Orator ab eloquēdo no-	in affectibus mouēdis. 28
men accepit. 88	Ordinis obseruatio q̄d.
Orator ipse qua ratione	139.
moueat. 86	Ordo in oratione quis
Oratorem ipsum cōmo-	seruandus. ibid.
ueri caput est ad aīos	Ornatus orationis in sin-
auditorū mouēdos 85	gulis verbis est, & in
Oratores & poetæ sæpe	coniunctis. 90
per translationem de-	P
finiunt. 13	Accon vel orienti vel
Oratores auxilio, Iuris	mediæ, vel cadenti
consulti cōsilio iuua-	orōni aptissimus. 153
bant. 24	Pæon in orōne amplio-
Oratori facultas definiē-	ri frequētissimus. 154
di est necessaria. 12	Pæona alterum Aristote-
Oratori dicēti probabi-	les laudat in fine. 152
	Parent-

Parent
rupt
Paron
nom
quan
bus f
Paron
tēti
Partes
13.
Pedes
sunt
Pedes
sunt
Pedes
sint
Pedibu
& o
pera
ex Pe
quo
ced
Period
debe
Period
esse
Period
mun
tria
Period
& fin

I N D E X.

Parentesis, Latine interruptio quid.	133	Periodū multis nominibus appellat Cicero.	145
Paronomasia, Latine an- nominatio quid, & quam varijs rationi- bus fiat.	118	Periphrasi contraria pe- rissologia.	107
Paronomasia pōdere sē- tētiarū implēda. ibid.		Periphrasis quid: ea poe- tis frequētissima.	106
Partes virtutis quatuor.	13.	Permissio. Græc. Epitro- pè.	134
Pedes duarum syllabarū sunt quatuor.	147	Permutatio, seu inuersio Græc. allegoria quid sit.	103
Pedes trium syllabarum sunt octo.	ibid.	Peroratio extrema pars orationis.	84
Pedes in fine qui apti sint.	151	Perorationis partes & affectus.	ibid.
Pedibus ijsdem Poema, & oratio numerosa tē- perantur.	146	Perorationes numerosā recipiūt orōnem.	159
ex Pedibus pluribus est quod tres syllabas ex- cedit.	159	Poema est loquens pictu- ra.	135
Periodus quid præstare debeat.	157	Polyptoton, latine tra- ductio.	113
Periodus tota numerosa esse debet.	149	Polysyndeton.	114
Period⁹ hēt mēbra mini- mum duo sepe etiam tria.	156	Polysyndeti, & dissolu- tionis vn⁹ est fōs.	116
Periodi initium, mediū & finis.	150, 151, 152.	Præiudiciorum tria sunt genera.	25
		Præsumptio, siue occu- patio.	126
		Prætermissio vel præte- ritio Græc. paralepsis. quid.	131
		Prin-	

I N D E X.

Principia i exornatione	Prosopopeia magnā vim
sūt maxime libera. 62	eloquētię desiderat ibi.
Principia in deliberatio-	Prudentia quid sit. 40
ne vel nulla sint vel	Q
breuia. ibid.	Vastio est materia
Priuantia quid sint. 17.	Q oratoris. 3
Probabiliter dicēti mo-	Q uestionū duo gña. ibid.
res ciuitatis sunt co-	R
gnoscerendi. 47	Aationem quid ora-
Probabiliū gña tria. 71	R tor appellet. 67
Prolepsis siue occupatio.	Rō assertur a Reo. ibid.
126.	Ratio Rei labefactatur
Pronominatio Cic. Anto-	firmamento. ibid.
nomasia. 100	Rō totius orōnis ad iudi-
Pronunciatio quid. 5	cationē conferēda. 67
Pronunciationis laus &	Ratiocinationis quæstio
vtilitas. 170	qualis. 68
Pronunciationis duę sūt	Rōcinatio qb' cōstet. 72
partes. 171	Ratiocinatio, Grę. syllo-
Propositum, Gręc. The-	gismus & epicherema
sis quid. 3	dicitur. ibid.
Propositi duo genera. 3	Ratiocinationis partes
in Propōsito fidem facit	quot sint. 73
orator. 10	Refutatio duplex, qd. 82
Propositio quid sit. 72	Refutatio & cōfirmatio
Propositionis approba-	codem inuētionis fon-
tio. ibid.	te vtuntur. ibid.
Prosopopeia quid : &	Repugnātia differūt a cō-
eius vis. 128	trarijs & dissimilib'. 19
Prosopopeia fit pluri-	Repetita breuissime sūt
bis modis. ibid.	dicenda. 87
	Re-

I N D E X.

Repetitiō, Græ. Anaphora, quid.	111	S apientia quid sit.	40
Reprehensio siue correctio est occupationis genus quoddam.	126	Sapientiæ comites & ministræ sunt Dialectica & oratoria.	ibid.
Rerum magnarū duplex genus.	35	Sapiētia sicut ceterarum rerū, sic ēt eloquentiæ	
Rerum vsu magnarū tria sunt genera ad amplificandum.	ibid.	fundamentum est.	166
Rerum copia verborum copiam gignit.	90	Sapientis est consilium suum de maximis rebus explicare.	52
Res gestæ ad cuiusque virtutis nomen & vim sunt reuocandæ.	47	Schemata Græ. quid vocitent.	124
Responsio figura qd	125	Scripti controuersia quatuor modis sit.	68
Rhetorica quid, eaque est ars.	1	Scripti, & voluntatis discerepatio.	ibid.
Rhetoricæ officium, & finis.	1	Seruij Sulpicij la ^a .	41. 42
Rhetoricæ dignitas vtilitas & vis.	2	Similitudo quid.	16
Rhetoricæ materia quō a ceterarum artium materia differat.	3	Similitudo satietatis mater.	74
Rhetoricæ partes quinque.	6	Similiter definēs Græ. homioteleutō qd.	119
Rhythmus quid sit.	148	Similiter cadēs, Græ. homioptoton, quid. ibi.	
Rhythmī constant spatio temporum, pedes etiā ordine.	ibid.	Similiter cadens, & similiter definens quomodo differant.	ibid.
		Syllogism ⁹ vel epichere ma. Lat. rōcinatio.	72
		Syllogism ⁹ qb. cōstet. ibi.	
		Syllo-	

INDEX.

Syllogismus cornut ⁹ est	81	Studia bonarū artiu ad
dilemma.		quē locum pertineāt
Syllabę verbi prioris nō		in laudationibus. 40
sint primę verbi se-		Stylus dicendi magister.
quentis.	141	138.
<i>Συνοικισμός</i> quid.	127	Suadēdo vel dissuadēdo
Synecdoche trop ⁹ qd.	97	tria sunt spectāda. 46
Synecdoches quot sint		Suadēdi partes sunt tres
modi.	ibid.	ibidem.
Synecdoche a metapho-		in Suadēdo & dissuadēdo
ra quid differat.	98	q̄ aduertēda : estq; id
Synecdoche figura quę,		grauissimę p̄sonę 47. 48
& quomodo fiat.	117	Subiectio figura, Gręc.
Synecdoche Cic. Præci-		<i>αἰτιολογία.</i> 125
sio qd & quō differat		Sustentatio Grę Parado
ab apostrophi.	ibid.	xon, quid. 131
Synonymia qd, & quib ⁹		T
modis cōficiatur.	114	Temperātia q̄d sit 41
Sorites quid, & vnde di-		Terret facillime le
catur.	79	uissimi cuiusque ani-
Sorites vulgo dicitur ar		mus. 48
gumentatio a primo		Tertiū gen ⁹ figurarū ver
ad vltimum.	ibid.	borum quale. 118
Sorites sepe fallax.	80	Testimoniū qd dicat. 25
Soriti quō resistēdū ibi.		Theopompus Isocratis
Status quid sit.	65	piscipulus. 140
Status vñ nascatur. ibid.		Themistoclis & Theode
Status vnde dictus.	66	ctis, atq; aliorū excellē
Status quō tractet. ibid.		tissima memoria. 170
Status tres, quid sint &		Thesin G propositū vo-
eius genera.	ibid.	cat. 3

Thras-

I N D E X.

Thrasymachus numero	Tropus quid sit.	93
sa orationis inuentor	Tropi numero: sunt vn-	
143.	decim.	ibid.
Traductio Græc. Poly-	Troporum & figurarū	
ptoton, quid.	discrimen.	108
Trāslatio cū frequētissi	V	
mus tropus, tum lōge	V arietate res gaudet	
pulcherrimus.	& animus nouis de	
94	lectatur.	136
Translatio Græc. meta-	Verba simplicia qualia.	
phora quid.	91	
Trāslatione cur vtamur	Verba simplicia iudicio	
ibidem.	aurium sunt pōderan-	
Translationē genuit ne	da.	92
cessitas, iucunditas ce	Verba inusitata q. ibid.	
lebrauit.	Verba nouātur quatuor	
ibid.	modis.	ibid.
Trāslatione cur delectē	Verba in orōne nō sunt	
tur homines.	ad pedes dimēsa.	139
95	Verba clara: & sublimia	
Trāslatio & cōparatio	materię modo cernē-	
quō differant.	da sunt.	91
ibid.	Verba Fingere Græ. ma-	
Translatio est quadru-	gis cōcessū q. Latin.	93
plex.	nec Verba verbis nec no-	
ibid.	mina nominib ⁹ cōti-	
Translationis origo.	nuari. debent.	141
94	Verborum breuiū & lō-	
in Translatjone que	gorum vitanda est cō-	
fugienda.	tinuatio.	ibid.
96	Verborum modus & for-	
Trāslationum varie spe-	ma.	
cies.		
ibid.		
Trāslationis frequēs vs ⁹		
exit in allegoriam &		
ænigma.		97
97		
Translatio durior quo-		
modo mollienda.		ibid

I N D E X.

ma.	ibid.	certa quedā officia.	41
Verborum simplicium q̄		Vitia quæ in oratione nu-	
sint optima.	91	merosa vitanda.	155
Verbo sensum claudere		Vocem qualem exigant	
optimum.	138	motus animi.	158
Verbum poeticum ali-		Vocaliū cōcursū religio	
quando dignitatē ha-		se nimiū vitarūt Isoera	
bet in oratione.	92	tes, & ei⁹ discipuli.	140
Verecundia est omnium		Vocalium concursus de-	
virtutum custos.	41	cet nonnumquam	141
Versus in oratione si effi		Vocalium concursum nō	
citur vitium est.	149	tantopere reformida-	
Versuum clausulæ nō cō-		runt Plato, Demosthe	
ueniunt orationi.	152	nes, Cicero.	ibid.
Virgilius mirifice vsus est		Vocum naturalem quam	
verbis inusitatis.	92	dam in se continet ani	
Virtus quot & quales cō-		mus mentionem.	144
plectatur formas.	13	Vox quantum possit in	
Virtus in externarū rerū		oratore.	172
vsu ac moderatione		Urbanitas opportuna re-	
maxime cernitur.	39	ficit animos.	60
Virt⁹ p̄stātis viri q̄ sit.	42	Urbes similiter atque hō	
Virtus rebus difficilibus		mines laudantur.	45
& arduis cōparatur.	41	Vsus & exercitatio quā-	
Virtutis ptes quatuor.	13	tum valeant.	160
Virtutis duplex vis, aut		Vtile quō considerare.	50
sciētiæ, aut actionis.	39	Vtilitatis species quomē	
Virtutis, q̄ est in actione		do commendanda.	51
sunt partes tres.	40	Vtilitas semper cū digni	
Virtutū singularum sunt		tate coniuncta est.	ib.

F I N I S.

F

87

Cinquecentina

n. 391

15

Fondo librario antico dei Gesuiti italiani
www.fondolibrarioantico.it

